

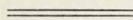
A
BUDAI KRÓNICA

A LEGRÉGIBB HAZAI NYOMTATVÁNYNAK
A M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRÁBAN LEVŐ PÉLDÁNYA UTÁN
KÉSZÜLT LENYOMATA

BEVEZETŐ TANULMÁNNYAL ELLÁTTA

FRAKNÓI VILMOS

CZIMZ. PÜSPÖK, A MUZEUMOK ÉS KÖNYVTÁRAK ORSZÁGOS FŐFELÜGYELŐJE

BUDAPEST
RANSCHBURG GUSZTÁV KIADÁSA
1900

159882

Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

A BUDAI KRÓNICA

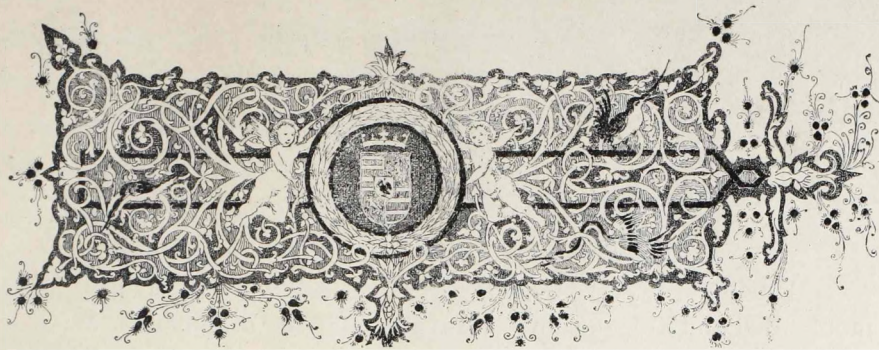
BEVEZETŐ TANULMÁNY

IRTA

FRAKNÓI VILMOS

KILENCZ HASONMÁSKÉPPEL

MŰVELT emberiség kegyelettel ünnepelte ebben az esztendőben a könyvnyomtatás feltalálója születése napjának ötszázados fordulóját. Faj és vallás különbsége nélkül találkozott a hódolatban, melylyel emlékének adózik, hirdetvén, hogy az emberi elme gondolatai, az emberi kéz művei között egy sincs, amely hatásában általánosabb, eredményekben termékenyebb lett volna annál, amely Gutenberg János nevét örökíti meg.

A nagyszámú ünnepi kiadványok között, melyek ezen alkalomból napvilágot láttak, méltó módon foglalja el helyét a magyarországi könyvnyomtatás legelső termékének hasonmása, melyet bizonyos büszkeséggel mutathatunk be, mint annak tanuságát, hogy a könyvnyomtatás meghonosításában Angliát, Spanyolországot és Ausztriát megelőzte hazánk.

I

Abban az időben, amikor Németországból a könyvsajtó megindult diadalútjára, hazánk Hunyadi Mátyás uralkodása alatt, a szellemi élet, a tudomány és művészet, a fejlettség magas fokán állott. Mindazáltal a nagy király a könyvnyomtatás hivatásának jelentőségét nem ismerte föl. Egyébiránt közönyösségében osztoztak korának fejedelmei és főrangú könyvgyűjtői, kik a fényvel és műgonddal kiállított drága hártya-kéziratokban gyönyörködtek, de a kezdetleges kivitelű nyomtatványokat nem szívesen fogadták be gyűjteményeikbe, úgy hogy gyakran lemásoltattak nyomtatott könyveket is.

Rómában sem a pápák telepítettek meg nyomdászokat; azt a két németet, Pannarz Arnoldot és Schweinheim Konrádot, kik ott az első nyomdát felállították, a tudomány és művészet bőkezű pártolásáról híres IV. Sixtus nem foglalkoztatta.¹

Az ő műhelyükben ébredett föl 1470 végén Mátyás egyik követének, a somogyi származású Karai László óbudai prépostnak és alkanczellárnak lelkében az az elhatározás, hogy a tudományos művelődés ezen jelentékeny segédeszközének előnyeiben Magyarországot részesíti.

A lelkes főpap a német Hess Andrással egyezsége lépett s följánlotta neki a költséget, avégből, hogy hazánk fővárosában nyomdát állítson föl.

Hess haladék nélkül útra kelt és 1471-ben Budán, valószínűleg az óbudai prépostság egyik épületében, a nyomda berendezé-

¹ *Faulmann*: Illustrierte Geschichte der Buchdruckerkunst (Wien, 1882). 175. l.

séhez látott.¹ Ez a föladat hosszú időt igényelt, mivel — betűket öntő gyárak és szállító üzletek hiányában — mindegyik nyomdász a betű-matriczok vésetéséről és a betűk öntéséről maga kényszerült gondoskodni.²

Amikor azután a nyomda fel volt szerelve, a nyomdászra és pártfogójára nagy csalódás várakozott. Kétségkívül arra számítottak, hogy a király és a főpapok vetélkedni fognak a megrendelésekben, Ez nem következett be. Hess András maga panasolja, hogy »nem kevés ideig foglalkozás nélkül élt«.³

Végtére, miután megrendelő nem jött, maga gondoskodott arról, hogy sajtója tétlenül ne álljon. Főrangú maecenás hiányában a nagy közönséghez fordult. Ezért olyan könyvet akart nyomtatni, mely vevőkre az ország mindenrendű lakosai sorában biztosan számíthatott.

A német nyomdász éles szeme fölismerte a magyar ember kiváló érdeklődését nemzete multja, az ősök dicsőséges tettei iránt. Ezért arra határozta el magát, hogy Magyarország történetét bocsátja közre, a mesékbe burkolt őskortól az uralkodó királyig.

A könyv 1473 június 5-dikén hagyta el a sajtót, élén a nyomdásznak Karai Lászlóhoz intézett ajánlólevelével, mely a nyomda és első termékének keletkezésére világosságot vet. Így hangzik:

»Tisztelendő László úrnak,⁴ a budai egyház prépostjának, apostoli főjegyzőnek, fenséges Mátyás király alkanczellárjának.

¹ Karai László szerepét az első magyarországi nyomda létesítésében e sorok írója derítette föl ily című akadémiai értekezésében: »Karai László budai prépost, a könyvnyomtatás meghonosítója Magyarországon«. (Budapest, 1898.)

² *Faulmann*, i. m. 197.

³ Alább idézendő ajánlólevelében.

⁴ Ekkor általánosan el volt fogadva az a vélemény, hogy Geréb László, Mátyás király unokaöccse az a László budai prépost, kihez ez az ajánlólevél intéztetett. Mivel 1468 és 1475 között az oklevelekben László budai prépost fordul elő, 1475-től kezdve pedig Geréb László az erdélyi püspöki széket foglalja el ebből mult századbeli történetírók azt az önkényes követ.

»Az elmúlt időkben, tisztelendő úr, Olaszországban tartózkodásom alatt, alkalmam nyílt tapasztalni, hogy azok a nagytehetségű férfiak, kik isteni ügyességüket könyvek nyomtatásában értékesítik, ezzel az emberiség javát és diszét nagy mértékben előmozdítják. Ezért kedvet kaptam, hogy erre magam is vállalkozzam, és amennyiben igyekezeteimmel célzt érek, az elsajátított ismereteket nemcsak a magam, hanem a többi halandók hasznára is fordítsam. Miután pedig óhajtasom teljesült és némi előmenetelt tettem, a Te meghívásodra Magyarországra jöttem. Itt nem kevés ideig foglalkozás nélkül éltem; míg végre hosszú időt igénylő nagy vállalathoz, Magyarország krónikájának kinyomtatásához fogtam. Azt hittem, hogy ezzel minden magyar embernek kedves és örvendeztető munkát végzek. Ugyanis szülőföldjét mindenki más országoknál jobban szereti, többre becsüli, egyúttal minden hazafi ismerni vágyik az életet, melyet ősei egykor folytattak, hogy ily módon emlékezetes, jeles tetteiket utánozhassa, ellenben a szerencsétlenségeket, amik őket érték, okulva kerülhesse.

»Mikor pedig arról elmélkedtem és hosszasan magamban tépelődtem, hogy fáradozásaimnak néhány nap előtt befejezett ezen eredményét kinek ajánljam; mást mint Téged, tisztelt uram, nem találhattam. Személyem körül ugyanis Te nagy érdemeket szereztél; a munkát, melyre vállalkoztam, a Te támogatásod nélkül sem megkezdeni, sem befejezni nem lettem volna képes.

»Fogadd tehát ezt a kis ajándékot, mely jogosan megillet. Miután a munkára a legfőbb indító ok voltál, illő, hogy eredményében is részed legyen. Ha később netán nagyobb könyveket nyomtatok, ezeket szintén a Te dicső nevednek fogom ajánlani.«

keztetést vonták le, hogy Geréb budai prépostból lett Erdély főpapjává. Ezen kombináció alaptalanságát László budai prépostnak a vatikáni levéltárban főtartott folyamodásai és egyéb okiratok kétségtelenné teszik, minthogy azokban »Ladislaus de Kara« nevet visel. (Életirátát az idézett értekezés tartalmazza.)

II

A krónika egymástól tartalom és forma tekintetében lényegesen különböző több részből áll. De csak két rész van címmel megjelölve. Az egyik a hunnok, a másik a magyarok történetét tartalmazza. Mindegyik apró fejezetekre oszlik, melyek tartalmukat jelző címeket viselnek, sorszámok nélkül. Az első részben 24, a másodikban 246 ilyen fejezet különböztethető meg.¹

Az első rész, a Mózes első könyvében foglalt népszármazási elbeszélés alapján, a hunnok eredetét Noéig vezeti vissza, azután vándorlásukat Afrikából Ázsiába, Perzsiából a Kaspi-tenger mellékeire és Scitiába, majd Pannoniába, végre Atilla viselt dolgait és birodalma enyészetét írja le.

A második rész a magyar fejedelmek Atillától leszármazását veszi kiindulási pontul, a magyarok beköltözését Pannoniába, a honfoglalást, az előkelő idegenek betelepítését, s a magyarok külföldi hadjáratait a fejedelmek korában beszéli el. Azután következik Szent István és utódai uralkodásának története Hunyadi Mátyásig.

A legelső kérdés amely fölmerül, az, hogy a krónikának ki a szerzője vagy szerkesztője?

Az iránt, hogy Hess csak nyomtatója és kiadója, kétség nem merül fel; miután ajánlólevelében világosan írja, hogy a krónika nyomtatásának feladatára vállalkozott.² Ha abban mint írónak is része lett volna, ezt megemlíteni el nem mulasztja.

Így tehát csak két eset foroghat fenn: a krónika vagy Hess nyomdája számára, akár az ő, akár pártfogója, Karai László meg-

¹ Ezekből esik: 38 a vezérek korának, 90 az árpádházi királyok, 42 Róbert Károly, 63 Nagy Lajos. 7 1382—1408 közötti időszak történetére.

² »Suscepi laborem . . . imprimendi videlicet cronicam Pannonie opus.«

bizásából külön szerkesztetett, vagy pedig egy már készen álló és használatban levő kézirat bocsáttatott rendelkezésére.

Az előbbi eset valószínűtlen. Eltekintve attól, hogy ilyen megbízás fölemlítése és a megbízott személyére való utalás ki nem maradt volna; nyomatékos érv gyanánt hivatkozhatunk arra, hogy a krónika legelső fejezetében a szöveg ezzel a szóval kezdődik: »Porro«, vagyis »Továbbá«. Lehetetlen, hogy a humanista korban szerző vagy akár csak compilátor is ilyen ügyetlen módon fogott volna munka megírásához vagy összeállításához.

A krónika — legutolsó fejezetének kivételével — készen állott, mielőtt Hess nyomdája fölláttatott.

Ezen krónika eredetét nyomozva, mindenekelőtt ki kell emelni, hogy olyan középkori kézirat, mely a Hess által kinyomatott szöveggel vagy ennek akár csak egy részével teljesen azonos volna, nem létezik.

Középkori krónika-kéziratok viszonylag elég tekintélyes számban maradtak ránk. A legnevezetesebbek: Kézaié, az úgynevezett bécsi képes krónika, a bécsi udvari könyvtár egy másik XIV. századbéli kézírata, a pozsonyi krónika, a dubniczi krónika, a Túróczi által 1488-ban kinyomatott krónika, Zsámboki által a XVI. században egy olaszországi kódexből s Kaprinai által a mult században egy ismeretlen kódexből készített másolatok.¹

Ezek között nincs két olyan szöveg, mely egymást fődözi, de mindannyi egymás között rokonságban áll, azaz eltűnt közös forrásokból merített.

¹ Ezen krónika-szövegek kritikai méltatásával az utolsó években számos hazai és külföldi történethívár behatóan foglalkozott. Az előbbieik közül Mátyás Flórián, Pauler Gyula, Marczali Henrik és Domanovszky Sándor, az utóbbiak sorából Wattenbach, Lorenz és Kaindl munkálataira utalok. A budai krónikával legbehatóbban foglalkozik Domanovszky Sándor »A dubniczi krónika« és »A budai krónika mint történeti kútfő« című értekezéseiben, amelyeknek elseje a Századok 1899-diki évfolyamában jelent meg, míg a másik még nem látott napvilágot, de a szerző lekötelező szíveségéből e sorok írójának rendelkezésére bocsáttatott.

A Hess által kinyomatott krónikának mindjárt legelső fejezete érdekes megfigyelésre nyújt alkalmat. Szövege teljesen megegyezik a Kézai-krónikával, csakhogy az előbbiben hiányzik Kézainak tizenkét sorból álló egyéni vonatkozású bevezetése.

A további fejezetek IV. Lászlóig mind Kézaival, mind a korra nézve hozzá sorakozó bécsi képes krónikával túlnyomó részben megegyezők, de sok helyen eltérők, és pedig néha a tartalom lényegében, néha egyes szavakban csupán; majd helyesebb, majd hibásabb szöveget nyújtanak.

IV. Lászlótól 1335-ig ugyanezen eredményre jutunk, ha a Hess-krónikát a bécsi képes krónikával, a bécsi udvari könyvtár másik kódexével, a pozsonyi krónikával és a Zsámboki meg Kaprinai kéziratokkal hasonlítjuk össze.¹

1335-től 1342-ig ellenben a Hess-féle krónika tizennégy fejezete Károly Róbert király uralkodásának eseményeiről, haláláról és temetéséről olyan elbeszéléseket tartalmaz, amelyek a korábbi fönmaradt krónikákban teljesen hiányoznak, és innen mentek át későbbi krónikákba: a dubnicziba és a Túrócziéba.

Nagy Lajos trónraléptétől haláláig a Hess-féle krónika szerkesztője egy ismert történelmi munka átkölcsönzésére illetőleg beolvasztására határozta el magát.

Ez János kükkülei főesperes² emlékirata, mely még egy másik példányban is fönmaradt; de szintén nem önállóan, hanem a Túróczi-féle krónikában.

Mindazáltal a két példány szövege között nagy a különbség. Túróczi az emlékiratot a szerző neve alatt s előszavának közlésével

¹ Ezen eltérések jellemzése végett néhány példát Domanovszky Sándor idézett értekezéséből átvesszünk és a mellékletben közlünk.

² Tótsolymosi Apród János, ki Nagy Lajos kancelláriájában 1349-ben kezdette meg hivatalos pályáját, 1353-ban királyi titkár lett, és munkáját Lajos király halála után írta meg V. ö. *Pör Antal* értekezését: »János kükkülei főesperes Nagy Lajos történetírója«. (A Századok 1893-diki évfolyamában.)

mint külön (harmadik) részt vette föl krónikájába. Ellenben a Hess-féle krónikában az emlékirat nem mint külön rész szerepel, hanem a megelőző fejezetek után folytatólag következik; a szerző neve és előszava el vannak hagyva.

Más eltérések is észlelhetők a két példány között.

Az I. fejezet bekezdése a Hess-féle krónikában meg van változtatva, szövege pedig a Lajos koronázásán jelenlevő néhány főpap és főúr megnevezésével bővítve van.

A Túróczi-példány V. és XIV. fejezetei¹ a Hess-krónikában hiányoznak.

A Túróczi-példány VII. fejezetéből egy, LV. fejezetéből két mondat a Hess-példányból kimaradt.

A Túróczi-példány XVII., XXV. és L. fejezetei egy-egy mondatval ki vannak bővítve a Hess-példányban.

E mellett más fejezetekben is kisebb-nagyobb eltérések fordulnak elő. Egy-két szó kimarad, a szórend különböző. Mindkét példányban hibás olvasás nyomaira akadunk. Egyszer a Hess szövege, másszor a Túróczié helyesebb.

Két különböző kézirat állott a két krónika szerkesztője előtt. Az, akitől a Hess által kinyomatott krónika származik, plágiumot követett el, amennyiben az általa ismert szerző nevének elmellőzésével öntudatosan és célzatosan elsajátította a Küküllei munkáját, s miként kezdetén, úgy végén sem különítette el a megelőző és következő szövegtől.

Küküllei János emlékiratának Nagy Lajos halálát elbeszélő utolsó fejezete után, úgy, mintha folytatását képeznék, jó két rövid fejezet, amelyek semmiféle más régibb krónika-kéziratban nem fordulnak elő.

Mária királynéről csak uralkodásának tartamát, férje nevét és temetkezése helyét említi meg, azzal a megjegyzéssel, hogy vele

¹ De subsidio per regem Ludovicum regni Polonie facta. — De captivitate ducis Vernerii

halt ki »Magyarország szent királyainak magva, mind fi- mind nőágon.«

Zsigmond királyról és Albertről szintén csak krónologiai és családi részleteket nyújt.

Figyelemre méltó, hogy Kis Károlyt és Nápolyi Lászlót hallgatással mellőzi.

Ellenben I. Ulászlóról mint törvényesen megválasztott királyról beszél, és magasztalólag kiemeli, hogy »jó erkölcsű, vallásos, ájtatos, tiszta életű, igazságos, hősl elkü fejedelem volt«.

Hunyadi Jánosnak külön kis fejezetet szentel. Elmondja róla, hogy sokszor legyőzte a törököket, a kiktől ő csak két ízben szenvedett vereséget; az országot virágzóbb állapotban adta át V. Lászlónak, mint ahogy ő kormányra léptekor átvette; »érdemeiért« a besztjercei örökös grófságot nyerte el; a nándorfehérvári diadal után érte el a halál; Gyulafehérvárrt temettetett el.

V. Lászlót is dicséri, mint »jó erkölcsű ifjút, ki szemérmes, hűséges, korához képest okos volt«. Czillei Ulrikról, Hunyadi László kivégeztetéséről hallgat.

Ez a rész Mátyás trónra léptekor kétségkívül már meg volt írva; mert az ő uralkodása alatt a krónikás bizonyára tartózkodott volna hűségese nek mondani azt, aki esküjét megszegvén, az uralkodó királyt börtönbe, fivérét vesztőhelyre hurczoltatta.

Az utolsó fejezet Mátyás uralkodásával foglalkozik. Megválasztása után — úgymond — »mind külföldiek, lengyelek és csehek, mind a szent korona némely alattvalói részéről szö t ármányoknak erős oroszlán gyanánt ellenállott«. Jajczát »a törökök kezeiből dicsőségesen kiragadta«; »győztesen« visszatérvén, megkoronáztatott; a fellázadt Moldvában »jeles és emlékezetes diadalt aratott«; a zsákmányul ejtett zászlókat a budavári templomban fölfüggesztette. Azután jönnek ezek a záró sorok: »Fenséges, dicsőséges királyunk egyéb tetteinek, mivel oly számosak, hogy

röviden össze nem foglalhatók, bővebb előadását máskorra kell halasztanunk. Istenhez buzgón esedezni tartozunk azért, hogy méltóságos és kegyes urunkat csendes békességben, az igazság kiszolgáltatásában, alattvalóinak szeretetében, az ország gyarapodásában és hosszú életben föntartani méltóztassék.

Ezen fejezetnek szövege, különösen az a hely, ahol a király uralkodásának bővebb elbeszélése későbbre halasztatik, arra utal, hogy közvetlenül a Hess-krónika kinyomatása előtt íratott. Jellemző, hogy a király külföldi ellenségei között a csehek és lengyelek mellett a németeket nem nevezi meg.

Az író személyének földelésére hiányzik a támpont.

III

Az első könyvnyomtatók nyomtatványaik kiállításánál az előttük álló kéziratok külső sajátosságait tartották szem előtt, utánózták.

Így történt, hogy a különböző országokban divó különböző írásokhoz alkalmazkodott a vésők munkája a betűk formálásában.

A XV. század közepén Németországban a szegletes és szorosan egymáshoz dülő, úgynevezett gót minuskula, Olaszországban

Aspicifillustrilector quicunq libello
 Si cupis artificum nomina nosse lege.
 Aspera ridebis cognomina teutona forsan
 Mitiget arsi multis infamia uerba uirum.
 Conradus suueynbeym Arnoldus pánartzq; magistri
 Rome imprefferunt talia multa simul.
 Petrus cum fratre Francisco Maximus ambo
 Huic operi aptatum contribuere domum.
 M.CCCCLXX.

Római nyomtatvány 1470.

pedig a gömbölyű, egymástól távolabb helyezett (antiqua nevezetű) betűk divatozván az írásban; ugyanez a lényeges és szembetűnő eltérés mutatkozott a nyomdák termékeiben is.

Az írás külsőségeinek szolgai utánzása hozta magával azt is, hogy az általánosan, minden országban egyaránt elterjedett rövidítések a betűszedők nem oldották föl, hanem változatlanul és így a legkülönbélebb módosulásokban vitték át a sajtó alá. E tekintetben a német és olasz nyomdák között nem volt különbség.

Hasonlag találkoztak a különböző országok nyomdászai abban a törekvésben, hogy az egyes könyvvásárlók egyéni ízlésének

kielégítését lehetővé tegyék. Ezért, a mai gyakorlattól eltérően, a példányok nem egészen készen kerültek forgalomba. Rendszerint üresen hagyatott a kezdőbetűk helye, hogy azt tetszése szerint egyszerűen vagy diszes miniature festésben maga töltse be, vagy műértő idegen kézzel tölthesse be a vásárló; a lapszéleken is elég hely hagyatott keretek és oldal-diszítványok alkalmazására. Végre gyakran néhány példány hártýára nyomtatott.

Ily módon a nyomdászok mintegy versenyre keltek a kéziratokkal és azon voltak, hogy termékeiknek útat nyissanak az elkényeztetett izlésű amatőrök gyűjteményeibe.

Hess András Olaszországból érkezvén, az olasz betűk használatára hozott magával hajlandóságot, amiben megerősíthette az

Io. Boccatii viri clarissimi de montibus: siluis:
fontibus: lacubus: stagnis leu paludibus: & de
diuersis nomibus maris opus diligentissime
compressum hinc Venetis Idus Ian cccc lxxiii.

Velencei nyomtatvány 1473.

a körülmény, hogy éppen akkor Mátyás király és a humanista főpapok könyvtárait olasz másolók árasztották el munkáikkal.

A betűk az egykorú olasz nyomtatványokhoz hasonlóak; legközelebb azokhoz állanak, melyeket a két német nyomdász Rómában használt; csak hogy a budai ötvös az eléje helyezett minták utánzásában, a rajz finom kerekdedségét, a vésés éles praecisióját utolérni nem volt képes. Ugyanezen betűket használta Hess abban a másik kis nyomtatványában, mely a krónika mellett nyomdájának egyetlen terméke és egyetlen példányban maradt fenn.¹

¹ A bécsi udvari könyvtárban. A 20 lapra terjedő könyvecske Leonardus Aretinus, szent Vazul és Socrates egy-egy írt dolgozatát tartalmazza. A nyomtatás éve nincs kitéve.

A Chronica Hungarorum 67 ivretű levélből álló szövegének élén a nyomdász ajánlólevele áll. A XV. század utolsó évei előtt, amikor Aldus Manutius, a tudós velencei nyomdász és könyvkiadó,

idcirco torpescemus: sed memores illius
sentencie: oportere uidelicet unumquemque
uita pbatissimā eligere: expectare autem
ut consuetudo illam faciat esse iocundam
atque dulcem uideri: ea seque aggrediemur.
Turpe est. n. cum tempus per secordiam
abierit tunc demum illud reuocare: cum
propter dolorem nihil sit aliud uocati redi-
tury: Ego igitur quod optima esse rebar: partim
nunc uos admoneo: partim omni uite tempe
admonebo: Vos autem cum tria sint morborum
genera: utinam nec ues ei simile prestetis: quod
insanabile est: ne uita mente egrotetis: ut
plerique solent cerpe egrotare nam hi qui
parua ualitudine agunt ipsi perficiunt ad
medicos: qui uero grauiori morbo premuntur
ad se curantes accerunt. at hi qui in atram-
bilem insatiabiliter transuecti sunt: nec ue-
nientes quidem medicos recipiunt. quod uos
non patiamini nunc recta consilia aspernantes.

Sic finis libelli Basilii ē.
per ..A: ..H: Bude.

Hess másik nyomtatványa.

az ilyen dedicatókat divatba hozta; a korábbi időkben nyomdásztól ajánlólevelet nem ismerünk.

Nevüket, nyomtatványaik keletkezésének és létesülésének részleteit a nyomdászok a könyv végén, az úgynevezett kolofonban

szokták volt megörökíteni, amelyek prózában és versben a legnagyobb változatosságot tüntetik föl.

Hessé nemes egyszerűsége által tűnik ki.

Nevének, a nyomtatás helyének és a munka befejezése időpontjának megjelölésére szorítkozik:

»Finita Bude Anno domini MCCCCLXXIII in vigila penthecostes per Andream Hess.« — »Befejeztetett Budán, az Úr 1473. esztendejében, pünkösöd szombatján, Hess András által.«

A sajtóhibák elkerülésében a XV. századbéli betűszedők és javítók sem voltak szerencsésebbek mint későbbi és mai utódaik.

A Hess-féle krónika új kiadásának kiadója 66 sajtóhibát mutat ki, amelyeknek egy része azonban nem tekinthető ilyennek, hanem a Hess-féle nyomda öntudatosan alkalmazott sajátosságaihoz tartozik.

A rövidítéseknel Hess szintén nem járt el következetesen alkalmazott szabályok szerint, hanem az előtte fekvő kéziratához alkalmazkodott. Ennek következtében olyan önkényes, mondhatnók szeszélyes összevonásokkal is találkozunk, amelyeket magyarországi viszonyokkal ismeretlen külföldi olvasó feloldani képes nem lehetett.¹

Azonban némely sűrűn használt szók rövidítésénél ismét úgy találjuk, hogy a nyomdász a római mintákat akarta utánózni.²

Az alak megválasztásában, az egy lapra helyezett sorok számának és szélességük meghatározásában egészen szabad volt. Elismeréssel lehet megemlítenünk, hogy a 33 sorból összeállított 12 cm. széles és 17 cm. magas oszlop tetszetős benyomást gyakorol.

Fogyatkozásnak kell tekintenünk azt, hogy sem lapszámokat, sem ivjelzőket nem használ; de azok ebben az időben sehol sem alkalmaztattak.

¹ Így például az utolsó fejezetben áll: Ppe. co Bistricien,« — ami azt jelenti, hogy »perpetui comitis Bistriciensis.«

² Így a xpi (Christi) és az et (et) alakításában.

Külön czimlap sincs, amint hogy ilyennel XV. századbeli nyomtatványoknál ritkán találkozunk.

A papir erős és fehér; gyári vízjegyet nélkülöz. A legkevésbé körülvágott példányban, a lipcseiben, a lap magassága 29 és szélessége 20,5 cm. Hogy ennél jóval nagyobbak voltak eredetileg a méretek, kétségtelenné teszi az a körülmény, hogy a bekötés alkalmával eszközölt körülvágásnál a lapszélekre irt egykorú jegyzetek szövegének eleje vagy vége helyenként áldozatul esett.

Vajjon nyomtatott-e Hess hártára is példányokat, nem állapíthatjuk meg. Csak annyit mondhatunk, hogy ilyeneket nem ismerünk.

Ellenben a kiállítás díszének fokozását ő is lehetővé tette azzal, hogy a kezdőbetűknek üres helyet hagyott.

Az olaszországi nyomdáknál úgyszólván általánosan el volt terjedve az a gyakorlat, hogy a fekete nyomdafesték egyhangúságának megtörése végett az egyes betűket színes vonalakkal élénkítették. Ezeket szabad kézzel rakták föl, amit az bizonyít, hogy az egyes példányokban eltérések mutatkoznak. Ezen gyakorlattal találkozunk a budai krónika példányaiban is.

IV

Annak megállapítására, hogy a krónikát Hess hány példányban nyomatta, támpontunk egyáltalán nincs.

Összesen hét példány fönmaradásáról van tudomásunk. Ezen szám csekélysege magyarázatát abban találja, hogy a magyarországi nyomda terméke külföldön elterjedésre nem számíthatott, a Magyarországon forgalomba jött példányok pedig a török háborúban elpusztultak. A Túróczi-féle krónika, mely néhány évvel utóbb két kiadást ért Augsburgban és Brünmben, valószínűleg épen mert külföldön látott napvilágot, legalább tizszerannyi példányban maradt fön. Gróf Széchenyi Ferencz megbízásából 1804 január 20-dikán keltezett hirdetés jelent meg a német hirlapokban, melyben köztudomásra hozatott, hogy Hess krónikájának példányát az eladó által megállapítandó áron megvásárolni kész.¹ Ajánlat nem érkezett.

A Hess-féle krónikából Magyarország területén két példány, Ausztriában három, a külföldön kettő létezik.

1. *A Nemzeti Muzeum* könyvtárának példánya József főherczegnádor költségén 1843-ban Bécsben, Hildebrand Ferencz könyvtárának árverezése alkalmával vásároltatott meg.

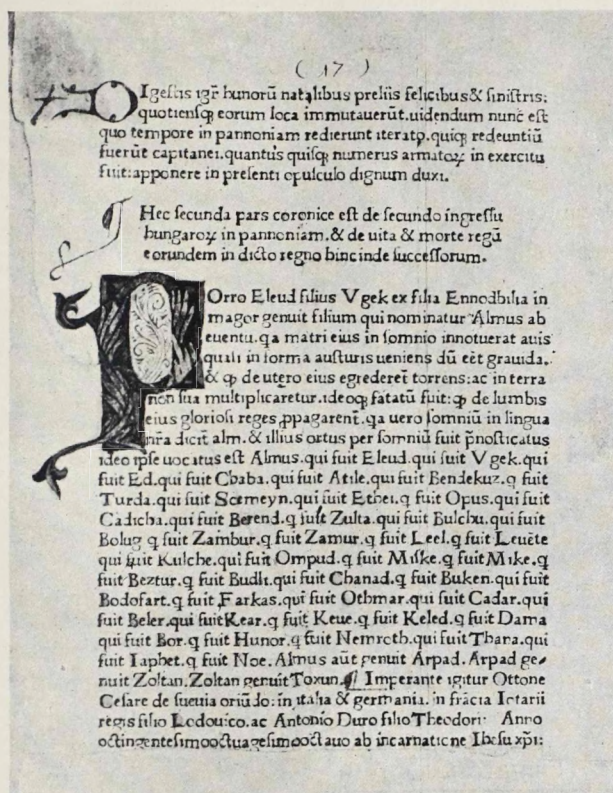
Disz nélkül van kiállítva. A kezdőbetűk egyszerűen, vörös festéssel vannak beírva, kivéve a második lapon, hol a *P* helye üresen marad. Helyenként több sor vörös vonalakkal van aláhúzva.

Kötése új.

A lapszéleken semmi jegyzet. Az utolsó üres lapon XVI. századbeli kéz magyar királyokra és történeti eseményekre vonatkozó néhány epigrammát jegyzett föl.

¹ Zeitschrift von und für Ungarn. 1804. évf. 59.

2. A budapesti egyetem könyvtárának példányát, mely állítólag Báthory Zsigmond erdélyi fejedelemé volt, a jelen század elején Dessewffy Tamástól Jankovich Miklós, a hirneves könyvgyűjtő szerezte meg, kinek egész gyűjteményével a M. Nemzeti Múzeum kapta meg, mely újabb időkben engedte át az egyetemnek.

A budapesti egyetemi könyvtár példánya.

Az összes ismert példányok között legkevésbé épen s legkevésbé tisztán van fentartva.

A 2. és 7. lapokat ékes, bár nem művészi kivitelű kezdőbetűk díszítik. A többi fejezetek kezdőbetűi egyszerűen, vörös festékkel vannak előállítva. Feltűnő, hogy az egész könyvben a nagybetűk-

nél, melyek más példányokban vörös festékekkel vannak élénkítve, sárga szín van alkalmazva. A lapszéleket XV—XVIII. századbeli jegyzetek lepik el. Ezek közül némelyek a könyv egyik tulajdonosának önálló észrevételei, melyek helyenként magyar nyelven gúnyos kifakadásokat tartalmaznak. Így például ott, ahol a szövegben el van mondva, hogy I. Endre király a Magyarországra benyomuló német császárt, miután békét kért, éhező serege számára ételmi szerekkel látta el, olvasható: »Lakjál rossz német, mert majd meghalsz Broth (brod = kenyér) nélkül«. Kötése új.

3. *A lipcsei egyetemi könyvtár* példányának provenienciájáról semmit sem tudunk.

Kiállítás tekintetében legdiszesebb az összes ismert példányok között.

Az első lapon az ajánlólevél *C* kezdőbetűje és a második lapon a bevezetés *P* kezdőbetűje ékesen van színezve: az utóbbiból kiindulva, az egyik lapszélrt ügyes mester ecsetétől származó virágfüzér tölti be, amely valószínűleg magyar kéz műve.

Kötése új.

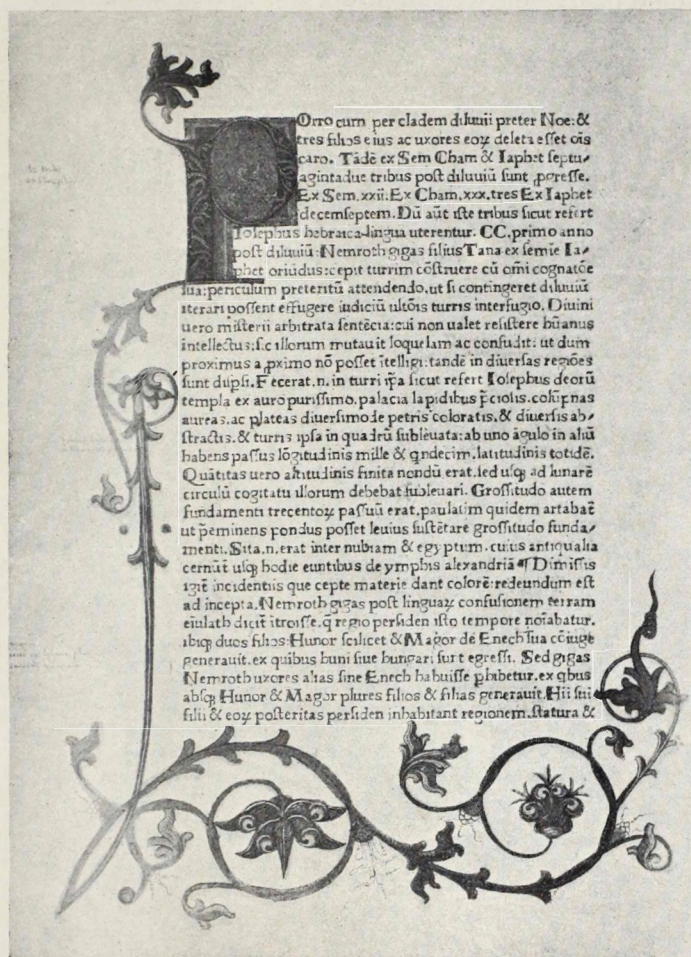
Első birtokosa szorgalmasan tanulmányozta a könyvet és kihasználhatóságát megkönnyíteni iparkodott. Lapszámokkal látta el, a lapok élére följegyezte, hogy a krónika melyik részéhez tartozik a tartalom. (Prologus Cronice Hungarorum. — Prima pars historie Hungarorum. — Secunda pars historie Hungarorum. — Tercia pars historie Hungarorum.)

A lapszéleken sűrűn vannak tartalomjelző jegyzetek elszórva.

A kolofon után a következő érdekes feljegyzés olvasható:

»Post mortem denique invictissimi regis Matthie Hunyad, qui obiit in Wienna Austrie, quam de manibus imperatoris Friderici tercii eripuit, anno domini MCCCCXC. fuit translatus ex isto loco in Hungariam ad Albam regalem, ubi sepultus est in sepultura regum Hungarie. Per subordinacionem regine Hungarie Beatricis

filie regis Ferdinandi Neapolitani, per regem defunctum relicte, electus fuit in regem Hungarie gloriosissimus princeps Wladislaus filius regis Polonie Kasimiri, qui et simul duo maxima regna,

A lipcsei példány.

scilicet Bohemie et Hungarie jure electionis usque in hodiernum diem gloriose tenuit et gubernavit pacifice, et Turcos a finibus regni sepe repulit.

A nyomtatás után, a könyvhöz ragasztott lapokon, négy oldalon, kéthasábosan igen jól szerkesztett betűrendes tárgy- és névmutató következik.

Ezután pedig jön a magyarországi uralkodók névsora (»Ordo regum Hungarie«) Atillától Mátyásig.

Sgestis igitur honorū natalibus prelūs felicibus & sinistris: quotiensq; eorum loca immutauerūt. uidendum nunc est quo tempore in pannoniā redierunt iterato. quiq; redeuntū fuerūt capitanei. quantus quisq; numerus armatorū in exercitu fuit: apponere in presenti opulcū dignū duxi.

Hec secunda pars coronice est de secundo ingressu hungarorū in pannoniā. & de uita & morte regū eorundem in dicto regno hinc inde successorū.

Porro Eleud filius Vgek ex filia Ennodbiha in magor genuit filium qui nominatur Almus ab euentu. q̄a matri eius in somnio innotuerat auis qualis in forma auctoris ueniens dū eēt grauida. & q̄ de utero eius egredereī torrens: ac in terra non sua multiplicaretur. ideoq; fatatū fuit: q̄ de lumbis eius glorioli reges p̄pagarēt. q̄a uero somniū in lingua n̄ra dicit alm. & illius ortus per somniū fuit p̄noscitatus ideo ipse uocatus est Almus. qui fuit Eleud. qui fuit Vgek. qui fuit Ed. qui fuit Chaba. qui fuit Atile. qui fuit Bendekuz. q̄ fuit Turda. qui fuit Scemeyn. qui fuit Etbei. q̄ fuit Opus. qui fuit Cadicha. qui fuit Berend. q̄ fuit Zulta. qui fuit Bulchu. qui fuit Bolug. q̄ fuit Lambur. q̄ fuit Zamur. q̄ fuit Leel. q̄ fuit Leuēte qui fuit Kulche. qui fuit Ompud. q̄ fuit Milke. q̄ fuit Mike. q̄ fuit Beztur. q̄ fuit Budli. qui fuit Chanad. q̄ fuit Buke. qui fuit Bodofart. q̄ fuit Farkas. qui fuit Othmar. qui fuit Cadar. qui fuit Beler. qui fuit Retar. q̄ fuit Keue. q̄ fuit Keled. q̄ fuit Darna qui fuit Bor. q̄ fuit Hunor. q̄ fuit Nemroth. qui fuit Thara. qui fuit Tapbet. q̄ fuit Noe. Almus autē genuit Arpad. Arpad genuit Zoltan. Zoltan genuit Toxun. Imperante igitur Ottone Cesare de sueuia oriūdo: in italia & germania. in frācia Iotarii regis filio Lodouico. ac Antonio Duro filio Theodori: Anno octingentesimo octuagesimo octauo ab incarnatione Ihesu xpi:

A prágai példány.

4. A prágai cs. egyetemi könyvtár példánya a neuhausi jezsuita kollégium könyvtárából származik, mely azt alapítójától 1599-ben kapta, amint azt az első lapon olvasható egykorú följegyzés hirdeti.

Egyszerűen van kiállítva, hasonlóan a Nemzeti Múzeuméhoz.

Kötése egykorú vagy közel egykorú; diszesen préselt barna bőrrel borított tábláin a levált érczköldök és csattok nyomai észlelhetők.

A lapokon semmiféle feljegyzés nincs.

Iste Liber est Conventus Wiennensis Ordinis Fratrum Predicatorum in Austria

¶ **A**d uenerandum dñm Ladislāu prepositū ecclesie
buden: pthnotariū apostolicū: necnon uicēcācel-
lariū serenissimi regis Matbie i cronica hūgaroy
Andree prefatio.

¶ **C**um superiori tempore uenerande dñe in latio uersarer:
uideatēq; quāto emolumento ac decori hoim generi bi uiri
forēt: q; magno pstantes ingēio suā diuinā indultia compmē-
dis libris adhibebant: placuit mihi tam dignū tamq; excellens
studiū mea pro uirili capeffere: ut siquid demū assequi possem:
id non in meam dūtaxat: uerū etiam pluriū mortaliū utilitatē
conuerterē. Vnde cū dei benignitate p uoto meo aliquātiſper
profeciſſem: & ob id rei ad inclytum hungarie regnū tua gratia
accerſitus uenirem: eſſemq; nō parum ocioſus: ſulcepti laborem
ingentem diezq; plenū: imprimendi uidelicet cronicū pāonie
opus: laborē in quā: quē omnibus hungaris gratū atq; iocundū
fore putauī: quādoquidem: ut quiſq; natale ſolum unice diligit:
reliquisq; orbis terrarum partibus longe antepōnit: ita & ſuoy:
qualem uitam egerint: quiq; uernaticus ſcire plurimū exoptat:
ut ſiqua preclara: memoratūq; digna cōſpexerit: imitari debeat.
ſiqua uero minus feliciter geſta compererit doctus precauere
poſſit. Sed cum animaduertērem: & diu mecum ipſe uolūtārē:
cui meam primam in hoc ſedulitatē pluribus diebus lucubratā
dirigerē: te preter domine mi obleruandiſſime inuenio neminē.
Quippe & tu de me optie meritus es: & ſine te ſulceptus labor
neq; iniri: neq; expleri potuiſſet. Accipe itaq; hoc munuſculum
noſtrum iure quodam tue excellentie dedicādū: ut q; uidelicet
potiſſima laboris cauſa extitiſti: ipſius quoq; operis particeps
eſſe debeas. Et ſiqua indies maiora excudemus: tuo etiā illuſtri
nomini dedicanda putabimus.

¶ Incipit prima pars cronice de origine hūgaroy:
de deſcenſu de ſcitia in pāoniam: de bellis cōtra
diuerſas natiōes habitis: ac de expulſione eorū dē
& reditu in ſcitiā.

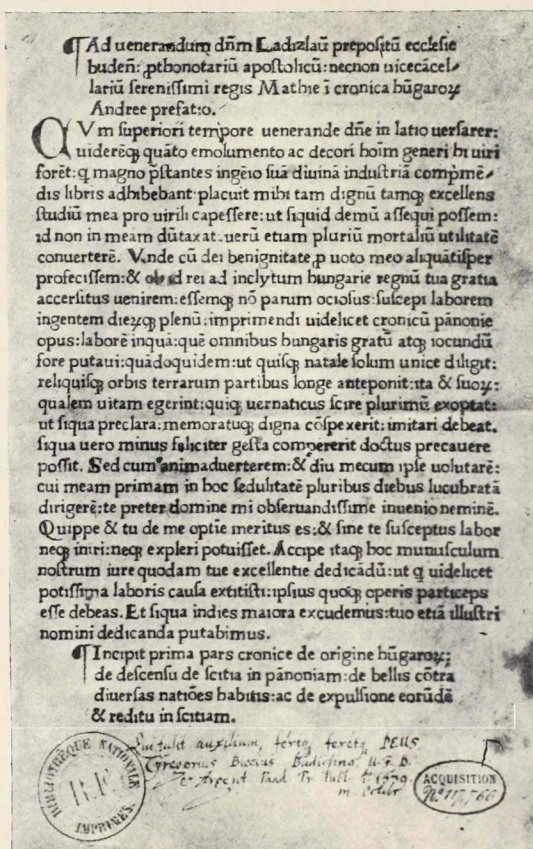
Iste Liber est Conventus Wiennensis Ordinis Fratrum Predicatorum in Austria

A bécsi példány.

5. A bécsi cs. és kir. udvari könyvtár példánya, az első lapon XVI. századbéli kéztől származó feljegyzés (Iste liber est conventus Wiennensis ordinis fratrum predicatorum in Austria) tanúsága szerint, a bécsi dominikánus kolostor tulajdona volt, ahonnan József császár uralkodása idejében került az udvari könyvtárba.

Egyszerű, nagy vörös inicziálék képezik egyedüli díszét. A sorok sehol sincsenek vörös színű vonalakkal aláhúzva. A feltűnően tiszta lapok szélein régi kéztől tartalommutató jegyzetek sűrűn fordulnak elő.

Kötése új.

A párisi példány.

6. A párisi nemzeti könyvtár példánya 1889-ben Hopetown angol könyvkedvelő gyűjteményének Londonban foganatosított árverésén 2000 frank árán vásároltatott meg. Az első lap alsó szélén egyik régi tulajdonosa örökítette meg nevét ezzel a bejegyzéssel:

»Qui tulit auxilium fertque feretque Deus.

Georgius Biccus Budissinus U. J. D. et Argentorati Pandectarum Professor publicus Anno 1639 mense Octobris «

Egyszerű vörös inicziálék s a kinyomatott kezdőbetűknek vörös vonalakkal élénkítése hasonlóvá teszik a példányt ahhoz, mely a Nemzeti Muzeum birtokában van.

A lapszéleken XVI—XVII. századbeli, három kéztől eredő jegyzetek jelzik a mellette levő szöveg aláhúzott tartalmát.

Barna bőrkötése a múlt századból való. Felső táblájára belül Hopetoun egyszerű ex libris-e van ragasztva. Signaturája: »Reserve m. M. 20. — Aquisition n. 11,766«.

7. *Czartorisky herczeg* krakói könyvtárának példánya az egyetlen, amely egykorú colligatumban maradt fenn.

Megelőzi a »Tractatus de sanguine Christi« című munka, mely a budai krónikával ugyanazon esztendőben Nürnbergben nyomtatott ki. Ezt követi Bocaccio műve »De viris illustribus«, ősnymtatvány, a nyomtatás évének és helyének megnevezése nélkül. A harmadik és utolsó darab a budai krónika, melynek provenientiájáról a példány fölvilágosítást nem nyújt.

Teljesen tiszta, minden jegyzet nélkül.

Vörös, sárga, kék színű, egyszerű kezdőbetűkkel van díszítve. Ugyanezen színek fordulnak elő a szövegben is, a nyomtatás némi élénkítésére.

Kötése egykorú. A fatáblákat, melyeket bőr vagy szövet nem takar, hátul vörös bőr tartja össze.

Norro cum per cladem diluuii preter Noe: & tres filios eius ac uxores eorum deleta esset ois caro. Tandem ex Sem Cham & Iaphet septuaginta due tribus post diluuium sunt potestae. Ex Sem. xxii. Ex Cham. xxx. tres Ex Iaphet decemseptem. Dum autem iste tribus sicut refert Iosephus hebraica lingua uterentur. CC. primo anno post diluuium: Nemroth gigas filius Tana ex semie Iaphet oriundus: cepit turrim construere cum omni cognatione sua: periculum preteritum attendendo. ut si contingeret diluuium iterari possent effugere iudicium ultionis turris interfugio. Diuini uero misterii arbitrata sententia: cui non ualet resistere humanus intellectus: sic illorum mutauit loquelam ac confudit: ut dum proximus a proximo non posset intelligi: tandem in diuersas regiones sunt dispersi. Fecerat. n. in turri ista sicut refert Iosephus decem templum ex auro purissimo. palacia lapideis preciosis. columnas aureas. ac plateas diuersimode petris coloratis. & diuersis abstractis. & turris ipsa in quadrum subleuata: ab uno angulo in alium habens passus longitudinis mille & quindecim. latitudinis totidem. Quantitas uero altitudinis finita nondum erat. sed usque ad lunarem circulum cogitatu illorum debebat subleuari. Grossitudo autem fundamenti trecentorum passuum erat. paulatim quidem artabatur ut preminens pondus posset leuius sustentare grossitudo fundamenti. Sita. n. erat inter nubiam & egyptum. cuius antiqua haecernunt usque hodie euntibus de ymphis alexandriam. **D**imissis igitur incidentiis que cepte materie dant colorem: redeundum est ad incepta. Nemroth gigas post linguarum confusionem terram eiulath dicitur introisse. quae regio persiden isto tempore nominabatur. ibique duos filios: Hunor scilicet & Magor de Enech sua coniuge generauit. ex quibus huni siue hungari sunt egressi. Sed gigas Nemroth uxores alias sine Enech habuisse prohibetur. ex quibus absque Hunor & Magor plures filios & filias generauit. Hii sui filii & eorum posteritas persiden inhabitant regionem. statura &

Egy mult századbeli olasz könyvgyűjtő, Rossi Miklós könyvtára jegyzékében (Catalogus selectissimae Bibliothecae Nicolai Rossi. Romae. 1786. — 58. l.) előfordul a budai krónika példánya, így jelölve: »Chronica Hungarorum ab origine ad coronationem regis Matthiae per Andream Hess, Budae, 1473. folio. Exemplar nitidissimum et rarissimum.« A könyvtár piacra került. Így tehát alig merülhet föl kétség az iránt, hogy ez a példány a fentebb ismertetteknek egyike.

Ellenben egy eltűnt példányra utal *Horányi Elek* »*Memoria Hungarorum*« című munkájában. Említi ugyanis, hogy a budai krónika egy példányában XVI. századbeli kéztől a következő följegyzést találta: »Occiso Petro comite Veröcziensi in compo Mohach, filius Joannes fugiens, post fata Ludovici II. palatinus creatus fuit, cuius frater nomine Gregorius in monte Coelio fratribus Hungaris praepositus, pietate et docto calamo in sacris scripturis claruit«. (I. 413.) Ezt a bejegyzést az ismert példányok egyikében sem találjuk. De lehetséges, hogy az új kötésű példányok egyikében a régi kötés tábláján voltak olvashatók ezek a sorok.

A könyv nagy ritkasága okozta azt, hogy a XVII. és XVIII. században több másolata készült.

Hevenesy XVII. századbeli jezsuita történetbúvár és a nagynevű *Pray György* történetíró példányai a budapesti egyetemi könyvtárban, *Cornides* történetbúváré a marosvásárhelyi gróf Teleki-könyvtárban őriztetnek.

Nyomtatásban 1838-ban jelent meg újból a krónika Podhraczký József akadémiai tag bő kommentárjaival.¹ De ezen kiadás példányai is ritkán kerülnek könyvpiacra.

A Ranschburg Gusztáv budapesti könyvárus kegyeletes áldozatkészségéből létesült hasonmáskiadás a krónika szövegét a lehető leghivebben és legpontosabban nyújtja; egyúttal a könyvnyomtatásnak magyarországi legelső zsebkönyvét és a sokszorosítótechnikának hazánkban elért magas fejlettségi fokát mutatja be.

¹ »Chronicon Budense, post elapsos ab editione prima et rarissima 365 annis, secundum adornavit, textum recognovit, notis illustravit., lemmata ac indices adjecti et praefatus est Josephus Podhraczký. Budae. 1838 « — 8-ad XVI. és 386. lap.

Hess (III.)

Paludes Meotidas intraverunt moraturi

Perside provincie est vicina
Fluviis currentibus
Anno vero sexto exterunt
Uxores et pueros

Deinde inter meridiem
Circa ipsum jacet gens
Longitudo quidem Scitiae proprie
Vadit aditus illic reperitur

Hess (VI.)

In sexta igitur etate seculi multiplicati sunt Hunni in Scitia ut arena que est in littore maris, anno domini CCC vicesimo octavo congregati in unum, inter se capitaneis constitutis Bele filio Chele de genere Zemeyn oriundo, Keve et Cadicha eiusdem fratribus, Atile, Keve et Buda, filio Bendekus de genere Erd, occidentales regiones invadere decreverant.

Hess (XXVI.)

Imperante igitur Ottone cesare, de Svevia oriundo, in Italia et Germania, in Francia Lotarii regis filio Lodovico ac Anthonio Duro filio Theodori, anno octingentesimo octagesimo octavo ab incarnatione Jesu Christi, vulgariter Maghiari sive Huni, latine vero Hungari, denno ingressi sunt Pannoniam.

Kézai (I.)

Paludes Meotidas intraverunt moraturi

Perside patrie est vicina
(Hányzik ez a mondat.)
Anno ergo sexto exeuntes
Uxores ac pueros

Ac post hoc inter meridiem
(Hányzik ez a mondat.)
Longitudo o quidem Scitiae regionis
Ibi aditus reperitur

Kézai (II.)

Igitur in etate sexta seculi multiplicati Huni in Scithia habitando ut arena, anno domini septingentesimo in unum congregati, capitaneos inter se seu duces vel principes prefecerunt, quorum unus Wela fait Thele filie filius ex genere Zemeyn oriundus, cuius fratres Cuve et Cadicha ambo capitanei. Quarti vero ducis nomen Ethela fuit Bendeguz filius, cuius fratres Renwa et Buda uterque duces exitere de genere Erd oriundi, ut simul uno corde occidentales occuparent regiones.

Kézai (Pars II. c. I.)

Imperante ergo Ottone Svevo in Germania et Italia, in Francia Ludovico rege Lotharii filio et Greciam Antonino Duro, filio Theodori, gubernante, DCCCLXXII. anno ab incarnatione Jesu Christi, Huni sive Hungari denno ingressi in Pannoniam, transierunt . . .

Bécsi krónika.

Paludes Meotidas, pro armentis nutriendis, intraverunt moraturi
Perside patrie est vicina
Fluviis currents.
Anno vero sexto exterunt
Uxores et filios

Et post hec inter meridiem
Juxta ipsum jacet gens
Longitudo quidem Scitiae patrie
Vadit ibi reperitur

Anno ab incarnatione domini CCLXXXIII, tempore Valentis imperatoris et Celestini primi pape Romane ecclesie, in sexta etate seculi, multiplicati sunt Huni in Scythia habitando. Congregati in unum, inter se capitaneis constitutis Bele filio Chele de genere Zemeyn oriundo, Keve et Kadicha eiusdem, Atile, Keve et Buda filiis Bendekus de genere Cadar . . .

Anno igitur ab incarnatione domini DC vel DCCCLXXVII, a morte vero Atile regis anno C., vulgariter Magori sive Huni, latine vero Hungari, tempore Constantini III. imperatoris et Zacharie pape, denno ingressi sunt Pannoniam.

Hess szövege.

Dux et communitas Venetiarum
Vlachos
Regales
nativitatem (hibásan)
suum dominium sub sacra corona (helyesen)
inter paucos dies (hibásan)
decapitaverunt, transmiserunt
mulieris Johanne
milites Capitanei (hibásan)
nolens potius post mortem venire (hibásan)
equos valisias (hibásan)
una vice (hibásan)
indaginosi et conclusi (hibásan)
buganciis (hibásan)
in quolibet tercio anno (helyesen)

Túróczi szövege.

Dux Venetiarum (Többször)
Olachos
Regulos
maturitatem. (I. fej.)
Suam dominium ac
sanctam coronam (III.)
infra paucos dies (IV.)
decapitavit, transmisit (VI.)
militis Chema (?) (IX.)
milites Capuani (XIII.)
volens . . . vivere (XV.)
equos balistas (XVII.)
bina cice (XXX.)
ndaginosi conclusi (XXXVIII.)
brigancici (XXXVIII.)
in quolibet anno (XXXIX.)

CHRONICA HUNGARORUM

IMPRESSA BUDAE 1473

Ad uenerandum dñm Ladizlaū prepositū ecclesie
buden: pthonorariū apostolicū: necnon uicecācel-
lariū serenissimi regis Mathie i cronica hūgaroy
Andree prefatio.

Quoniam in superiori tempore uenerande dñe in latio uersarer:
uiderēq; quāto emolumento ac decori hoīm generi hī uiri
forēt: q; magno pstantes ingēio suā diuinā industriā compmē-
dis libris adhibebant: placuit mihi tam dignū tamq; excellens
studiū mea pro uirili capeffere: ut siquid demū assequi possem:
id non in meam dūtaxat: uerū etiam pluriū mortaliū utilitatē
conuerterē. Vnde cū dei benignitate p uoto meo aliquātisper
profecissem: & ob id rei ad inclytum hungarie regnū tua gratia
acceritus uenirem: essemq; nō parum ociosus: sulcepi laborem
ingentem dieꝝq; plenū: imprimendi uidelicet cronicū pānonie
opus: laborē inquā: quē omnibus hungaris gratū atq; iocundū
fore putauī: quādoquidem: ut quisq; natale solum unice diligit:
reliquisq; orbis terrarum partibus longe anteposit: ita & suoy:
qualem uitam egerint: quicq; uernaticus scire plurimū exoptat:
ut siqua preclara: memoratuq; digna cōspexerit: imitari debeat.
siqua uero minus feliciter gesta comperit doctus precauere
possit. Sed cum animaduerteterem: & diu mecum ipse uolūtārē:
cui meam primam in hoc sedulitatē pluribus diebus lucubrātā
dirigerē: te preter domine mi obseruandissime inuenio neminē.
Quippe & tu de me optie meritis es: & sine te susceptus labor
neq; iniri: neq; expleri potuisset. Accipe itaq; hoc munusculum
nostrum iure quodam tue excellentie dedicādū: ut q; uidelicet
potissima laboris causa extitisti: ipsius quoq; operis particeps
esse debeas. Et siqua indies maiora excudemus: tuo etiā illustri
nomini dedicanda putabimus.

Incipit prima pars cronice de origine hūgaroy:
de descensu de scitia in pānomiam: de bellis cōtra
diuersas natiōes habitis: ac de expulsionē eorū dē
& reditu in scitiā.

Ex Museo
Hungarico

Quoniam cum per cladem diluuii preter **N**oe: & tres filios eius ac uxores eorum deleta esset omnis caro. Tandem ex **S**em **C**ham & **I**aphet septuaginta due tribus post diluuium sunt progressae. **E**x **S**em. xxii. **E**x **C**ham. xxx. tres **E**x **I**aphet decemseptem. Dum autem iste tribus sicut refert **I**osephus hebraica lingua uterentur. **C**C. primo anno post diluuium: **N**emroth gigas filius **T**ana ex semine **I**aphet oriundus: cepit turrim construere cum omni cognatione sua: periculum preteritum attendendo. ut si contingeret diluuium iterari possent effugere iudicium ultionis turris interfugio. **D**iuini uero misterii arbitrata sententia: cui non ualet resistere humanus intellectus: sic illorum mutauit loquelam ac confudit: ut dum proximus a proximo non posset intelligi: tandem in diuersas regiones sunt dispersi. **F**ecerat. n. in turri ipsa sicut refert **I**osephus deorum templa ex auro purissimo. palacia lapidibus preciosis. coenodas aureas. ac plateas diuersimode petris coloratis. & diuersis abstractis. & turris ipsa in quadrum subleuata: ab uno angulo in alium habens passus longitudinis mille & quindecim. latitudinis totidem. **Q**uantitas uero altitudinis finita nondum erat. sed usque ad lunarem circulum cogitatu illorum debebat subleuari. **G**rossitudo autem fundamenti trecentorum passuum erat. paulatim quidem artabatur ut preminens pondus posset leuius sustentare grossitudo fundamenti. **S**ita. n. erat inter nubiam & egyptum. cuius antiqua haecernunt usque hodie euntibus de ymphis alexandriam. **D**imissis igitur incidentiis que cepte materie dant colorem: redeundum est ad incepta. **N**emroth gigas post linguarum confusionem terram eiulath dieit iturrisse. quae regio persiden isto tempore nominabatur. abique duos filios: **H**unor scilicet & **M**agor de **E**nech sua coniuge generauit. ex quibus huni siue hungari sunt egressi. **S**ed gigas **N**emroth uxores alias sine **E**nech habuisse prohibetur. ex quibus absque **H**unor & **M**agor plures filios & filias generauit. **H**ii sui filii & eorum posteritas persiden inhabitant regionem. **S**tatura &

colore similes huius. tñ modo differūt parum in loquela: sicut
saxões & turingi. **D**u autē Hunor & Magor Nemroth eēnt
p̄mogeniti: a p̄re ip̄oz in tabernaculis separatim inhabitabāt.
Accidit autē dierum una uenandi causa illos prexisse. quibus in
deserto cum cerua occurrisset: in paludes meotidas illam in-
sequentes: fugit āte eos. **C**unq̄ ibi ante eos prorsus euauisset:
diutius requiritam potuerunt nullo modo inuenire. Peragratis
tandem paludibus memoratis: p̄ armentis nutriendis ipsam
conspexerūt oportunam. **D**einde ad p̄rem redeuntē. ab ip̄o
licentia impetrata cum omnibus rebus paludes meotidas in-
trauerunt moraturi. **R**egio quidem meotida perfide puincie
est uicina. quam undiq̄ preter uadū pontus giro uallat. fluiuiis
currētibus. herbis. siluis. piscibus. uolucris & bestiis copiat̄.
Aditus illuc difficilis & exitus. **P**aludes ergo meotidas adeū-
tes: quinq̄ annis ibidem immobiliter permanserūt. Anno uero
sexto exierunt: sine maribus in deserto loco in tabernaculis per-
manentes uxores. **A**c pueros filiorum Bereka: cum festū tube
colerent: & choreas ducerēt: ad sonitū symphonie casū repierēt.
quos cum eorum rebus in paludes meotidas rapinis celeribus
deduxerunt. **H**ec fuit prima preda post diluuiū. **A**ccidit autē
Dule principis alanorum: in illo preho inter illos pueros duas
filias comprehendit. quaz̄ unā Hunor. aliam uero Magor sibi
sumpserunt in uxores. ex q̄bus mulieribus omnes huius p̄terq̄
hungari originem sumpserunt. **F**actum est autē cum diutius in
paludibus meotidis habitassent: in gētem ualidissimā crescere
ceperunt. nec eos capere ip̄a regio poterat aut nutrire. **E**xplo-
ratoribus igitur abinde in scitiā destinatis: scrutiniū astutiā.
subtilissima scitiā regiō explorata: cū pueris & armētis ip̄am
patriam intrauerūt p̄mansuri. **R**egnū igitur ip̄m dū adissent:
alprofuros: qui nūc pruteni nōiant in eo habitātes inuenerunt.
Quibus deletis & expulsi aut occisi: usq̄ hodie ip̄m regnum
inuitis uicinis possidere dinoscuntur. **S**citiā. n. regio in europa
situm habet. & extendit̄ uersus orientem. ab uno latere ponto

aquilonari. ab alio uero ripheis mōtibus includit̃. **C**ui de oriēte
alya. & de occidente fluius etul. id est don. **G**entes siquidem
in eadē procreate oia amplectunt̃. uanitatibus dedit̃. nature
dedignantis. actibus ueneris intendentes. rapinas amant. ge-
neraliter colore plus nigre q̃ albe. **S**citia. n. comprehēsiōe una
cingitur. sed i tria regna diuidit̃ p̃ncipādo. scilicet in bascardiā.
dençiam. & mogoriam. **H**abet quoq̃ puincias centum & octo
que dudum p̃ filios **H**unor & **M**agor ob cētū & octo p̃genies:
que egressse fuerant ex femoribus eorundem de paludibus me-
otidis intrātes scitiam: sunt diuise. **R**egno aut̃ scitico de oriēte
regnū iūgitur iurianoꝝ. & post hec tarsia. tandē uero mǎgalia.
ubi & europa terminatur. **E**x plaga autē estiuāli subsolari: gens
iacet corosmina. & ethiopia que mior india dicit̃. **D**einde iter
meridiē & cursum don fluii: est desertū immeabile. ubi p̃pter
intemperiem aeris: illius zone: sunt serpentes diuersi generis.
rane ut porci. basiliscus. & plura aīmalia toxicata. tigris & uni-
cornis ibi generantur. **D**on grandis fluius est. in scitia oritur
ac ab hungaris etul nuncupatur. & ibi montes niueos qui scitiā
cingunt: transcurrit. amisso nomine: don uocatur. **C**irca enī
meridiem circa ip̃m iacet gens kythanoꝝ. & gens alanorum.
tandem in mare rotūdum cadit tribus ramusculis. **A**lter uero
fluius noīe togata ualde magnus in regno nascitur sciticorū.
qui per siluas uadit desertas. paludes. & montes niueos: ubi sol
nunq̃ lucet discurrens. intrat tandem in urcaniam: & ibi uergit
in mare aquilonis. **L**ōgitudō quidem scitice p̃rie: trecentis &
sexaginta stadiis extendi p̃hibetur. latitudo centū & nonaginta.
Situm enim habet tam munitum: q̃ i solo loco uno puissimo
uadu aditus illuc repitur. p̃pter hoc ip̃i scite: nulli imperio: nec
etiam macedonico aliquo tempore sunt subiecti. **E**t pro tanto
uocamus eos dēptos. id est exēptos ab omī ptāte. **D**icimus eos
etiā dēptos a dentositate. quia sicut dentes oīa corrodunt &
trituran. ita ip̃i omēs alias natōes trituranbāt. **V**nde **R**omani
eos uocabant flagellum dei. **S**olo tñ dicta scitia in quibusdam

locis satis lata esse dicunt. nemoribus. siluis & herbis uenustata.
diuersiq; generis bestiis diues & referta. **C**ui de oriente uicini
sunt belsi & cumani albi. **C**irca etiā mare aglonis de occidēte
quod ei uicinatur: usq; susdalaham est desertum siluestre: humano
generi immeabile. quod ad magnum spaciū extendi perhibet.
ubi nubium densitas per nouem menses continue tacet. ubi sol
non cernitur per menses memoratos: nisi in mense iulio. iunio.
& augusto. & id in tanta hora diei: quāta ē a sexta usq; ad nonā.
In mōtibus. n. deserti memorati cristallus inuenitur. griphōes
nidum parant. auesq; iegissalk: que hungarice kerebeth appel-
lantur: pullos procreare dinoscuntur.

In sexta igitur etate seculi multiplicati sunt huni in scitia: ut
arena que est in littore maris. **A**nnodñi. CCC. uicesimo
octauo cōgregati in unū: inter se capitaneis cōstitutis **B**ele filio
Chele de genere **Z**emeyn oriundo. **K**eue & **C**adicha eiusdem
fratribus. **A**nle **K**eue & **B**uda filiis **B**ende kuz de genere **E**rd.
occidentales regiones inuadere decreuerunt. **D**e centum. n. &
octo tribubus decies centena milia. scilicet de unoquoq; genere
decem milia armatorum uirorū eligentes. aliis hunis in scitia
derelictis: qui iporum sedes regnūq; ab hoste custodirent. **C**ō-
stituentes nichilominus inter se rectorem unū nomine **K**adar
de genere **T**orda: qui lites sopiret dissidētium. fures & latrōes
ac malefactores castigaret. ita tñ. ut si idē rector immoderatū
diffiniret sententiam: in irritum posset communitas reuocare
errantem rectorem. & capitaneos deponere quando uellent. **C**
Consuetudo itaq; ista legitima inter hunos siue hungaros usq;
ad tempora ducis **G**eyche filii **T**oxun extitit obseruata. Ante
etenim baptismū hungarorum: in castris uox preconia clama-
do taliter hunos congregabat ad exercitum. **V**ox dei & com-
munitatis uniuerse: q; unusquisq; in tali loco armatus: uel sicuti
est debeat precise comparere: cōmunitatis preceptū ac cōsiliū
auditurus. **Q**uicumq; ergo edictum contempsisset: non ualens
pretendere ratōem: cultro diuidi p mediū lex scitica sanxerat.

aut ire in desperatas causas. uel in cōmuniū seruitiū immiseri-
corditer tradebatur. uicia itaq; & huiusmōi excessus: unū hunū
ab aliis fecerunt separari. alias aut cum unus pater & una etiā
mater hunos oēs generans pcreauerit: quō unus nobilis & alter
ignobilis esse diceret: nisi uictus per hos casus criminis hēret.
Tunc omnes capitanei simul uno animo unoq; consilio egressi
de scitia: intrātes tādē bessos. & cumāos albos. deīde susdalos.
ruthenos. terramq; nigroz cumanoz intrauere. abinde egressi:
usq; ad tysciam peruenērūt. **Q**ua quidem regione circūspecta:
concorditer placuit oīi cetui ulterius non incedere cū uxori-
bus & armētis. **C**ū uxoribus enī & bigis: & suis tabernaculis:
de natali solo descenderant. **C**unq; eo tempore: pannoniam.
pamphiliam. frigiam. macedoniam. & dalmaciam. tetrarcha
Matrinus: natōe lōgobardus: de sabaria oriūsus. gubernaret.
armis bellicis informatus. audito q; huni sup tyscia resedissent
& de die in diem deuastrarent regnū eius. cum alumpnis regni
sui ipos aggredere formidās ad romāos nūcios suos destiauit.
petens sibi auxilium comodari contra hunos. **E**x gratia etenim
romanorum in patriis memoratis imperabat. **R**omani uero
eo tempore **D**etricum de uerona natōe almanū: uolūtarie sup
se regem prefecerant. quem petentes ut **M**atrino subsidiū im-
portaret. **I**llo autem animo gratanti annuēte: egressus est cum
exercitu italico. germanico. ac aliis mixtis gentibus ptis occi-
dentis. **P**eruēit tādē in zazhalm: ubi ipi longobardi ad ciuitatē
potentianam fuerant congregati: ut tractarent cum **M**atrino
cōsiliū: utq; hunos in eoz tabernaculis in suo descensu trāsmeā-
do danubium: uel in alio loco competenti inuadere oporteret.
In istis itaq; consiliis & tractatibus **D**etrico **M**atrinoq; resi-
dentibus: huni sup utres noctis in silēto in sicambria danubiū
transfretantes: **M**atrini & **D**etrici exercitū: quem ciuitas po-
tentiana capere non poterat: in campis cōmmeratē crudeliter
trucidarunt. **E**x qua. n. inuasiōe **D**etricus acerbatus: exiuit
cōtra hunos in cāpū tauarnokuelgy pugnaturus. q cōmittēdo

prelium hunos fertur deuicisse: cum suorum maximo interitu:
& periculo. **E**x hunis uero q̄ remaserūt: fugerunt ultra tyſciā.
Ceciderūt aut̄ illo die ex hunis centum & uiginti quinque milia.
Keuaq; capitaneus interiit in ipſo p̄ho inter illos deiectos. **E**x
Detrici uero & **M**atrini exercitu. exceptis illis qui in tentoriis
suis in cāpis fuerant trucidati: ducenta & decē milia corruerūt.
Videns aut̄ **D**etricus tantā cedem accidisse sui populi in p̄ho:
post congressum altera die perrexit uersus tolnam ciuitatem: q̄
tunc erat ciuitas latinorum inter urbes pannonie computata.
Tolna ciuitas est in austria. tres rāstas distat a uienā. **V**t aut̄
cognouerunt huni retrocessisse suos aduersarios: ad locū certa
minis sunt reuerſi. & cadauera suorū socioꝝ & **K**eua capitaneū:
more scitico prope stratam ubi statua solemn̄is lapidea erecta
est: decētissime subterrarūt. locūq; illū & partes illas keuehaza
uocauerunt. **E**xperientes igitur in p̄ho precesso aīositatem
romanorum. & armorum paraturam. refarcito exercitu uersus
tolnam ciuitatem: ubi se inimici eoꝝ collegerant huni prexerūt.
Cōtra quos **D**etricus cū **M**atrino ī cezmaur dicit̄ occurrisse.
& a mane usq; ad nonam preliantes: romani sunt deuicti. **V**bi
& **M**atrinus mortuus est. **D**etricus per sagittam in fronte uul
neratus. totoq; exercitu romanorum interempto ac fugato. **E**x
hunis uero in illo p̄lio quadraginta milia perierūt. **B**ela: **C**a
diſha & **K**eue ibidē interfectis: quoꝝ cadauera ab idē remouētes
apud statuam memoratam sepulture tradiderunt. **P**ostq; autē
romāorum exercitus de cezmaur est dispersus: nūq; deinceps
per plures annos contra hunos congregari potuerunt. **T**unc
huni **A**tilam filium **B**ende kuz cōsuetudine romanorum super
se regem prefecerunt: qui primo unus de capitaneis habebatur.
Et ipse **B**udam fratrem suū de flum̄e tyſcia usq; don: p̄ncipē
constituit ac rectorem. uocariq; se faciens regem hungarorum.
Titulū liquidem suū tali sub forma scribi faciebat. **A**tila dei
gratia filius **B**ende kuz: q̄ est nutritus in engaddi. nepos magni
Nemroth. **R**ex hungarorum. medorū. & gothoꝝ. metus orbis

terre. & flagellum dei. **E**rat. n. **R**ex **A**tila colore teter. oculis
furiosus. elatus incessu. pectore lato. barbam prolixam deferbat
uenerens etiam erat ultra modum. **I**n archa sua es tenere cō-
temnebat. audacie qdem temperate. astutissimus in preliis. ac
solicitus. fortitudinis competentis suo corpore habebatur. in
uoluntate magnanimus. armis politis. mundis tabernaculis.
cultuq; utebatur. amabatur siquidem ab extranea natōe: eo q
esset liberalis & cōmunis. ex natura uero serenitatem habebat.
mirabiliter etiam a suis timebatur. linguaz. ideoq; diuersarum
nationes de finibus orbis terre ad eum confluebant. quibus li-
beraliter p posse affluebat. **H**abebat enim decem milia curruū
falcatorū. diuersas machinas. & omnia ingenia quibus castra
urbesq; confringuntur. que in suo exercitu secū ferebat. **T**aber-
na cula quidem uariis modis diuersorū regnoz hñe cōsueuerat
operata. unū tñ habebat sic celebre ac solemne: ut ex laminibus
aureis mirifice cōiunctim solidata: mō solui: & nūc recōiungi:
ad tendentiū staret uoluntatem. colūpne eius ex auro laborate:
habentes iūcturas. opa ductilia. in medio uacue. ī suis iūcturis
lapidibus preciosis fabricate iungebātur. **S**ed & sua maristalla
dum pergeret ad exercitum: diuersarū patriarū eqs replebāt.
quos q̄uis uisus eēt habuisse. largiter tamē egētibus tribuebat.
ita tamen: q̄ duos uix haberet aliqñ pro usu equitadi. **I**ste uero
maristalle ex bisso & purpura habebant paraturā. sed & regales
selle ex auro fuerant & lapidibus preciosis laborate. mensa erat
tota aurea. uasa etiam coquinarum aurea erant. thalamus autē
eius ex auro purissimo mirifice fabrefactus: secum in exercitu
ferebatur. **I**n huiusmodi igit & aliis huius mūdi pompis **A**tila
Rex honorū erat gloriosus. **E**xpeditio uero sua preter exterās
natōes: decies cētenis milibus uiroꝝ armatorum replebāt.
ita quidem ut si unū sciticum decedere contigisset: continuo p
ipso alter ponebāt. **A**rma quidem gētis eius: ex corio maxime:
& metallis uariis diuersimode fuerāt laborata. arcus habens &
lāceas acutissimas. piter & cultros accictos ī femore. **B**alneriū

quoque regis **A**tile quod in suo scuto gestare consueuerat: similitudinem aurtoris in capite habebat cum corona. quod signum hūgari dum se regerent per cōmunitatem usque tempora ducis **G**eyche filii **T**oxun i exercitu semp cōmuniū gestauere. **P**ostque autem commisso prelio in cezmaur: redissent buni cū uictoria ad sua tabernacula: diebus paucis ultra tysciam cum uxoribus permalerunt. **E**t hoc facto **R**ex **A**tıla ad zeuen solemne curiā fecit cōgregari. in quam **D**etricus de uerona cum principibus germanie accedens: omnem homagionem & reuerentiā **R**egi **A**tıla fecisse phibet. **S**uggestit itaque **R**egi ad ptes occidentales psonaliter accedere: ubi magnū hōrē posset adipisci. **C**uius qdā buni aplectētes consiliū: exercitu statim pelāto egressi de sicābria primo **R**ex **A**tıla illiricos dicit inuasisse. deinde cōstātie regnū pertransiuit. cui **S**igismundus **R**ex occurrit circa basileā cum exercitu magno. quem cum gente tota contēns: suo dominio subiugauit. **I**n loco autem illo egressus. iuxta renū argentinā ciuitatem obsedit. quam quidem romanorū nullus **C**esar potuit pmitus expugnare: ipse **A**tıla expugnauit: diruendo murū eius in diuersis locis: ut cūctis adueniētibus sine grauitate uia libera preberet. edicens firmissime: ne ipsius murus ipso uiuēte muraretur. ut eadem ciuitas non argentina: sed strosburg uocaret: propter uiarum pluralitatem quas i muro eius fecerat aperiri. **A**motō igitur suo exercitu de argentina: luxoniū. bisantium. chalon. masticon. ligonēm. burgundiā. & lugdunū destrui fecit ciuitates usque terram. **E**t egressus inde iuxta fluiū rodanū puenit cathalannis. ibi diuiso dicit suo exercitu: uidelicet terciā partem sue gentis cōtra **M**iramāniōnā soldanū potentissimū cū electis capitaneis destinaſse. **Q**uo audito idē de urbe sibilie fugit ante hūnos in marrochiam brachio maris: quod strictum sibilie dicitur transpassato. **H**oc facto incerto regē **A**tıla romanorū **R**ex **P**atricius: dictus **E**ucius cū decē regibus occidētis inuasit ex obrupto. **C**unq; insultum niteretur facere super **A**tıla per nuncios petens inducias preliandi: ut copia sue gentis que

fuerať aduersus soldanũ destinata remearet. **I**llis remuentibus.
inter ambos exercitus a mane usq; ad noctẽ in cãpo q; beuind.
dicitur prelium est commissum. **E**rat. n. inter ambos exercitus
fluuius discurrens tam paruissimũ: ut si capillũ in ipsum quis
iactasset: suo lẽto motu potuisset uix inferius remouere. **P**relio
aũt iam facto: animalium & hominũ sanguine inundado: tatus
torrens fuisse perhibetur: ut aurigam cũ curru intro traheret:
ac armatos. fieretq; mortalitas non modica per torrentem in
utroq; exercitu. **I**llud ergo preliũ quod commissum extitit inter
reges occidentis & Atilam in cãpo beuind: cathalannis oĩbus
preliis huius mũdi que commissa sunt uno die & loco uno: ter
ribiliora & magis ardua per ueteres non memorantur. **I**n quo
quidem conflictu **R**ex gotthornũ maximus: nomie **A**ldaricus
extitit interemptus. cuius quippe obitũ dum alii reges cogno
uissent qui occisi non fuerant fuge latebras queritarunt. **A**b
illo ergo die eleuatũ est cor hunoz & regis **A**tile. timorq; eorũ
percussit orbem terre. **Q**uo audito: cẽsu eis & tributo plurima
regna seruiuerunt. **T**ercia uero pars exercitus **A**tile regis: que
nõ potuit in hoc prelio interesse: timẽs **A**tilam propter morã
usq; uitam **A**tile remansit cathalanis. eiusdem prie habitantes
tandẽ sunt effecti: pannoniam nolentes remeare. **E**rat enim
soli qui aduersus **M**iramammonam destinati: sexagintaquinq;
milia. excepta externa natione. **E**x his etiam huius plures erant
capitanei statuti: qui lingua eorum spani uocabantur. ex quibus
quidem nominibus hispania tota nomen assumpsit. **I**n loco
liquidem prelii diebus paucis **A**tila commorãte: regressus est
demũ cum uictoria. uenitq; in ciuitatem tolosanam: in qua per
ciues cũ summa laude est receptus. **A**binde se remouens abiit
contra remensem ciuitatem: scilicet capitalem urbẽ gallicorũ:
que ei dum pergeret cathalanniam: restiterat uehementer. quã
occupans sine mora: omnes contra se restantes: quos ibi reperit
igne & gladio deuastauit. **T**aliterq; tota francia & flandria de
mollita: peruenit coloniam ubi sanctã **V**rsulam bractarorum

Regis filiam: cum undecim milibus uirginū: hunorum feritas crudeliter iugulauit. Deinde reno ibidem colonie transpassato: intrauit turingiam .ubi apud ysnacū ciuitatem & in ipsa: curia tolemni celebrata: super dacos. noruanos. frisonos. lituanos. & brutenos exercitū destinauit. quos deuictos sibi fecit deseruire.

Egressus uero curia celebrata: sicabriā pānōie ciuitatē itrauit. in qua propriis manibus **Budā** fratrē suū interfecit. ac corpus eius in danubium proiecit. quoniā ipso **Atila** in partibus occidentalibus demorante: ibidem **Buda** inter ipm & **Atilam** frēm suū: metas statutas transgressus fuerat dñando. nam sicabriam suo noīe fecerat noīari budauara. Et quīs **Rex Atila** huius ac aliis gentibus posuisset interdīctum: ut eadem ciuitas non budauara. sed urbs **Atile** uocaretur. teutōici interdīctū formidātes ecilburg eam uocant. id est urbem **Atile**. hūgarī uero interdīctū non curantes: adhuc eam obudā usq; bodie uocant & appellāt.

His itaq; sic peractis: qnq; annis sicambrie regēuit: speculatoribus suis per mūdi quatuor partes destiatas siue distributis **Speculatoz** qdem pma societas de sicabria ordinati: inquātū unus clamor potuisset ad alim exaudiri: die ac nocte: colonie: germanie stare consueuerat. altera pars usq; lituā. tertia ī littore don fluuii. id est etul. sed quarta statio iadrie dalmacie ciuitate consistebat. quorū quidem clamore & uoce: quid **Atila** ageret: uel quali exercitationi esset deditus: mūdi quatuor partes scire potuissent.

. Incidentia.

Pannonie. pāphlie. frigie. macedonie & dalmacie ciuitates: que per hunos obsidione crebra erant fatigate: natali solo derelicto in apuliā per mare adriaticū: licentia ab **Atila** impetrata: seruire ipi **Atile** renuentes: dimissis armētis transierūt. ulachis qui ipsorum coloni extitere ac pastores: remanentibus sponte in pannonia. **Cunq; Rex Atila** quinq; annis in sicambria re-pausasset: sui exercitus defectum uidelicet tercie partis q̄ dudū remanserat cathalanis resarcire procurauit. Curiaq; celebrata egressus de pānonia ī corinthiā. stiriā & dalmaciā. occupatisq;

rebellibus: pertransiuit tandem apud urbem salonam & spoletū:
mari adriatico se cōiunxit. abasq; urbes fecit concremari. **A**b
illo uero loco egressus: perrexit circa mare. traguriam. sardonā
sibinicū iadriā nouā. sceniā. penciā. polā. caputstriā & terestinā
ciuitates: & alia multa oppida in mōtibus discurrens: peruenit
tandem Aquilegiam. cuius quippe magnitudine cōspecta: ab-
horruit. & se confusum reputans: si dictam urbem inexpugnata
reliquisset. pro eo maxime. quia plures rebelles longobardi de
pannonia fugisse in ipsam ferebantur. Quos cum per nuncios
a ciuibus repetisset. illosq; tradere recusassent. expugnare cepit
diuersis machinis ciuitatē. quā cū capere nullatenus potuisset:
obsedit eam uno anno & dimidio. Accidit autē die uno ut ipsam
ciuitatem circuiret: multis phitonicis lateri eius adherentibus
in quibus iuxta fidei sue opinionem spem maximam ponebat:
uidens ciconiā de mari euolantē: & in pinnaculo unius palacii
in quo habebat nidū suū: resedisse. acceptoq; ī rostro suo pullo
uno: in maris arūdines illū deportauit. reuersa iterato: & alios
pullos suos simul cū nido transportauit. Quo uiso Rex Atila
suos milites ad se uocans dicit eis. Cernite iccii: q; ista ciconia
futuroꝝ factoz indicia notat. & urbem istam per nos sentit di-
ruendam. ad fugam: ne pereat cū ciuibus: se cōmunit. Estote
ergo ī prelio die crastina fortiores. nam uidebitis ciuitatem ru-
ituram. **T**unc edicto pclamato: machinarum omni genere
adhibito. cū nō potuisset ciuitatem expugnare cum machinis:
consilio sciticorū tandem usus: sellam unam ex decies centenis
milibus de quolibet postulauit. fecitq; ex sellis iuxta muri cir-
cuitum congeriem uehementem. & iussit incendi sellas ipsas.
quaz flamma & ardore murus nimiū se dissoluēs: cū turribus
in terram est prostratus. Quo uiso ciues omnes in insulā maris
fugierunt. Quandam enim insulam maris Aquilegie cōtiguā:
decreuerunt introire: eterno ibidē pmanfuri. que uetus uenetia
usq; hodie nūcupat. in qua quidem aliquādiu habitātes: ppter
metum regis Atilae: ipsa insula derelicta: iniulam que bealth dī

intrauerunt permanſuri. **V**eneti quidē sunt troiāni: ut cronica
canit ueterum. **P**ost excidium. n. troæ: aquilegie permanserunt.
quam & fundasse perhibentur. **V**eneti quidem non accipiunt
originem de ſabaria: ſed de **T**roia ciuitate opimatiffima. nam
ſabarie latini: longobardi uidelicet inhabitabant. ubi erat ſcola
generalis tā iſtis longobardis q̃ aliis gentibus orbis terre. po
etay: multiſq; p̃hoꝝ dogmatibus luculenter illuſtrata. & uariis
erroribus ydoloꝝ mancipata. quam quidam **R**ex gotthorum
nomie **A**rchelaus diu obſeſſam capere non potuit. demū metus
orbis expugnauit. cuius nempe incole per hūnos expulſi ſunt: &
nūc habitant papie in italia iuxta flumen tycini. **D**estructa itaq;
ciuitate aquilegie: concordiam demum in foro **I**ulij destruxit
ciuitatē. **A**bide i marchia intrans longobardie: teruiſiū. paduā.
ueronam. brixiam. cremonam. mantua. pergamū. mediolanū.
alexandriam & ferrariam: aliaſq; plures urbes ipſius regionis:
ſuo dominio ſubiugauit. **P**ost hec rauēnam dū ueniſſet: ari
anoꝝ archipreſul: q̃ in ipſa ciuitate contra ſedem apoſtolicam:
duodecim cardinales fecerat eleuari: ſectam ſuam imitantes:
habēs theſauꝝ copioſum: ciuibus ignorantibus: i urbē rauennā
clam hūnos intromiſit: filioſq; baptiſmatis qui in ipſa ciuitate
erant ſecit iugulari. p̃mittēs nichilominus regi **A**tile: q̃ ſi ſecte
ſue adheſerit: fueritq; xp̃ianos perſecutus: totā italia & romanā
ciuitatem cum affrica: ſine fatigatiōe ſue gentis & expenſis ſibi
ſubiugaret. **C**ūq; **A**tilla libenter ānuiffet: magis oblectatus aōre
dominii: q̃ ſecte memorate. **C**ognoſcentes romani periculum:
quod inde potuiſſet emergere xp̃ianis: **L**eonē adeūt apoſtolicū
ut ad **A**tiliam debeat dirigere greſſus ſuos: petens eum ex parte
romanorum: ut acciperet cenſus & ſeruitia q̃ diu uiueret ipſe
Atilla. **I**nterea **R**ex **A**tilla ad apuliam exercitū ſuū deſtinauit.
conſtituens ipſi exercitui capitaneū **Z**oard ex tribu **Z**oard cri
undum. qui quidem apuliam terram laboris. & calabriam. uſq;
regionam ciuitatem. & cāthonam. ouā ſapiens **C**atho fūdaſſe
dicitur ſpoliauit. & cum ſumma preda reuertitur. **C**ūq; **L**eo

Papa cum cleri multitud ine: ac crucibus rauennā puenisset ad
Atilam. in campo simul in equis colloquiū habuerūt. **E**t dum
Atila promissa cēsuū & uerba imperialis maiestatis audiuiſſet
 romanorum: onerosa uidebant regi **A**tile. admittere tñ decuit
 postulata apostolici ob timorem. **N**am cum idem **R**ex oculos
 superius leuasset: uidit supra caput suū pendere hominē in aere
 habentem gladiū uersatilem in manu sua: qui ipius caput quasi
 stridentibus dentibus truncare minabatur. & sic romanis ad-
 mittendo postulata: ac apostolico licentia data: **R**ex rauennā ē
 ingressus. in qua quidem archipresulē arianū fecerat captiuari
 suis cū cōsectaneis: **P**ape imitatus cōsiliū. **E**t postq̃ exegisset
 ab eo sexaginta mille marcas auri: ipso iugilato: cū omni copia
 sui exercitus frena retrouertit. pannoniamq̃ est ingressus. **D**ū
 ergo per meridiem. occidētem. aquilonem atq̃ orientem: lōge
 lateq̃ suū imperiū extendisset: uertebat in aīo suo transſretare:
 ut egyptios. assirios. affricamq̃ subiugaret. **T**ūc filiam regis
 bractanoꝝ nomine **M**icolch supra formam humanā pulciorē
 sibi adducūt adam adū. quam in tantū adamasse perbibeī. ut
 modū exceſſerat. sicuti moris ei erat in potando. **F**actoq̃ fine
 coitus puelle. usq̃ cōsumato. de naribus eius sanguis egrediēs
 supinoq̃ dormiēt: cruor per os in guttur intrauit. ubi languis
 coagulatus: tractum impediens anhelitus: **A**tilam interemit.
Micolch uero de somno excitata: cū suū dñm motu celeri teti-
 gisset: & ille se mouere non potuisset. notans corpus frigidatū:
 & priuatum calore naturali: cubicularios regios eiulatu magno
 ad se uocans: & dñm suū eis demonstrans uniuerse cānis uīā
 introiisse. **Q**ui sane clamore terribili perſtrepēdo: uniuersos
 uigiles ad hostia palatii: eoꝝ eiulatu fecerūt cursitare. **S**epeliē
 deniq̃ eū cum **B**ele. **G**adicha & **K**eue: aliisq̃ capitaneis huroꝝ
 in loco superius memorato. **D**iuulgato igitur eius obitu: ob-
 stupuit totus mūdus. & utꝝ inimici eius lugerent an gauderēt
 heſitabant. filioꝝ multitudinem formidantes. qui quasi populi
 uix poterant numerari. timebāt. n. aliquem post obitum patris

ex filiis regnaturum. **D**etrici uero ac aliorum principum almanie
astutia: quibus **R**ex **A**ttila imperando in collo residebat: hunorum
impertita communitas: in partes diuersas est diuisa. ita quidem ut
quidam **C**habam regis **A**ttilae filium: ex grecorum **I**mperatoris. s.
Honorii filia procreatum. **A**lii uero **A**ladarium ex germanie princi-
pissa. s. dñe **C**rimiheldina procreatum: in regem post **A**ttilam sibi
perficere nitebant. **S**enior uero pars hunorum dum **C**habe adhesisset
Detricus autem & exteram nationem cum paucis hunis **A**ladario. &
sic ambo regnare ceperunt. **C**umq; alter alteri preferre moliret:
Detrici astutia qui illo tempore sicambrie **A**ladario adhebat
inter ambos reges tam dux prelium ac forte est commissum: ut per
quindecim dies continuos ita danubium germanico sanguine
inundauit. quod si teutonici occisionem que per hunos facta est diebus
memoratis: ob odium non celarent: profecto possent confiteri: quod a
sicambria usque potetiana: nec homines: nec bruta animalia de danubio
aquam puram bibere potuissent. **I**stud est prelium: quod huncari
Crimiheld prelium uocant usque in diem istum. **I**n his itaque preliis
semper **C**haba & hunc uictoriam habuerunt. **P**ostmodum uero
Detricus de uerona per traditamentum **C**habam fecit supari.
Deuicerat. n. **C**haba primitus fratrem suum. sed tandem ultimo
est deuictus: ut uix quindecim milia ex parte **C**habe remaneret.
aliis hunis & filiis **A**ttilae totaliter deletis & cecis. **M**ortuo itaque
Attila: tam filii sui quam hunc inter se sunt necati. **D**euictus itaque
Chaba: idem & germani sui filii **R**egis **A**ttilae: qui ei assisterant:
numero sexaginta cum quindecim milibus hunorum: ad **H**onorium
auum suum fugisse prohibent. **E**t quis **H**onorius **I**mperator grecorum:
incolam grecie eum facere uoluisset. illo renuente permanere: prius
sedem uidelicet scythiam moraturus repetiuit. **M**anserat namque
Chaba in grecia cum **H**onorio annis tredecim. se iterum in scythiam
anno uno. propter uiarum discrimina. & difficultatem passagiorum.
Hic autem in scythia dum uenit uxorem ex ea non duxit. sed de
corosmenia traduxit: de consilio **B**endekez auui sui. quem sanum:
sed nimis decrepitum dicitur inuenisse. **E**x ista quidem uxore sua

genuit **E**demen & **E**d. **H**ic igr̃ **C**haba suo amonitu redire fecit
sciticos itez in pannoniā. **R**emanserant aut̃ ex huius uirorum
tria milia: qui per fuge iterfugiū erepti de prelio **C**rimiheldino
in campū chigladmezei se colligere procurarūt, & cū timerent
occidentis natōnes ne eos inuaderent ex obrupto: ad erdeel in-
trauerunt. non se hungaros: sed siculos alio nomine uocauerūt.
Isti etenim siculi hunoz sunt residui: usq; ad aliū hungarorum
aduentū: in cāpo prefato cōmorantes. **D**ū .n. hungaros iterato
in pannoniā redire cognouissent: in rutheniam eis occurrerūt.
conquestantes simul pannonie regionem. ubi tandem in eadē
sorte permanserunt. **I**dem namq; siculi **C**habā in grecia perisse
putauerunt. **V**nde uulgus adhuc loquitur in prouerbio. **T**unc
redire debeas quando **C**haba de grecia reuertit̃. **E**x isto etiam
Chaba filio legitimo regis **A**tile pcreati sunt filii **E**demen &
Ed. quoz **E**demen in secundo reditu hungaroz: in pannoniā
per se cum maxima multitudine ex cognatione patris & mris
sue introiuit. **E**d aut̃ remansit in patria. .s. in scitia. **E**x isto etiā
Chaba **A**be generatio uerissime est exorta. **E**xterminata itaq;
multitudine filioz regis **A**tile: tandem pannonia remansit sine
rege decem ānis. ulachis. grecis. aduenis. messianis. teutonicis
sclauis exulibus remanentibus tūmodo in pannonia: qui **A**tile
seruiebant. **S**urrexit post hec quidam princeps **S**uetibolug
Morothi filius in polonia: cepitq; nichilominus & in pannonia
dñari. **H**unc quidē primo hungari de erdeel: & de flumie ungb:
muneribus uariis explorantes: practando diuersis sermonibus.
deniq; irruptione subita in quodam oppido circa pontem Bani
iuxta tatam: cuius oppidi adhuc patet interruptio: cū tota mi-
hcia deleuerūt. & sic populi memoratis quos **M**orothi filius
dilatando adauxerat. inceperunt dominari. **R**egnauit autem
Atilla annis .xl. iiii. **D**ucatum tenuit annis quinq;. **V**ixit autem
centum & uiginti quinq; annis.

Incipit prologus secunde
partis cronice hungaroz.

Quod igitur huiusmodi natalibus preliis felicibus & sinistris: quotiensque eorum loca immutauerunt. uidendum nunc est quo tempore in panthoniam redierunt iterato. quique redeuntium fuerunt capitanei. quantus quisque numerus armatorum in exercitu fuit: apponere in presenti opusculo dignum. duxi.

Hec secunda pars coronice est de secundo ingressu hungarorum in panthoniam. & de uita & morte regum eorumdem in dicto regno hinc inde successorum.

Orro Eleud filius Vgek ex filia Enmodbilia in magor genuit filium qui nominatur **Almus** ab euentu. quia matri eius in somnio innotuerat auis quasi in forma austeris ueniens dum esset grauida. & quod de utero eius egredereit torrens: ac in terra non sua multiplicaretur. ideoque fatatum fuit: quod de lumbis eius gloriosi reges propagarent. quia uero somnium in lingua nostra dicitur **alm**. & illius ortus per somnium fuit pronosticatus ideo ipse uocatus est **Almus**. qui fuit **Eleud**. qui fuit **Vgek**. qui fuit **Ed**. qui fuit **Chaba**. qui fuit **Atile**. qui fuit **Bendekuz**. qui fuit **Turda**. qui fuit **Scemeyn**. qui fuit **Ethei**. qui fuit **Opus**. qui fuit **Cadicha**. qui fuit **Berend**. qui fuit **Zusta**. qui fuit **Bulchu**. qui fuit **Bolug**. qui fuit **Zambur**. qui fuit **Zamur**. qui fuit **Leel**. qui fuit **Leuete** qui fuit **Kulche**. qui fuit **Ompud**. qui fuit **Miske**. qui fuit **Mike**. qui fuit **Beztur**. qui fuit **Budli**. qui fuit **Chanad**. qui fuit **Buken**. qui fuit **Bodofart**. qui fuit **Farkas**. qui fuit **Othmar**. qui fuit **Cadar**. qui fuit **Belar**. qui fuit **Kear**. qui fuit **Keue**. qui fuit **Keled**. qui fuit **Dama** qui fuit **Bor**. qui fuit **Hunor**. qui fuit **Nemroth**. qui fuit **Thana**. qui fuit **Iaphet**. qui fuit **Noe**. **Almus** autem genuit **Arpad**. **Arpad** genuit **Zoltan**. **Zoltan** genuit **Toxun**. Imperante igitur **Ottone**. **Cesare** de sueuia oriundo: in italia & germania. in fracia **Ictarii** regis filio **Lodouico**. ac **Antonio Duro** filio **Theodori**: Anno octingentesimo octauo ab incarnatione Iesu christi:

vulgariter magyan siue buni: latine uero hūgari demuo ingressi
sunt pannonia. transeuntēs. n. regna: bessenoꝝ. alboꝝ. cumanoꝝ
suldaliā & ciuitatem kyo nominatam. **D**einde trāscenderūt
alpes in quādam puinciam ubi uiderūt aqlas innumerabiles.
& ibi ppter aqlas illas manere nō potuerūt. quia de arboribus
tanq̃ musce descendebant aquile: & cōsumebant deuorato pe-
cora eorum. & equos. uolebat enim deus ut citius descenderēt
in hūgariam. **E**xinde montes transcendentēs per tres menses
tandē deueniūt in cōfīniū regni hungarie scilicet i erdeel iuitis
gentibus memoratis. ibiq̃ terreis castris septem preparatis: p
uoribus & rebus suis cōseruadis: aliq̃ diu p̃māserūt. qua ppter
teutonicū partē illam ab illo die libenburg: id est septem castra
uocauerūt. **Q**uonq̃ in eisdem castris permanerent: irruptionem
circunquaq̃ iacentium dñōꝝ formidantes: deliberato cōmuni
cōsilio: septem capitaneos inter se prefecerūt. & in septē exer-
citus sunt diuisi. ita ut unusq̃sq̃ exercitus unū h̃ret capitaneū.
sine centurionibus & decanis consueto modo posituius. **V**nus
nanq̃ exercitus habebat triginta milia uiroꝝ armatorum. sine
centum uiris. **E**x centū itaq̃ & octo tribubus. in secūdo egressu
de scitia: ducenta & tria milia uiroꝝ armatorum sunt egressi
familiarū numero non appposito. **F**uerat autē ex istis capitaneis
ditior & potentior **A**rpad: filius **A**lmi. filii **E**leud. filii **V**gek.
Huius autem pater **A**lmus in patria erdeel occisus est. non. n.
potuit pannoniam introire. **I**n erdeel igitur cum quieuerunt: &
pecora sua recreauerunt: audientes terre utilitatem de inhabi-
tatoribus. & q̃ optimus fluuius esset danubius. terraq̃ melior
in mūdo non esset ptibus illis: accepto cōmuni cōsilio: miserūt
nunciū nomine **H**usid. filium **K**und: ut iret & totam terrā cō-
spiceret. **Q**uonq̃ ergo **H**usid uenisset in mediū hungarie. & circa
partes danubii descendisset: uidit locum amenū. ac circūquaq̃
terram bonam & fertilem fluuiū bonū ac pratofum. placuit ei.
Deinde uenit ad ducem prouincie qui regnabat post **A**tilam:
uocatum **S**uetibolug. salutauitq̃ eū de suis. & causam pro qua

uenerat manifestauit. hec audiēs **S**uetibolug gauisus ē gaudio magno. putabat enim illos esse rusticos: ut uenirent & terram eius colerent. ppter hoc nunciū delicatum remisit. kufid autem de aqua danubii lagenam implens. & herbam periarum ponēs in utrem. & de terra nigri sab illi accipiens: ad suos reuersus est. **C**ūq; narrasset omnia que audierat & uiderat: ualde placuit eis. & lagenam aque. terram & herbam eis presentauit. de quibus ipsi sapiendo bene cognouerūt: q; terra optima sit. & aqua hēat dulcem. & pratum cum herbis similibus: quo modo nūcius eis recitauit. **A**rpad uero cum suis de aqua danubii cornu implens & ante oēs hungaros sup illud cornu omnipotentis dei clemētā rogauit: ut dominus eis terram imperpetuū cōcederet. **F**initis his uerbis: omnes hungari clamauerunt. deus deus deus. tribus uicibus. & ibi inuentus est ulus iste. & seruatur apud hungaros usq; modo. **D**einde cōmuni consilio ad predictū ducem eundē nuncium remiserunt. & ei equū album & magnū: cum sella deaurata. auro arabie. & freno deaurato miserūt p terra sua. **Q**uo uiso dux ipse magis gauisus: putabat q; ei p terra quadā hospitari mīlissent. **N**uncius aut ipetrauit ibi a duce terra herbā. & aquam. **D**ux uero subridēs ait. habeant quantūcūq; uolunt pro hoc munere. & sic nuncius ad suos reuersus est. **A**rpad aut interim cum septem ducibus pannoniam intrauit: non. n. sicut hospites. sed sicut terram iure hereditario possidentes. **T**unc nunciū aliū ad ducē miserunt. & ei hanc legationē mandauerūt. **A**rpad cum suis tibi dicit: q; super ista terra quā a te emerūt: diutius nullo modo stes. quia terram tuam cum equo emerūt herbam cum freno. aquam cū sella. & tu propter emphiteosim id est inopiam & cupiditatem: terram. herbā & aquā cōcessisti. **C**ūq; duci dicta esset legatio: subridēs dixit. **E**quū illū malleo ligneo interficiant. frenū autem in pratum proiciant. sellā aut deauratam in aquam danubii abiciant. **C**ui nuncius. **E**t inde domie quid damni habebunt? **S**i equū interficies: canibus suis uictualia dabis. si frenum in herbam proicies: homines sui qui

fenum falcant: aurum freni inuenient. si uero sellam in danubiū
ab icis: piscatores illius aurum selle super litus exponent. atq;
domi reportabunt. Si ergo terram herbam & aquam hñt: totū
habent. **D**ux ergo ille hiis auditis exercitum cito congregauit
timēs hungaros. & auxilium ab amicis impetrauit. & omibus
coadunatis: obuiam illis uenit. Illi autem interdum prope da-
nubium peruenerunt. & in campo pulcherrimo summo diluculo
pugnam inierūt. Fuit autem auxilium domini cum hungaris.
a quorū facie dux sepeditus se in fugam conuertit. Persecutiq;
sunt eū hungari usq; danubiū. & ibi pre timore in danubium se
iactauit. in quo pre aquarū uehementia suffocatur. **R**etradidit
autē dñs hungaris pannoniam: sicut tradiderat filiis **I**srael tēpe
Moyse. **S**eon regem amorreorū. & **O**gh regem basan. & omia
regna chanaan in hereditatem. Dū ergo capitaneus iste **A**rpad
uteretur speciali quadā in scitia dignitate. & hanc haberet ipius
generatio consuetudinem scitica legitima & probata: ut unus
in expeditione gradientibus debeat anterre. in redeundo uero
retrocedere. ipse p eo alios capitaneos ferē pcessisse pannoniam
adeuntes. **E**oq; **A**rpad **S**uetibolug cum ceteris hungaris ut
superius dictū est debellato & occiso: castra fixit in mōte **N**oe
prope albam. & ille locus est p̄mus quē sibi elegit in pannonia.
Vnde & ciuitas alba per sanctum regē **S**tephanū: qui de ipso
processit fundata est ibi ppe. **Z**oboley uero alius capitaneus
unde **C**haak oritur generatio: descendisse dicitur ī ipso campo
& loco: ubi **C**haakuara nunc iacet desolata. **I**llud etenim castrū
Zoboley fundauit capitaneus. quod postmodum **C**haak: ipso
mortuo: suo nomine a suis cognatis atq; familia iussit appellari
primo quidem **Z**oboley dicebatur. **I**llud etiam castrū tpibus
Andree. **B**ele. & **L**euente filiorū **Z**aar **L**adizlai: per cōe cōsiliū
hungarorum est confractū. **T**ercius uero capitaneus **G**ryula
fuit. uēde **G**ryula filius **L**adizlai deriuat. **E**ratq; iste **G**ryula dux
magnus & potens. qui ciuitatem albam in erdeel in uenatione
sua inuenerat. que iam pridem a **R**omanis constructa fuerat.

habebatq; filiā pulcherrimā nomine **Zarolch**: de cuius pulchritudine duces puinciales diutius loquebantur. quam **Geyfa** dux consilio & auxilio **Beliud**: q; terrā **Kulan** possederat transduxit in uxorem legitimam. **Isti** **Beliud**: **Kulan** dedit filiam suam: ut cōtra fratrem suū **kean** debellaret. & post obitum suū terrā suam idem **Kulan** **Beliud** hereditauit. Tādē cū **Gyula** hūgaris in pannonia habitantibus infestus esset. & multipliciter aggrauatus: per sanctum **Stephanū** regē in pannoniā ē deductus. Nō tñ iste **Gyula** capitaneus. sed ab illo tercius. **¶** Quarti siquidē capitanei uocabulū fuerat **Kund**. cuius filii **kulid** & **Cupā** ppe **Nyr** fixere sua castra. ibiq; post baptismū mōasteriū fūdauere. **¶** Sed quintus **Leel** est nominatus. qui messarios scilicet bohemicos de partibus golgothe expulit. ibiq; diutius castrametatus fuisse phibetur. Ex isto quidem **Zouard** oritur generatio: siue prosapia & origo. **¶** Sextus capitaneus **Berbulchu** nomē habuit. q; circa balatū sua tabernacula fixisse pbat. **¶** Septimus capitaneus **Vrs** dicitur. Istius siquidem generatio circa **Seo** locum habebat. **¶** Ahe uero generatiōes que genere sunt pares istis & confirmes: acceperunt sibi loca & descensum ad eorum beneplacitū. Cum igitur codices qdā cōtineāt: q; isti capitanei septē pānōiā itroierūt. & hūgaria ex ipis solis edita sit et plātata: uade ergo uenit generatio **Akus**: **Bor**: **Abe**: aliozq; nobiliū hūgaroz: cū oēs iste nō hospites: sed de scitia descēderūt: assignāt. n. hāc rationem solā quā uulgus dicit. septē hungaros. Si ergo septē soli sunt hungari cū familia: & non plures familie: uxores filii: & siue accipi possunt serui & ancille. Nunqd enim cum tali familia regna possunt expugnari? Absit. Accidit autē tēporibus **Toxun** hungaroz exercitum uersus galliā p accipiendis spoliis ascendisse. Qui cum in reditu reno transmeato diuisi forent in tres partes. due sine honore: una cum honore in hūgariā descēdebat. quam dux saxonie apud ysnacum ciuitatem sine septem hungaris omnino interfecit. Septem autem ex ipis reſeruatis: imputatis auribus misit in pannoniam. Ite inquit ad uestros

hungaros taliter enarrantes: ut amplius non ueniant in locum
hunc tormentorum. **D**ue uero partes iam sueuiam introierant.
audito ut acciderat eorum sociis & cognatis: dimiserunt spolia
accipere in sueuia: & quidqd eis occurrit a flumine illirici usq;
ad flumen saar siue saytab occiderunt ab homine usq; ad pecus.
Hungaris autem septem sine auribus pro eo ut uiui redierunt:
& se occidi cū sociis non elegerunt: cōmunitas talē sententiam
dedisse phibetur. oīa que habuerūt amiserūt. tam ī re stabili: q̃
mobili. ab uxoribus & pueris illos sepantes. pedites sine calceis
propriūq; nil habere permiserunt. semper etiam insimul de ta-
bernaculo ad tabernaculum mendicatum usq; dum uiuerēt ire
cōpulerūt. **Q**ui quidē septē ob offensam huiusmodi bethmagyar
& gyak sunt uocati. de istis itaq; sic damnatis uulgus dicit: nō
de septem istis primis. Preterea cum sit quodāmodo propriū
mundanorū arrogantie plausum plus de se assumere q̃ ex aliis
de seip̃is componere: ideoq; isti capitanei septem cantilenas de
seip̃is componentes: fecerunt inter se decantari ob plausum se-
cularem & diuulgationem sui nominis: ut quasi eorum posteri-
tas hiis auditis: inter uicīos & amicos iactare arrogātia se ua-
lerent. **C**onstat ergo & manifestum est ex hoc: nō solum septem
capitaneos pannoniam conquestrasse: sed etiam alios nobiles
q̃ plures simul cum illis de scitia descēdisse. **V**nde in ipsis ca-
pitaneis uenerari potest nomen dignitatis plus aliis & potentie.
nobilitatis uero equaliter. **C**um ergo quidam sint hospites:
isto tempore nobilitate pares hungaris: inquirendum est: quare
istud esse habuit: unde q; processit: cū hūgari in numero ualido
ad implendū pannoniam successissent. **G**eysa namq; dux inter
alios diuino premonitus oraculo: conuertere cepit hungarorū
gentem ad fidem xp̃ianam. & dum monitu illos conuertere nō
posset: paganis ritibus deditos & intentos: oportebat quos-
dam armis edomare. **A**d quod autem faciendum: quia plures
fuere fidei repugnantes: q̃ quippe adherentes: necessarium ha-
buit desiderū suū diuulgare regibus & principibus xp̃ianis.

Quo audito huius desiderio: nō solum iuuamēn transmiserūt: sed etiam personaliter adierūt. quibus fuerat hungaroz crudelitas nociua plurimū ac exosa. ¶ Introiuit ergo pmo **Deodatus** de comitibus sancti **Seuerini** de apulia. q. fundator extitit monasterii de tata & parator. Iste etiam cū sancto **Adalberto** epō pragenſi sc̄m regē **Stephanū** baptisauit. Cuius qdē monasterii nomē pro eo tata appellatur. quia cū beatus **Rex Stephanus** ipsius nomen ob reuerentiam non exprimeret. sed eum **Tata** appellaret: abolitū ē nomē **Deodati**. sed **Tata** extitit uocitatus. unde etiam ipsius mōasteriū taliter est uocatum. Huius qdē generatio in pannonia non habetur. quia q̄uis uxore habuisset: tamen sine heredibus finiuit uitā suā. ¶ Post hec de almania **Volphgerus**: cum fr̄e suo **Hederico** de comitibus houbmurch ortus: cū trecētis dextrariis faleratis itroiuit. cui dux **Geycha** montem kiscen: pro descensu eterno cōtulisse comprobatur. ubi castrum ligneum edificauit. fecitq; in eodem monte cenobium ubi & est tumultatus. De istis deinde **Hedrici** generatio deriuat. ¶ Descēdit quoq; de bauaria: **Vecelinus** uidelicet de ueyzenburch. qui cum sancto rege **Stephano** i simigio **Cupan** ducem interfecit. capitaneus enī exercitus extitit illo die. Ex istis **Iak** nascitur principiū & origo. ¶ Adierūt etiā hiis diebus **Hunt** & **Paznan**: qui sc̄m regem **Stephanum** i flumine garany: gladio teutonico more accinxerunt. Istorum nancq; generatio ab eisdē nominibus distare non uidetur. Istorum itaq; comitum **Dux Geycha** fretus auxilio. & sanctus **Rex Stephanus** suus filius. & diuino potius. quosdam rebelles armoz terroribus: nōnullos uoluntarie conuerterunt ad baptismū. Quos quidem comites: tam dux **Geycha**: q̄ filius suus latis & amplis bereditatibus p ipsoz seruitio ditauere. prout apparet nunc manifeste. q. quidē temporis in processu hungaris per contractus matrimoniorū sunt immixti. Istorum etiam cōsilio & auxilio super hungaros **Rex** est constitutus. Pluresq; robiles hungari duci **Cupan** adherentes: baptismum fidēq; respuentes: ad turpia seruitia sunt

detrui: Illis namq[ue] in gerendis iudicatus erat nobilior: qui fides
xpi citius adhesisset. ¶ Poth uero generatō: unde **Conradus** de
altinburg deriuatur: temporibus regis **Salomonis**: filii **Andree**
uenit in pannoniā. hic **Hernistus** est uocatus. sed p[ro]pterea **Poth**
fuit appellatus. q[ui]a internuncius erat inter imperatorē **Cōradū**
& **Andream** & **Salomonem** reges. **Poth** enim teutonice: latine
nūcius sonat. ¶ **Gerse** autē & **Gregorii** generatio de francia est
ex cōsanguinitate **Guillermi** dicti corues. ¶ **Kyquini** q[ui]dem &
Rinaldi origo est de hispania. cum regina **Margareta** coniuge
Bele regis: filii **Zaar** **Ladizlai** pannoniā adeuntes. Hic enim
Bela primo uxorem de polonia habuit. ¶ De generatiōe autem
Guthkeled plura enarrantur. sed procerto per **Petrum** regē dū
idem fugit ad **Henricum** cesarem: in adiutoriū ei sunt adducti
de castro **stoph**. sunt exorti de sueuia: unde **Impator Fridericus**
ortum habet. Ista enim generatio de primatibus suevie extitit
procreata. pauperes enī sunt hereditatibus. sed probi & ualētes
sunt in patria memorata. Istius siquidē **Guthkeled** generatio
temporibus **Salomōis** regis. **Ladizlai** & **Geyche** ducū extitit
exaltata. nā tunc ipsa generatō in duas partes diuisa fuit. q[ui]dam
ducibus adherentes. quidā uero **Salomoni**. & specialiter **Vid.**
quem **Salomon** exaltasse perhibetur super alios de generatiōe
p[re]dicta. ¶ Generationē **Ratoldi** de apulia exiuisse. nullus debet
dubitare. De cognatione comitis castrie: **Oliuerius**. **Ratoldus**
oriundus: per regē **colomannū** filiū **Geyche** regis: q[ui] dalmaticos
subiugauit in pannonia collocant. ¶ **Hermanni** etiā generatio
cum regina **Keylla** introiuit. liberi homines sunt de **nurunberg**
hereditatibus pauperes. ¶ De generatione quidem **Buzad** est
dicendum. huius enim generatio per regem **Stephanū**: filiū
secūdi **Bele** in hungariā adducitur: in adiutoriū regis mēorati.
Ex comitibus enim de **orlemund** sunt. Primus enim qui uenit
Hadolth est uocatus. cuius filius similiter **Hadolth**. & **Arnoldus**
ex istis origo procedit **Buzad** bani. hic enī **Hadolth** cū exp[er]iri
non potuit: paraloisando **Hodolth** dicitur. ¶ Generatio quidem

Chaak cū aliis quibusdam generationibus conspirauerūt cōtra
istum regem. quas per **H**odolth & suam miliciā quam cū ipso
adduxerat dicitur cōtriuisse. ¶ **S**tephani. **L**adizlai & **G**regori
filiorū **K**eled prosapia: de puncia mysne ortū hēt. **S**tephanus
enim filius fuit mysne marchionis filius comitis de herfold.
qui occiso turingie **L**antgrauio in frankfordia in solemnī curia
ubi **I**mperator eligi debuit per eum: ac per alios. dū reoccidēdi
sententia per almanie principes contra ipsum lata esset. diebus
Geyche regis filii secundī **B**ele: descendit in pannonia cū dexte-
rariis falleratis. lx. & a rege p̄dicto r̄ceptus tolemniter: optime
& latis possessionibus inuestitur. put patet ipso in mysne re-
gionis proscriptionis penam incurrente. **E**ox uero qui dicunt
de boboch: de samberg descenderunt in pannonia. ¶ **S**imonis
enī & fratris eius **M**ichaelis generatio: mortuū lorī nominat.
temporibus **A**ndree regis filii **B**ele tercii: descendit de hispania
castra quidem plura habet in hispania illa generatio. ex quibus
unū quod melius ē boyoth. huius quidē **S**imonis auus: dū cū
rege aragonum annis pluribus contēdisset. tandē p̄ eundē regē
captiuatus. in carcere detruditur. quod **S**imon comes & **B**er-
tramus formidantes: cum secunda uxore p̄fati regis **A**ndree: q̄
fuerat de campania: in hungariam itrauerūt. In hispania enim
nulla generatio in scuto suo aquilam ferre audet. nisi **S**imon. &
Michael. Intrauerunt autem in hungariā tam tempore regis
Geyche. sancti regis **S**tephani. q̄ diebus regum alioz: bohemi
poloni. greci. hispani. ysmaelite. beffi. armeni. saxones. cumani.
latini. qui diutius in regno commorando: quis illoz generatio
nesciatur: per matrimoniorū diuersorum contractus: hungaris
immixti: nobilitatem pariter & descensum sunt adepti. Quorū
quidem nomina mihi nota essent. tñ huic operi non apponam.
¶ **P**ostq̄ autem **S**uetibolug per hungaros ut superius dictum
est necatus esset. & hungari descendissent. in pannonia per sex
annos eoz arma & equos m̄horare curauerūt. ¶ **A**nno deinde
septimo: morauiam & bohemiā: in quibus eo tempore: **D**ux

Vratizlaus regnare uidebatur: crudeliter spoliarūt. Exinde cū
uictoria redeuntē. treugis ordinatis cū prefato dūce: uno āno
quieuerūt. **P**ost hec corinthiā hostiliter adeūtes: ultra castz
leopab dux meranie **G**othfridus noiatus. & dux corithie Bern-
hardus. nec nō **G**regorius aq legien p̄iarcha: ipsis occurrētes:
insimul atrociter pugnauerunt. **E**t q̄u is ex hungaris plures ibi
cecidissent. tamen ambos duces hungari occiderūt. patriarcha
uero per fugam euadente. **A**binde spoliata corinthia. carniola &
stiria: cū maxima preda sunt reuerli. **A**udito igitur **C**orado
cesare: q̄ hūgari imperii sui cōfinia intrassent. ducesq; mēoratos
occidissent: decreuit uenire ī hungariā. & cum exiisset de italia:
uenissetq; in augustam sueuie ciuitatem: ut deinde in pannoniā
inuasurus hungaros descenderet. inter romanos bellum gene-
ratū est interea itestinu: ppter qd̄ ipm retrocedere oportebat.
Inter hec hungari tanq̄ immobiles annis tribus ad nullas ptes
perrexerunt. **A**nno autem quarto bulgariam inuaserūt. ex eaq;
thezauz & armenta innumerabilia adduxerunt. castra ipsorum
occupātes. que domino concedente & nūc habent & possident.
Postq; autem memorata regna deuicerūt: per forz **I**ulii usq; in
marchiam longobardie intrauerūt. ubi ciuitatem paduam igne
ac gladio cōsumpserūt. **E**xhinc intrātes longobardiā: **L**ynthar
uercelline ciuitatis ep̄m: imp̄atoris **K**aroli cōsiliariū fidissimū
occidentes. ex ipsius ecclesia thezauz maximū rapuerūt. totāq;
pene longobardiam spoliātes: cū maximo spolio in pannoniā
cum uictoria redierunt. **P**ost hec decem annis repaules:
anno undecimo saxoniam. turingiā. sueuiam. frācosq; oriētales:
id est burgundos demolliti: in cōfiniis bauarie ultra castz abah
circa danubiū almanorum: exercitus ipsos oneratos in reditu
inuaserunt. ex abrupto. quos hūgari in fugā turpiter cōuerterūt.
cecis multis militibus ex eisdem. **I**n quo quidem conflictu ex
hungaris tria milia uirorum perierunt. **Q**ui uero euaserunt: ad
propria redeuntē: ānis sedecim immobiliter in hungaria p̄er-
manferunt. **R**egnante uero per almaniam **C**onrado primo

decimoseptimo anno hungari egressi: quibulda partibus teutonie
deuastatis. cum ad urbem augustam peruenissent. **V**lrico ep̃o
cum ciuibus & sueuie p̃matibus resistentibus. tandē cū hūgarī
eandē obsiderent ciuitatē obstinati: nolentes de urbe recedere.
missis nunciis ad **C**onradum memoratum: ut celeriter urbanis
succurreret. idem uenire non obmisit. **H**ungaris igit̃ se incaute
circa obsessionem ciuitatis ingredientibus: almanicus & italicus
exercitus illos iuasit ex abrupto: ut si fugere uoluissent: nec po-
tuisent. ex una pte fluuio lili. q̃ illis diebus p̃ canales mirabilr̃
inundauerat: impedimētū faciēs. ab altera uero ab exercitibus
predictis circūuallantibus sicut murus. illosq̃ cōstringentibus.
sic itaq̃ artati ab hostibus. quidā captiuati ab eis. aliqui crudelr̃
sunt necati. **I**n quo loco **L**eel & **B**ulchu illustres capitanei capti-
uati sunt. & ducti coram cesare. **Q**uos cum **C**esar requireret.
quare xp̃ianis eēnt sic crudeles. **D**icūt. Nos sumus ultio summi
dei: ab ipso uobis i flagellū destinati. tunc. n. p̃ uos captiuamur:
cum persequi uos cessamus. **Q**uibus **I**mperator. eligite uobis
mortem qualem uultis. **C**ui **L**eel ait. **A**fferatur mihi tuba mea
cum qua primū buccinans: post hec tibi respondebo. **A**llataq̃
est ei tuba. & appropians celari. cū se ingereret ad buccinandū
ip̃m cesarem sic fortiter in frōte fertur pcussisse: ut illo solo ictu
Imperator morerē. dixitq̃ ei. tu p̃bis ante me. mihiq̃ in alio
seculo eris seruiturus. **E**st namq̃ fides sciticorum: ut quoscunq̃
uiuētes occiderint: in alio seculo ipsis seruire teneant. **D**etentiq̃
sunt sine mora. & ratispone patibulo suffocati. **A**lius aut̃ exerci-
tus hungarorū: in quo erant bene uiroz̃ armatoz̃ quadraginta
milia: qui castrametatus est longe ab augusta ciuitate sentiens
socios suos tam crudeliter artari. captiuari. & occidi: seorsum i
quandam siluam se recepit: expectans ut se abinnicē impatoris
exercitus separaret. **E**t dū maior pars cesaris exercitus tēderet
uersus renum. hungari in campo quodam illos coniungentes:
sagittis primitus illorum equos occiderunt. tota die ipsos nec
descendere: nec quoq̃ fugere mittēdo. tandem uero se mouere

dū non possent: captiuari se dederunt. cum quibus socios suos
ratissime detentos redemerūt. **I**psi uero exinde tali fortuna eis
occurrense: mōasterium de uulda combussere. ubi multum de
auro haurientes. abinde reno transpassato: lotoringen ducatum
igne & gladio. uastauerunt. ubi: circa strozpurg in quodā prelio
Ekbardum ducem lotoringie: & **P**ertoldum ducem. brabantie
qui ei uenerat. in auxilium: captiuantes decolarunt. **I**nde uero
gallia atrociter affligentes. crudeliterq; in ecclesia dei seuiētes:
metense. treuerense. & aquisgranense territoria igne deuastārūt.
Deinde per abrupta montiū senonensiū: per populos eterni
Martis uiam sibi gladio aperientes parauerunt. ubi siquidem
segulam. taurinamq; ciuitates destruxerunt. montesq; prefatos
perforantes. planum longobardie cum uidissent: totam pene p
uinciam cōcitatis cursibus uastauere. & ita ad propriū regnum
cum uictoria reuertunt. **A**nnis uero. xx. sine motu in pānonia
permanerunt. uicelimo autē primo anno egressi. in bulgariam
intrauerunt. & inde ad ydropolim uenientes. qua expugnata:
constantinopolim tandem obsederunt. **I**n obsidione igit urbis
memorate hungaris cōstitutis: qdā grecus sicut gigas emissus
de urbe: ad luctandū cū eo duos hungaros impetebat altercari
dicens. q; si ambos deuinceret: **I**mperator grecoꝝ hūgaris nil
pene dare. teneretur. si autem ambos nō deuinceret: grecorum
Imperator cēsu hungaris teneretur. **Q**ui cū hungaris infestus
esset ultra modū: unū contrarium ei inuenerunt. qui oppositus
greco ita ait. Ego inq; sum **B**otond rectus hūgarus. minimus
hungaroꝝ. adiungas tibi duos grecos: quoz unus conseruare
debeat animam tuā exituram. alter uero cadauer tuū sub
terrandum. quia certissime censualem faciam grecorum regē
genti mee. **T**unc igr capitaneus hungarorū nomine **O**pour:
qui illi exercitui de cōmunitatis uoluntate fuerat constitutus:
iussit **B**otond cum dolabro suo pergere contra portam urbis:
que erat metallina. & i porta declarare uires suas cū dolabro.
Veniens autem usq; ad portam: talem ictum & celurā in ipsa

porta fecisse perhibetur: q̄ puer ānoꝝ quinq; per ip̄m foramē
exire & intrare satis large potūisset. **F**acto naq; spectaculo hū
garorum & grecoꝝ: parataq; area ad certandum ante portam
urbis. parua hora simul in unū dimicantes: grecus in terram p
hungarum est detrusus. & statim sine mora spiritum exalauit.
quod factum. & casum grecorū **I**mperator: qui stabat in urbis
ppugnaculo cū cōiuge: p ingēti uerecundia reputantes: facies
auererūt suas pergentes in palacium. **V**eruntamē cū hūgari
censum repetissent: p quo certamē cōmissū fuerat & pugnatū
& dum rilum faceret grecorum **I**mperator de cēsu postulato:
recesserunt hungari de obsidione ciuitatis: depopulantes totam
gretiam haurientesq; ex ea aurum. gēmas & armenta infinita.
sicq; ad propria sunt reuersi **C**ōmunitas itaq; hungaroꝝ cum
suis capitaneis siue ducibus hec & aha huiusmodi usq; ad tēpa
Toxun ducis gessisse perhibetur.

De generatōe sancti Stephani p̄mi regis
hūgarie: pōst secūdū ingressum de scitia i
pancniā. ac de uita bellis. & morte eiūsdē.

Porro **T**oxun genuit **G**eycham & **M**ichaelem. **M**ichael
uero genuit caluum **L**adizlaum & **V**azul. **G**eycha uero
diuino p̄monitus oraculo: āno dñice incarnatōis. d. cccc.
.lx. nono. quēadmodū in legenda sancti **S**tephani regis sc̄ptū
est genuit icm̄ **S**tephanū regē ex **S**arolth filia **G**yule. **A**t **R**ex
Stephanus plures quidē genuit filios. sed iter alios habuit unū
filium nomie **E**mericum deo amabilem. & hōibus honorabilē.
cuius memoria in benedictione est. **H**ic autem per inscrutabile
diuini consilii iudicium: raptus est de medio: ne malicia imū
taret intellectū eius. & ne fictio deciperet aīam eius. quēadmodū
de immatura morte scribitur in libro sapientie. **V**t ergo acta
ne agamus. & exposita ne exponāus. quot & quantis uirtutibus
floruerit. & q̄ seruēs in dei seruitio: scūs cōfessor x̄pi **E**mericus

dux fuerit: scribere superse dimus. quicq enim hoc scire uoluerit
ex legenda eiusdem beatissimi confessoris. plenam sanctissime
eius conuersationis noticiam habere poterit. Nos. n. ea potius
que ab aliis scriptoribus premissa sunt: breuiter ac summam
scribere intendimus. ¶ Sanctus autem Rex Stephanus iam
pridem in adolescentia sua contra Cupan ducem fortem & po-
tentem: bellum gessit gloriosum. Erat autem Cupan filius calui
Zirind. qui etiam uiuente Geycha duce patre sancti Stephani
regis ducatum tenebat. mortuo autem Geycha duce: Cupan
uoluit matrem sancti Stephani regis sibi incestuosum copulare
conubium. & sanctum Stephanum occidere. ducatumq eius sue subdere
potestati. Hic fuerat dux symigien. Sanctus autem Stephanus
conuocatis precibus suis: per interuentum beatissimi confessoris
Martini: diuine misericordie implorauit auxilium. Postmodum
uero conuocato exercitu: perrexit obuiam hosti suo. & ad amnem
garany promissus accinctus est gladio. Ibiq ad custodiam corporalis
salutis sue: duos principes Hunt & Paznan constituit. totius autem
exercitus sui principem & ductorem Vecellinum hospitalem almanum
genere prefecit. Commisso itaq primo: inter utrumq diu & fortiter
est pugnatum. sed diuine miseracionis auxilio: beatus Stephanus
dux gloriosam obtinuit uictoriam. In eodem autem primo Vecellinus
comes interfecit Cupan ducem. & largissimis beneficiis a beato
Stephano tunc duce remuneratus est. Ipse uero Cupan beatus
Stephanus in quatuor partes fecit mactari. primam partem misit in
portam strigonien. secundam in uesprimien. tertiam in iaurien.
quartam autem in erdeel. Beatus etiam Stephanus dux: uotum
quod tunc uouit deo fideliter reddidit. nam uniuersum populum
in prouincia Cupan ducis degentem: decimas liberorum. frugum.
ac pecorum suorum cenobio sancti Martini: dare perpetuo iure de-
creuit. Predictus autem Vecellinus genuit Kad. Kad uero
genuit Miska. Miska uero genuit Cupan & Martinum. ¶ Porro
beatus Stephanus postquam regie celsitudinis coronam diuinitus
est adeptus: famosum & lucrosum bellum gessit contra pauuculum

suum nomine **Gyula**. qui tunc temporis totius transilvani regni gubernacula possidebat. Anno itaque domini millesimo secundo: beatus Rex **Stephanus** cepit **Gyula** ducem cum uxore & duobus filiis suis. & in hungariam transmisit. Hoc autem ideo fecit. quia sepius fuit ammonitus a beato rege **Stephano**: nec ad fidem christi conuersus est. nec ab inferenda hungaris iniuria conquieuit. uniuersum uero regnum eius latissimum & opulentissimum: monarchie hungarie adiunxit. Dicitur autem regnum illud hungarice erdeel. quod irrigatur plurimis fluminibus. in quorum arenis aurum colligitur. & aurum terre illius optimum est. Post hec mouit exercitum super **Kean** ducem bulgarorum & sclauorum: que gens loca naturaliter munitissima inhabitat. unde etiam multis laboribus & sudoribus predictum ducem uix tandem deuicit & occidit. & inestimabilem copiam thesaurorum eius: precipue in auro & gemis ac preciosissimis lapidibus accepit. & locauit ibi unum paucum suum nomine **Zoltan**. qui postea hereditauit illas partes transiluanas & ideo uulgariter dici solet: erdeel **Zoltan**. Erat. n. ille antiquissimus. qui uixerat usque tempora sancti regis. & ideo uoluit eum esse super gentes opulentas. Ex hac itaque gaza multiplici: sanctus Rex **Stephanus** plurimum locupletatus: albam basilicam quam ipse fundauerat: aureis altaribus. crucibus quoque & calicibus. indumentis etiam pontificalibus: auro purissimo contextis. & lapidibus preciosissimis: cooptauit atque ditauit. uasa quoque mistatoria. & cetera utensilia eidem basilice necessaria. nec non & aliis ecclesiis: de regali donauit largitate. Inter cetera dedit eidem albam ecclesie quedam donaria sempiternae memorie digna. duo. scilicet rationalia: quorum utrumque habebat oram contextam. lxxiiii. marcis auri purissimi: & lapidibus preciosis. Que beatus **Benedictus**: sancte romane ecclesie pontifex ad preces sancti **Stephani** regis tante autoritatis privilegio insigniuit: ut quicumque in celebrando missam eis uteretur: legitime posset regem inungere. coronare & gladio accingere. Et quia pecunia ipsius ducis **Gyule** fuit male acquisita: ideo ipsa ecclesia frequenter passa est incendiū. In eadem

autem ecclesia ipm auunculū suū cum tota familia absq; uelle
compulit baptizari. sed postea honorifice tenuit sicut patrem.
Regina uero **Keylla** uxor sancti regis: dictam ecclesia aureis
crucibus. fuforiis tabulis. calicibus. gēmis. & ornamentis ultra
modum ditauit. **D**einde sanctus **R**ex uenit in ciuitatem que
uetus buda uocatur: una cū filio suo sancto **E**merico: & regina
& cū ibi non inuenisset aliquod piū opus in xpo: in quo possit
laudari creator omniū. statim sanctissimus **R**ex de thezauro
predicti **K**ean ducis bulgarorum & sclauorū: quem occiderat:
cepit in medio ciuitatis edificare grande cenobiū: in honore
apostolorū **P**etri & **P**auli. ditando illud multis prediis. & simili
libertate romane ecclesie fulciendo. in memoriam & honorem
curie romane quā corporaliter uisitauerat. **D**ū igit edificare:
magistri lapicide de grecia ducti erāt. & sanctissimus **R**ex &
regina ratione deuotionis ibidem degebāt. **R**egina aut cruces
tabulas & ornamenta pcurabat. **Q**uia uero illud grande opus
inceptum: multos annos conduxerat. ideo uiuente scō **S**ephāo
rege: illud cenobiū non potuit consumari. sed uolente deo post
multum temporis: sanctissimus **R**ex **L**adizlaus nepos eiusdē
beati **S**ephāi: illud opus consumauit. ut scilicet possit implere
uotū paui sui. sicut inferius plenius declarabo. **C**onsuetudo igr
sancti regis **S**ephani maior ista fuit. q̄ omnes ecclesias quas
ipse fundauerat: in quolibet anno ad minus tribus uicibus ui-
sitabat. **E**t dum ad ipsas ecclesias deuenisset. primo ad omnia
altaria pergebat. & singulis singulas preces effundebat. tandem
exeundo totam ecclesia illā circuibat. & fracturas siue scissuras
parietum ac tectorū perspicacibus oculis & morose inspiciebat
& statim meliorari pcurabat. nec a loco illius ciuitatis aut uille
recedeabat: nisi prius uidisset renouari. **Q**uo expto regia **Keylla**
dum ad aliquas ecclesias in hūgaria deuenisset: oēs apparatus
in domo domini existentes sibi presentari faciebat. & renouāda
tam in sindone q̄ in bisso omni anno renouabat. **F**ilius autem
ipsoꝝ beatus **E**mericus: purpureas uestes proprias añ altaria

deponere pro altaribus induendis. sicut patet in ecclesiis regalis uelq; modo. **P**ater uero sanctissimus bursam auream in lumbis gestabat refertam denariis puri argenti. & dū paupes uidisset: mox ibi accedebat. & propriis manibus eis prouidebat. & ideo dextera illa misericors est in corpe exterius corā oculis hungarie usq; in hodiernū diem. **Incidentia**

Anno dñi millesimouigesimosecūdo in multis locis incēdia multa & magna facta sunt. ingens etiam terremotus contigit: quarto ydus maii decima hora diei. feria sexta post ascensionē domini: quasi duo soles uisi sunt: decimo kalē Iulii.

Postq; autem magnificauit dñs misericordiam suam cum beato **S**tephano: uertēdo dorso regum in fugam a facie gladii eius. & dominio eius principatus & potestates subiciendo oīm exterarum nationū circūadiacentiū. deliberauit sanctus **R**ex **S**tephanus & firmiter statuit. ut oībus pōpis mundane glorie calcatis. & tēpālis regni dyademate deposito: solius dei seruitō semetipm manciparet. & ab exterioribus curis expeditus: cōtemplatiuam uitam tranquilla pace perageret. coronam uero regie celsitudinis filio suo duci **E**merico: sanctissimis moribus diuinitus instructo: se datuz disposuit. **E**rat. n. btūs **E**mericus in primeuo adolescentie flore supra cōmunē naturam hominū: diuino munere sublimatus. iusticia. prudētia. fortitudine. temperantia. sapiā. scientia. māsuētudine. misericordia. benignitate largitate. humilitate & patientia armatus. ceterisq; catholicis: atq; politicis uirtutibus adornatus. **C**um itaq; sanctissimus pater sanctissimo filio: curam administratōis: & gubernandi regni sollicitudinē intenderet cōmittere: **B**eatus dux **E**mericus prepropera morte preuentus est. **F**leuit autem eum scūs **R**ex **S**tephanus: & uniuersa hūgaria incōsolabiliter planctu magno ualde. **T**anta uero doloris acerbitate sanctus **R**ex **S**tephanus exacerbatus: in grauissimam incidit infirmitatē. & post multos dies uix qualēcunq; uite reparatōem recepit. sed p̄stine sanitati nunq; plene potuit restitui. nam & pedum doloribus urgebatur

& tristitia ac gemitibus afficiebatur. presertim propterea: quia nullus uidebat de cōsanguineis suis idoneus ad hoc: ut eo mortuo regnum in fide xpi conseruaret. **P**rior etenim erat atq; paratior gens hungarica ritui pagāismo inclinari: q̄ fidei xpiane. **I**nterim uero uiribus corporis cepit repēte destitui. & lāguore uehementissimo se grauatum sentiens: misit festinanter nūciū scilicet **B**udam filium **E**gyruh: qui **V**azul patruelis sui filium quem recluserat **R**ex ppter iuuenilem lasciuiam & stulticiam: ut corrigeretur: de carcere nitrie educeret. & ad se duceret. ut eum anteq̄ moreretur regem constitueret. **A**udiens autem hoc **K**eylla regina: iniit consiliū cū **B**uda uiro nephando. & festinantissime misit nunciū nomine **S**ebus filium ipius **B**uda: ad carcerem in quo **V**azul detinebatur. **S**ebus itaq; preueniens nunciū regis effodit oculos **V**azul. & concauitates aurium eius plumbo obturauit. & recessit in bohemiam. **P**ost autē ueniens nūcius regis: **V**azul oculis orbatū: ī eisdē uulneribus duxit ad regem. **Q**uē sanctus **R**ex **S**tephanus uidēs tam miserabiliter destructū: in nimias erupit lacrimas. sed impediēs egritudinis molestia: debitam penā malefactoribus impendere non potuit. **C**onuocatis autē filiis calui **L**adizlai patruī sui. s. **A**ndrea **B**ela & **L**euente: consuluit eis: ut quanto citius possent fugerent. ut ut sic sibi salutem: & corporum suoz integritatem reseruarent. **I**lli uero salubri cōsilio sancti regis acquiescētes: a facie maloz & dolorum in bohemiam fugierunt.

De morte sancti Stephani regis.

Beatus autem **R**ex **S**tephanus sanctitate & gracia plenus: quadragesimo sexto anno regni sui: in festo assumptionis beate **M**arie uirginis a presentī seculo nequā: eripitur. & sanctorum angelorum consortio adiungitur. **S**epultus est autē in basilica quam ipse in honore sanctissime genitricis dei semper uirginis **M**arie construxerat. ubi multa signa & miracula fiūt: interueniētibus meritis eiusdem sanctissimi regis **S**tephani: ad laudē & gloriā dñi nrī **I**hu xpi: q̄ ē bñdictus in secula seculoz. amē.

Confestim quoq; totius hūgarie cithara uersa est in luctum. & omnis populus regni: tam nobiles q̃ ignobiles simul in unū: diues & paup planxerunt sup morte sanctissimi regis. piissimi patris pupillorum: lacrimis uberrimis. & ululatibus plurimis. **I**uuenes & uirgēs p̃ tristitia & merore scaldis iduti uestibus per trienniū choream non duxerunt. & om̃ia genera mulicorū: de linitiuo dulcissimo siluerunt. planxeruntq; eū planctu cordis fidissimi. eratq; planctus magnus & incōsolabilis. **A**t regina **Keyssa** cū **Buda** satellite: Petrum alemanū: uel potius uenetū: fratrem regine regem preficere statuerunt. hoc intendentes: ut regina **Keyssa** motus sue uolūtatis pro libito suo posset cōplere. & regnum hūgarie amissa libertate teutonicis subderetur. & regina **Keyssa** motus sue uoluntatis in regno sine impedimēto posset explere. **V**ilhelmus autem pater **Petri** regis: fuit frater **Sigismundi** regis burgundorum. sed post interemptionē sancti **Sigismundi** uenerat ad imperatorē. quē **Imperator** collocauit ueneciis. & dederat ei sororem suam nomine **Gerdrud** in uxore de qua genuit **keyssa** reginā. mortua aut **Gerdrud**: **Vilhelmus** duxit in uxorem sororem sancti regis **Stephani**. de qua genuit **Petrum** regem.

De seuitia. expulsionē. reingressu. & morte **Petri** regis.

Postq; autem **Petrus** est factus **Rex**: oēm regie serēitatis benignitatem abiicit. & teutonico furere seuiens: nobiles hūgarie aspernabatur. bona terre superbo oculo: & insatiabili corde cum teutonicis beluina feritate rugientibus. & cū latinis yrundinū garrulitate murmurantibus deuorabat. munitiones presidia. & castella: teutonicis & latinis: custodienda tradebat. **E**rat autem ipse **Petrus** nimiū lasciuus. nullusq; eo tēpe tutus esse poterat de pudicitia uxoris sue. uel filie sue. seu sororis uirginitate: propter insultus satellitū regis: q̃ eas impune uiolabāt. **V**identes aut principes hūgarie tanta mala gētis sue: q̃ cōtra deum eis inferebantur: cōmunicato cōsilio rogauerunt regem:

ut precipèret suis a tam detestabili opere desistere. **Rex** uero
faustu superbie inflatus: pestiferum precōcepti ueneni fetorem:
in propatulum effudit dicens. **S**i aliq̄d diu sanus fuero: omnes
iudices tam clarissimos & spectabiles. q̄ pedaneos. centuriōes.
& etiam decuriones. ac uillicos. omnesq; principes & ptātes in
regno hungarie teutonicos constituam. & terrā eius hospitibus
implebo. & eam uniuersaliter in potestatē teutonicorū redigā.
Et dicebat. **M**oc nomen hungaria: deriuatum ē ab angaria. &
ideo ipsi debent angariari. **H**ec itaq; fuerunt fomenta discordie
inter **P**etrum regem & hungaros. **A**nno igitur **P**etri regis
tercio: principes hungarorū & milites: consilio ep̄oz cōueniē
aduersus **P**etrum regē. & solcite querebant si aliquē de regali
progenie in regno tunc inuenire possent: qui ad gubernandum
regnum esset idōneus. & eos a tyrannide **P**etri liberaret. **C**ūq;
neminē talē in regno inuenire potuissent: elegerūt de semetip̄is
quendam comitem noīe **A**bam sororiū sancti regis **S**tephani:
& eum super se regem constituerūt. **A**ba uero congregato hū
garorum exercitu contra **P**etrum regem processit preliaturus.
Petrus autem **R**ex uidens se hungarorum auxilio destitutum:
uehementer expauescens: transfugit in bauariam: **H**erioi regis
teutonicorū adiutorium imploraturus. **P**etro itaq; per fugam
de manibus hungarorum elapso: hūgari sceleratissimū **B**udam
barbatum: omniū malorum intentōrem: cuius consilio **P**etrus
hungariā afflixerat: in frustra cōcidentes interfecerūt. & duorū
filiorum suorū oculos effoderunt. **S**ebus autē qui oculos **V**azul
eruerat: confractis manibus & pedibus peremerunt. quosdam
uero lapidibus obruentes. alios autem in manganis ferreis oc
ciderunt uastātes.

Expulso rege Petro de regno Aba Rex consecrat.

Aba uero regali ptāte sublimatus consecratus est in regem
Omnes autem constitutiones & exactiones quas **P**etrus
Rex secundum consuetudinem suam statuerat: **A**ba **R**ex in

irritū reuocauit. In hiis aut̄ rebus gerendis: tres de p̄ncipibus
regni p̄cipui fuerunt. unus uocabat̄ **V**ilke. secundus **T**oyzlaus
tertius uero **P**ezli. qui libertatē gentis sue querebant: & regnū
regali semini restituere fideliter nitebātur. In tercio uero anno
regis **A**be: **P**etrus cum **H**erico rege teutonicorū descendit cum
exercitu magno contra **A**bam regē. **R**ex igitur **A**ba audiens
Petrum ab hungaris derelictū. & ab **H**enrico rege teutonicorū
benigne susceptum: Anno dñi millesimoquadragesimosecundo
misit nuncium ad cesarem: ut perquiret: an inimicaretur ei p̄
eo q̄ **P**etrum de regno expulerat. an etiam pacem stabilem cū
eo posset habere. **C**ui **C**esar in respōdendo se inimicū esse oñdit
dicens. quia modos iniuriis laceffuit: quid uel quantū possum
ipse sentiet. **R**ex **A**ba hiis auditis: intellexit q̄ **C**esar intēderet
Petro regnū restituere. inflammatus ira: cōgregatq; exercitu
magno: inuasit austriam & bauariā: & ex utraq; parte danubii
fluminis: bipertitis alis pugnatorū fortium percussit eos in ore
gladii. tulit itaq; spolia eorum. & plurimos captiuos ex eis secū
trahens a flumine quod uocat̄ treysama: pertrāsiuit captiuādo
usq; ciuitatem tullinam. ī qua pernoctauit. **F**actum autem est
hoc in secunda feria sexagesime: a crepusculo usq; noctem. mane
autem facto cū innumerabili multitudine captiuorū ī hūgariā
reuerſi sunt gaudētes. **P**ost hec misit bellatores fortes ī carin-
thiam. qui plurimos captiuos ibidem ceperunt & in hūgariam
redierunt. **E**o tempore **C**esar pascha dñi colonie celebrauit. &
cum p̄ncipibus suis consiliatus est: qualiter regno suo iniuste
illatam ab hungaris iniuriā deberet undicare. **Q**ui cōcorditer
ei consuluerunt: ut hungaros qui sine causa regnū suū hostiliter
irruperant armis inuaderet. & captiuos suos ab eorū seruitute
liberaret. **M**ouit itaq; expeditionē ingentē. & consilio **V**ra-
tizlai ducis bohemos ex aquilonari parte danubii: uenit ad
confiniū hungarie. legati uero hungarorum pmiserant cesari: q̄
hungari in omnibus starent ad mādaturū eius: nisi quia **P**et-
z in regem non susceperent. quod tamen **C**esar summope p̄ficere

affectabat. Obligatus enim erat **Petro** pmissione q̄ ei regnū
restituere. hungari uero nullatenus cōenserunt: & missis mu-
neribus. data quoq̄ fide: q̄ captiuos teutōicoꝝ abire pmitteret
Cesar rediit festināter cōtra insultus **Gotfridi** ducis lotoringoꝝ
filii ducis **Gozzylōis**. **Sequenti** ano **Aba** Rex missis legatis
ad cesarem: que pacis sunt: querebat: promittens captiuorum
dimissionem quos habebat. eoꝝ uero quos reddere nō poterat
condignam compensationem. **Cesar** uero noluit pacē coponere
donec in bauariā ueniret. ut qui p̄ hungaros iniuste lesi fuerat:
compositioni pacis interessent. **Venit** ergo **Cesar** ad terminos
hungarie: & in crastinū expugnare disposuit obstacula quibus
hungari fluuiū rabcha cōcluserāt. **Interim** uero a legatis **Abe**
regis rogatus est **Cesar**: ut competētē terminū figeret: i quo
omnes captiuos ei remitteret. & donaria ei insuper daret. **Cesar**
itaq̄ allectus mūeribus: & aliis grauioribus negc̄iis p̄peditus
rediit bizantium. quod est oppidum burgundie. **Ex**hinc itaq̄
Rex **Aba** securitate accepta: factus ē insolens. & cepit crudelē
seuire in hungaros. arbitrabatur enim ut omnia cōmun a eēnt
dominis cum seruis. sed & iusiurandum uiolasse p̄ nichilo re-
putabat. nobiles enim regni contemnens: habens semper cum
rusticis & ignobilibus cōmune. hungari uero nobiles nclentes
ei id sustinere: exacerbationem eius moleste ferentes: cōspirānt.
& cōiurauerunt ut eum occiderent. **Quidam** autē ex ipsis no-
tificauit regi in necē eius coniuratos ex q̄bus eos quos potuit
captos fecit interfici sine iudicii examīe. quod in magnū regis
detrimētum uersum est. **Cū** n. **Rex** chanadini quadragesimā
celebraret. in eadem quadragesima circiter q̄nquaginta uiros
nobiles sub pretextu cōsiliandi: in quadam domo conclusit. &
ab armatis militibus fecit eos obtruncari: nec cōtritos. nec cō-
fessos. unde beatus **Gerardus** canōica seueritate regē corripuit
& sibi periculum imminere predixit. **Quia** idā itaq̄ ex cōiuratis
propter hoc magis icitati: fugiētes uenerūt ad cesarē. oblocuti
sunt contra **Abam** dicentes. q̄ p̄ nichilo iuramentū reputaret.

nobilesq; qui eum regem super se constituerant contemneret. ac cum rusticis & ignobilibus ederet. eqtaret. & cōtinue loqueret. Quibus dixit **Imperator**. Ista etenim cōsuetudo non ē nobilis hominis: sed eius oppositi. Ipsum ergo cesarem efficaciter instigauerunt. ut super **Abam** regem iniuriam uindicaret. q̄a nec captiuos suos remiserat sicut cesari iurauerat. nec illata damna relartiret. **Cesar** itaq; armatus instigationibus hūgarorum: cū exercitu norico & bohémico. & flandris aulicoꝝ suorū bellicosissimis uenit in marchiam austrie. dissimulans se intraturum in hungariam. simulans autem se pactum ab **Aba** rege exacturū & reuersurū. Tūc legati **Abe** regis ueniētes ad cesarē: repetebāt hungaros qui ad eum fugerant. conquerentes & dicentes. q̄ ip̄i essent p̄dones & latrunculi regni hungarie. & p̄cipui intentores guerrarum & discordie inter hungaros & cesarē. q̄ cesari fidelē obsequerentur. ideoq; huiusmodi seminatores discordie tradi oportere in manus **Abe** regis hūgarorum. Quod **Cesar** nullo modo se facturū spondit respondendo. Concitato itaq; cursu: inuasit fines hungarie: intrans per sopronium. & cum uellet per bobuch rabcha pertransire fluuiū. rabcha stagnātibus aquis: & densissimis nemoribus scaturientibꝫ paludibus: impmeabilē transire non potuit. hungari ergo qui erant cum cesare & **Petro** rege duxerūt exercitū tota nocte: eqtantes sursum iuxta fluuios raba & rabcha. quos illucescente sole facili uado transierūt. **Occurrit** autem ei **Aba Rex** in menfeu iuxta iaurinū cum magna multitudine armatorum. nimium presumens de uictoria. quia **bauari** quidam intimauerant ei q̄ **Cesar** super eū cum paucis ueniret. Et ut dicitur **Aba Rex** uictoriam habuisset. nisi quia hungari quidam amiciciam **Petro** regi reseruātes: super terrā sua uexilla p̄cissent. & fugissent. Tradunt autem teutonici. q̄ cum ad preliū appropinquassent: cū celesti signo nebula tenuis apparuit. turboq; uehemēs diuinitus icitatus: terribilē puluerē obtutibus ingessit hungarorū. quos iam pridem ut dicitur q̄a. **Petrum** regē suū debonestauerant: dñs apostolicus anathēate

damnauerat feriendo. **C**omisso igitur prelio: inter utrumque exercitum
diu & acriter pugnatum est. sed tandem **C**esar diuino fretus
auxilio felicem obtinuit uictoriam. **A**ba uero rex deuictus fugit
uersus tyfsciam. & in uilla quadam in scoobe ueteri ab hungaris
quibus regnans nocuerat: crudeliter iugulatur. **C**uius quidem
corpus est sepultum in ecclesia que fuerat prope ipsam uillam.
Post aliquos autem annos cum esset effossum de sepulchro: lu-
dariū & ipsius uestimenta inuenerunt incorrupta. & loca uulnez-
resanata. tandem sepelierunt corpus eius in proprio monasterio
in farus. **C**esar autem reuersus ad castra ante sacrosanctum lignum
salutifere crucis se humiliter ac deuote prostrauit discalciatus
pedes. cilicio ad carnem indutus: una cum omni populo suo:
misericordia dei glorificauit: quod ipsum illo die liberauit de mani-
bus hungarorum. **R**ex teutonicis enim illo die in leco illo infinita
corruit multitudo. ita quod idem locus usque hodie ferlorun payr i
eorum lingua. in nostra autem lingua uezetnemet nominatur.
Quod fetorem namque mortuorum per duos menses homo non poterat
bono modo per partes illas transire. sagittarii. n. occiderant illos.

Aba mortuo rege: **P**etrus **R**ex plenarie regali corone
restituitur.

In terea hungari congregati in unum supplices uenerunt ad
Cesarem: ueniam & misericordiam implorantes. **Q**uos cesar
placido uultu & benigne suscipiens: quod rogabant concessit.
Indeque cum omni multitudine sua albam uenit. que teutonice
ueyzenburg dicitur. & est principalis sedes regni hungarie. **I**bi
ergo **C**esar imperiali honore & latissimo preparatu: ab hungaris
est honoratus. **P**etrum regem regali corone plenarie restitutum:
& sacris insignibus sancti regis **S**tephani more regio decoratum
in regali throno manu sua deducens: in basilica genitricis dei sepe
uirginis **M**arie regaliter sedere fecit. & ibidem regem hungaris:
& hungaros regi reconciliauit. **C**oncessitque petentibus hungaris
hungarica scita seruare. & consuetudinibus iudicari. **H**is itaque

taliter ordinatis: **C**esar **P**etro rege cum p̄sidio suoꝝ in hūgaria
relictō cum optata prosperitate ratisponam rediit. **¶** **S**equenti
quoq; anno reuersus est **C**esar in hungariam. cui **P**etrus **R**ex
in ipsa sancta solemnitate regnum hūgarie cum deaurata lācea
tradidit coram hungaris simul & coram teutōicis. multis etiā
insuper. & magnificis muneribus **C**esar honorificatus a rege:
ad ppria rediit cum gloria. **¶** **I**nterea **E**ndre. **B**ela. & **L**euente
qui fugerant in bohemia: inde ppter paupertatis necessitudinē
transierūt in poloniam. & a **M**yska duce polonie: benigne sunt
suscepti & honorati. **T**ūc uero pomorani annuas pensioēs duci
polonoꝝ cui tenebantur reddere recusarunt. **D**ux uero censum
sibi debitū a pomoranis armata manu cepit exigere. **P**omorāis
itaq; paganis: & polonis xpianis communiter placuit: ut duces
eorum duello confligerent. & si caderet deuictus pomoranus:
consuetam persolueret pensionem. si uero polonus: tantūmodo
damna fleret. **C**um igr̄ tam **M**yska dux: q̄ filii eius horrerent
duellum assumere impositum: **B**ela seipsum per uerba interptis
in mediū introducens sic dicebat. **S**i uobis polonis & domino
duci placet: q̄uis sim nobilior q̄ paganus ille: tamen pugnabo
pro regni uestri comodo. & honore domini ducis. placuit itaq;
tam pomoranis q̄ polonis. **C**unq; armati cū lancea se iūxissent
tam uiriliter pomoranū fertur **B**ela de suo dextrario detrussisse
ut de loco suo se mouere nō potuit. & gladio p̄fossū p̄strauit.
Confessusq; est ip̄e dux pomoranus se culpabilem. quo uiso: po-
morani duci polonie humiliter subditi: solitum tributum: sine
contradictione p̄soluerunt. **D**ux uero inde cōuertēs cū uictoria
acquisita: audaciam & potentiā ualoris in **B**ela duce collaudās:
cum toto censu pomoranico ei tradidit filiam suam in uxorem.
& uniuersa que sibi necessaria fuerāt sufficienter & copiose mi-
nistrari precepit. & cum in oñibus honoratum in ducatu suo
tenuit. ac bōa quantitate de terra eundē hereditare nō obmisit.
¶ **B**ela uero dux ip̄e in polonia duos filios genuit. quorū unus
Geycha. alter autem **L**adizlaus: nomine auī sui est uocatus.

Displacuit autem **E**ndre & **L**euēte q̄ per **B**elam apud ducem
polonie quasi appendices degerent. dedignatiq̄ sunt occasione
sui nominis in ducis curia pmanere. **E**t accepta a duce licētia
Bela fratre suo ibidem relicto: euntes uenerunt ad regem lodo-
merie: qui ip̄os non recepit. **C**unq̄ non haberent ubi caput suū
reclinarent: abinde ad cumanos prexerunt. **V**identes aut ip̄os
cumani optime psonatos: arbitrati sunt ut eoz terrā aduēissent
explorare. & nisi captiuus hūgarus illos cognouisset re uera oc-
cidissent. & sic postmodū aliquo tēpore ip̄os tenuerūt. abhinc
postea in rusciam sūnt pfecti. **E**o tempore quidā magnates
hungarie desolationē regni gementes. & liberationē eiusdem a
tirāide **P**etri cupientes **E**ndre **B**ele & **L**euēte: qui de genere
sancti regis **S**tephāi erant progeniti: intemeratam fidelitatem
seruabāt. & eis per nūcios bona que habere poterant: mittēdo
fideliter seruiebant. **E**rant autem istī magnates **V**isca. **B**ua &
Buhna. & alii eorundem cognati. qui semp cum suspiriis & ge-
mitibus expectabant oportunū tempus: qñ **A**ndream. **B**elam:
& **L**euente possent reducere in hungariam. & regnum generi
sancti **S**tephani regis: qui eos dilexerat & exaltauerat: om̄ibus
uiribus suis restituere laborabant. **P**etrus uero **R**ex p p̄tate m
regis teutonicoz elatus: non iam regnabat. sed potius tirāidis
sue crudelitate hungariam deprimēdo flagellabat. **Q**uibusdam
autē perfidis: **B**uda scilicet & **D**euether suggerentibus: audiuit
Petrus: q̄ p̄dicti nobiles hūgarie: **V**isca. **B**ua & **B**uhna. & eoz
cognati cogitabāt qualr regnū regio semini possēt r̄stituere. &
Andream. **B**elam. atq̄ **L**euente contra **P**etrum regem in regnū
reducere. **I**deoz **P**etrus **R**ex. uehementi furore succensus fecit
eos comprehendī. & in eculeo suspensos interficī. quosdā autem
effossis oculis tormentari. **E**t totam hungariam tam magnis
afflixit āgustiis: ut magis eligerēt mori: q̄ ita miserabilr uiuere
Tunc nobiles hungarie uidentes mala gētis sue in chanaad in
unum conuenerunt. consilioq̄ habito: totius hungarie nuncios
miserunt solemnes in rusciam ad **A**ndream & **L**euente dioētes

eis: q̄ tota hūgaria eos fidelē expectaret. & uniuersum regnū
eis sicut regali semini libenter obsequeretur. tantūmodo ipsi in
hungariā descenderēt: & eos a furore teutonicoꝝ defenderent.
hoc etiam iuramento firmauerunt: q̄ statim ut ipsi hungariam
introirent: oēs hungari unanimiter ad eos cōfluerent. & eorum
dominio se subderēt. **E**ndre uero & **L**euēte timentes palliatis
insidias: clanculo miserunt nuncios in hungariam. **C**um autem
uenissent ad nouū castrum quod **A**ba **R**ex construxerat: ecce
uniuersa multitudo hūgarorum cateruatim confluxit ad ipsos.
Et instinctu diabolico inflāmati p̄nicaciter petierūt ab **E**ndre
& **L**euente: q̄ permetterent uniuersum populum ritu paganorū
uiuere. ep̄os & clericos occidere. ecclesias destruere. xp̄ianam
fidē abicere. & ydola colere. **P**ermiseruntq̄ eos sc̄dm desideria
cordis eorum. ut irent & perirēt in adinventionibus antiquorū
patrum suorum. aliter enim non pugabant contra **P**etrū regē
pro **E**ndre & **L**euēte. **P**rimus autem inter renatos noīe **V**ata
de castro belus: dedicauit se demoniis: radēs caput suū. & cin-
cinnos dimittens sibi per tres partes ritu paganorum. **C**uius
filius nomine **I**anus multo postmodū tēpore ritū p̄ris seq̄ndo
congregauit ad se multos magos & phitonissas. & aruspices. p̄
quorum incantatōes ualde graciosus erat apud dominos. **D**e
multis autē deabus suis una noīe **R**asdi: capta fuit a xp̄iāissimo
rege **B**ela. & tā diu ī carcere fuit reclusa: dōec comederet pedes
proprios. ibidemq̄ moreretur. **E**st autem scriptum in at̄quis
libris de gestis hungarorum. q̄ omnino phibitum erat xp̄ianis
uxorē ducere de consanguineis **V**ata & **I**anus. q̄ sicut **D**athan
& **A**iron in ueteri lege seditionem mouerūt e contra dñm. sic &
isti tempore gracie hungarorū populum a fide xp̄i auerterunt.
Tunc igr̄ detestabili & execrabili āmonitione illius **V**ate: oēs
populi libauerunt se demonibus. & ceperūt comedere equinas
pulpas. & omnino pessimas facere culpas. tam quippe clericos
q̄ laicos catholice fidei seruatores interfecerūt. & q̄ plures ec-
clesias dei destruxerunt. **D**einde contra **P**etrum regē rebellātes

uniuerfos teutonicos & latinos: qui in officiis diuersis prefecti
 per hungariam sparsi fuerant turpi neci tradiderunt. **M**ittentesq;
 in **P**etri castra in equis uelocissimis nocte tres precones: q; de-
 berent proclamare edictum & uerbum dei. **A**ndree & **L**euete.
 ut ipsi epi cum clero sint necati. decimator trucidetur. traditio
 resumatur paganisma. penitus abolenda sicut collecta cum suis
 teutonicis & latinis **P**etri pereat memoria: in eternũ & ultra.
Mane igitur facto: sciscitatus est **R**ex rei factum. & certissime
 experiens q; isti fratres redissent. eorumq; intuitu sui prefecti:
 per hungaros fuissent trucidati. non se ostendit perterritum de
 rumoribus. sed letũ se demonstras. & suo castro de loco remu-
 tato: transiuit danubiũ in situatu albã cupiẽs introire. hungari
 autẽ prescientes eius uelle: p̃uenerunt occupãtes campanilia &
 turrez ciuitatis. & seratis ianuis illũ excluderunt. **I**nter hec autẽ
Endre & **L**euete cum eadem multitudine p̃cedentes p̃ mediũ
 hungarie: appropinquauerunt ad portũ: qui uulgo dicit̃ pesth.
Quo audito **G**erardus. **B**estridus. **B**udli & **B**eneta episcopi.
Zonuk comes: de ciuitate alba egressi sunt obuiam **E**ndre &
Leuente ducibus: ut eos honorifice suscipent. **C**unq; festinãter
 predicti epi ad locũ uenissent qui dicitur gyogh: ibi in ecclesia
 sancte **S**abine priusq; ad dominos irẽt: missam audire uoluẽt
Btũs itaq; **G**erardus ep̃s: sacerdotalibus uestibus ad celebrãdã
 missam indutus: exhortationis grã locutus est eis dicens. **F**rẽs
 & coepiscopi mei: & omnes alii fideles qui adestis: scitote nos
 hodie ad dñm nostrum **I**hm xpm cũ corõa martirii in eterna
 gaudia peruenturos. **E**go enim notum facio uobis archanum
 dei quod michi in hac nocte reuelatum est. **V**idi enim dominũ
 nostz **I**hm xpm in pluteo sanctissime m̃ris sue semp uirginis
Marie sedentem. nobisq; ad se uocatis: de manu sua corporis
 & sanguinis sui eucharistiam cõmunicantem. **B**eneta uero ep̃s
 cum ad eum accessisset: retraxit ei xps eucharistiam. unde ip̃e
 hodie martirii nostri consortõ priuabitur. **P**ost hoc autẽ beatus
Gerardus amonuit eos ut confiterentur alterutrũ peccata sua.

& audita missa: orationi incumbētes: & de certa spe eterne bēa-
titudinis p̄ martiriū adipiscende: letificati omnes cōmunicarūt
Deinde perrexerūt pariter uersus portū danubii in pesth. Btūs
autem Gerardus ep̄s cum esset brevis statura: oēs q̄ uires suas
in seruitio dei funditus consumpsisset: currus subuectōe utebat̄.
Cūq̄ ad predictum portum uenissent. ecce uiri impii Vata. s.
& complices sui demonibus pleni: quibus seip̄os dedicauerat:
irruerunt in ep̄os. & in omnes socios eorū. & lapidibus eos ob-
ruebant. Beatus uero Gerardus episcopus: eos q̄ se lapidabant
idēsinēter signo crucis isigniebat. At illi hoc uiso magis leuiētes
impetum fecerunt in eum. & euerterunt currum eius in ripam
danubii. ibiq̄ abstracto de curru eius: in biga positum: de mōte
keleenfeld submiserūt. Et dum adhuc palpitaret: in pectore cū
lancea percussus est. ac deinde super unum lapidē contriuerūt
cerebrum eius. Sicq̄ gloriosus martir xp̄i ab erumnis mundi
huius ad eternam beatitudinē transiit. Danubius sepe redūdās
super molem lapidis in qua cōtritum est caput sancti Gerardi:
non potuit sanguinē diluere per septem ānos: donec recollectus
est a sacerdotibus. Et lapis ille nūc est chanadini in superficie
sui altaris. Nunc in eodem loco ubi contritum est caput eius: in
hōre bti Gerardi martiris ecclesia sub mōte apparet fabricata
Hic siquidē Gerardus mōachus erat de rosacio natōe ueneten̄
qui in pannoniā ueniens: p̄mus in beel uitā dūces heremiticā.
tandem in chanadien̄ cathedram in ep̄m est translatus. Budli
quoq̄ ep̄us lapidibus obrutus transiit ad gloriam. Beztricus
autem & Beneta cum transissent danubiū nauigio ad Endre &
Leuente: heretici qui in ulteriori littore erant: Beztricum ep̄m
ad mortem uulnerauerunt. qui tertia die postmodum mortuus
est. Endre autem dux interim superueniēs: Benetam episcopū
a māibus ip̄orū liberauit. Et sic p̄phetia sancti Gerardi impleta
est. Omnes enim preter Benetā martirizati sunt. Zonuk quoq̄
comes super dextrarium suū danubio infiliēs natabat. quem in
nauī ueniens quidam nomine Mothmis: leuauit in nauim: ut

eum a morte liberaret. Erat enim iste Muthmir baptizatus a comite Zonuk. Qui cum predictū comitē saluare uellet: cepit ei heretici mortē cōminari. nisi ipse comitē Zonuk interficeret. Quorum minas Muthmir metuens: ipsum comitem Zonuk in naui gladio iteremit. Tāta ergo multitudo laicoꝝ & cleroꝝ pro xpī fide eadem die martirium ptulit: ut eoꝝ numerus deo tm̄ & angelis eius sit cognitus.

De morte Petri regis.

Petrus autem Rex uidens hungaros unanimiter adhelisse ducibus Endre & Leuēte. ipse cum suis teutonicis fugam iniiit uersus musun: ut abinde in austriam pertransiret. sed euadere non potuit. Interim enim hungari portas & exitus regni pmo occupauerunt. Sed & legatus ducis Endre reuocauit Petrum regem sub pretexto pacis & honoris sibi congrui. Qui credens ei reuertebatur ut dicitur. sed maxime coacte. quia exercitū sibi iam absconditum cognouerat. & uolebat reuerti festinanter in albam. Qui cum diuertisset ī uillam zamur: predictus legatus uoluit eum capere. & uinctū ad Endre ducē pducere. Petrus autem prenoscens hoc: collegit se in quandā curiā: & p triduū uiriliter dimicando semetipsum defendebat. Tandem milites eius omēs a sagittariis sunt interempti. ipse uero uiuus captus est & obcecatus. albamq; ductus. & pre nimio dolore uitam in breui finiuit. Sepultusq; est quinque ecclesiis: ī basilica quam ipse fundauerat anno: tercio regni sui.

De coronatione. uita. & morte regis Andree.

Porro dux Andreas a perturbationibus hostium securus effectus: in regia ciuitate alba: regalē coronā est adeptus. a tribus tm̄ ep̄is: qui in illa magna strage xpianorum euaserāt: corōatus est. Anno dñi. M. xl. septimo. Precepit itaq; uniuerse genti sue sub pena capitalis sentēcie: ut deposito ritu pagāismo: prius eis concessio: ad ueram fidem reuerterentur. & in om̄ibus scdm̄ legem illam uiuerent: quā sanctus Rex Stephanus eos

docuerat. ¶ **L**euēta uero in eisdem diebus mortuus est. qui si
diutius uixisset: & regni potestatem obtinuisset: sine dubio totam
hūgariam paganisma ydolatria corrupisset. Et quia ipse **L**euēta
catholice non uixit: ideo circa uillam toxun ultra danubium est
sepultus: ubi iacere dicitur. **T**oxun auus eius more paganismo.
Tradunt quidam istos tres fratres filios fuisse **N**azul ducis: ex
quadam puella de genere **T**atun: non de uero thoro ortos esse.
& ob hanc coniunctionem illos de **T**atun nobilitatem accepisse
Falsum p̄certo est & pessime enarratum. absq; namq; hoc sunt
nobiles. quia isti filii sunt calui **L**adizlai. qui uxorem de rutenia
dicitur accepisse: ex qua tres isti fratres generantur. **I**ste quidē
Rex albus **A**ndreas & catholicus ē uocatus. **T**ribus idē anis
polonos bobemos & australes suis armis hūgaris secit celuales
¶ **R**ex autem hic **A**ndreas fratre orbatu: misit ī poloniam ad
alterum fratrem suū **B**elam: cum magna dilectione uocans eū
& dicēs. Nos qui quondā penurie participes fuimus & laboy:
rogo te dilectissime frater: ut ad me nō tardes uenire: quatinus
confortes simus gaudioy. & bōis regni corporali p̄ntia gaudētes
cōmunicemus. neq; enim habeo heredem: nec germanū preter
te. tu sis michi heres. tu in regnum succedas. **H**is itaq; uerbis
Bela adlinitus: cum omī familia sua uenit ad regem. **Q**uē **R**ex
uidens: gauisus est gaudio magno ualde. quia fulcitus fraterno
est robore. **P**ost hec autē **R**ex & frater eius **B**ela habito cōsilio
diuiserunt regnum in tres partes. quarū due ī pprietate regie
potestatis māserunt. tertia uero pars ī pprietatem ducis est
collata. **H**ec igitur prima regni huius diuisio: seminarium fuit
discordie & guerrarum: inter duces & reges hūgarie. **E**o tpe
Rex **A**ndreas iuxta lacum halatun construxit monasterium in
honore sancti **A**niani: in loco qui dicitur tyhon. **D**uxit autē sibi
in uxorem filiam ducis ruthenoy. de qua genuit **S**alomonem
& **D**auid. **D**e concubina autem quam habuit de uilla morouth
genuit **G**eorgiū. **P**orro dux **B**ela ī polōia genuit liberos **G**eysā
& **L**adizlaum. **I**n hūgaria uero genuit **L**ampertum. & filias

Viuebantq; **R**ex & dux in magna pacis tranquillitate. **E**o
tempore teutonicorum **R**ex cū magno exercitu: obsedit castz
poson uolens iniuriā **P**etri uindicare. & hungariā suo dominio
subiugare. **E**xtruxit aut̃ multas machias bellicas ad expugnā
dum. & p̃ octo ebdomodas obsidendo nichil pficiens: effeatus
eneruatusq; uiribus rediit ad ppria. **S**equenti uero anno **C**esar
cum magna multitudine obeasdem causas uenit in hungariā:
iuxta fontes riuoz zala & zelice. sed & naues uictualibus one
ratas: per danubiū misit in hungariam. prefecitq; eis episcopū
Guebarth fratrem suū. **H**iis aut̃ auditis **A**ndreas **R**ex & dux
Bela: omnes aceruos segetum: & tirsos herbaz igne cōbussērt.
habitatores quoq; cum uniuersis animalibus eorū de partibus
illis: per quas **C**esar erat transiturus: pcul abduxerunt. **C**unq;
Cesar intrasset ad hungariam: & uenisset in regiones cōbustas.
neq; militibus suis iuēire potuit uictualia: nec eqs. & nesciebat
ubi naues eius essent. nullūq; subsidium ex eis poterat habere.
Transiens autem siluas: appropinquauit montibus bodouch:
omniū uictualiu penuria laborans. **I**nterea uero **G**uebarth ep̃s
uenit in iaurinū. & mittens epistolam ad **H**enicum cesarem:
sciscitabatur ab eo ubi deberet ipsum expectare. **I**s autem qui
ferebat litteram deo sic uolente captus est a latrūculis **A**ndree
regis. & ad eum ductus. **C**unq; **N**icolao ep̃o interptate tenorē
lraz percepissent. rescripsērt ep̃o **G**uebarth lras: quas quendā
per hospitē eidē miserunt. **I**lle aut̃ simulans se a cesare missum
obtulit lras **G**uebarth episcopo talia continētes. **N**oueris optie
Guebarth ep̃e. q; magna & ardua negocia nostri impij nos ab
hungaria in teutoniam redire compellunt. nā inimici nr̃i impiū
nostz hostilr occuparūt. ergo age festina: & destructis nauibus
q̃citius poteris nobis ratspone occurras. nec enim tibi tutum
est in hungaria commorari. **H**iis itaq; cognitis **G**uebarth ep̃us
festinanter fugit in teutoniam. **C**esar igitur spe sustentationis:
quam a nauibus expectabat frustratus: ad mortē incepit egere.
similiter uniuersus exercitus eius cum equis & subuectoribus:

miserrabili fame periclitabantur. **I**nsuper etiā būgari & bisleni:
singulis noctibus acriter eos infestabant. toxicatis sagittis eos
interficiendo. & funes extēdentes inter papiliōes eorū: quāplures
aliqua seruitia facientes rapiebāt. **P**re timore autem imbrum
sagittarum: quibus teutonici affligebantur & consumebantur:
fodebant sibi terram. & desuper inertis clipeis suis etiam uiui
cum mortuis iacebāt in sepulchris. nam sepulchrū quod mortuo
fodiebatur in die: uiuus iacebat in eo denotē. & quod uiuo fo-
diebatur pro nocte: mortuus sibi uendicabat dedie. **C**esar ergo
uidens tot & tantis periculis se esse perplexū: misit ad **A**ndreā
regem & Belam ducem: rogans perpetue pacis firmitatē. dicebat
enim: quod si **R**ex **A**ndreas securū ei iter preberet ad reuertēdū:
& exercitui suo fame oppresso subsidia uite largiret. ipse nunquā
Andree regi & successoribus eius inimicaretur. & nunquā amodo
regem hungarorū dictis uel factis: aut cōsilio ledere attēptaret.
sed etiam si quis de successoribus suis ad debellandā hungariā
arma moueret: indignationem omnipotentis dei incurreret: &
perpetuo eius anathemati subiaceret. filiam quoque suā **S**ophiā
Salomoni filio regis **A**ndree daret in uxorem: propter perpetue
pacis federa firmitus roboranda. **H**ec autē omnia fideliter seruaturū
iurisiurandi religiōe interposita cōfirmabat. **R**ex itaque **A**ndreas:
& dux Bela magis amatores pacis. quā discordie seminatores esse
uolentes: pacem cum cesare compoluerunt. **C**esar autē in propria
persona sua iureiurando confirmauit: omnia que dixerat fideliter
se facturum. **T**unc **R**ex **A**ndreas solita regū būgarie largitate
utendo: misit cesari quinquaginta corpora immensoꝝ husonū.
& duo milia lardonū. & de panibus plusquam secum ferre poterāt.
oues quoque & boues seu pecudes pascuales. & uini copiam super-
effluentē. **T**eutonici ergo a faucibus mortis miseratōe būgarorū
liberati: relictis tētoriis & clipeis. & uniuersis suppellectilibus suis
abiectis: adeo concitato cursu in teutoniā redire properarūt: quod nec
retrospicerēt. ex hoc autē euentu: locus ille unde teutonici tam turpiter
dedecorati: abiectis clipeis fugerūt. usque modo uertelhege nūcupat.

De nuptiis Salomonis cū domina Sophia.
quomodoq; in puericia p̄ p̄rem coronatus ē.

Postq; autem Cesar cum tanto dedecore fugit in terrā suam de hungaria: **Rex Andreas** mittēs ad eum legatos: petiuit ab eo ut **Sophiam** filiam suā **Salomoni** filio suo matrimonio copulandam ut p̄miserat: concederet. Cesar aut̄ quemadmodum iureiurādo p̄miserat fidel̄r compleuit. **Regalibus** itaq; nuptiis iuxta fluiuium morua celebratis: & federibus pacis firmiter roboratis: **Cesar** & **Rex** cū gaudio sunt reuerſi. At **Rex Andreas** post hec cito incidit ī paralysim. & tam niuali q̄ estiuah tempe: super traham ferebatur. Post mortē itaq; sancti regis **Stephāi**: transacti sunt āni undecim. mēses quatuor: usq; ad annū p̄mū imp̄ii **Andree** regis. Interea uero **Petrus** teutoicus. uel uerius uenetus: primo & secundo: regnauit annis quinq; & dimidio. **Aba** uero regnauit ānis tribus. **Q**uia plerūq; carnalis amor & consanguineitatis affectio: impedire solent equitatem: ideo filialis amor in **Andrea** rege uicit iusticiam. nam filium suum **Salomonem** adhuc puerulum: anno imperii sui. xii. confectus senio in regē fecit inungi. Cūq; in consecratione eius caneret: esto dñs fratrum tuorum. & hoc per interpretē **Bele** duci innotuisset: q̄ **Salomon** infantulus sibi dñs cōstitueret: grauiter est indignatus. Cum autem esset sagacissimi consilii precauens sibi ab insidiis regis **Andree** fratris sui: cum omni sua familia recessit in poloniam ad socer suū. Quo auditō: **Rex Andreas** timens illius machinamenta: filium suū **Salomonē** transmisit ad imperatorem teutoicorū socerum suum. Secuti sunt autem eum plurimi primates hungarie. Interea dux **Bela** oēm iniuriā quam ei frater suus **Rex Andreas** intulerat: notificauit socero suo duci polonie. dux autem polōie auxiliatus est ei fideliter & efficaciter. Dux itaq; **Bela** tribus agmibus soceri sui munitus reuersus est in hungariam. **Rex** autem **Andreas** prenoscens eū cum exercitu intrasse in hungariam: ab imperatore teutonicorū duos duces: uidelicet **Vilhelmū** & **Poth** in auxiliū suū fecit

adducti. ducem quoq; bohemos qui consanguinitate eidem
attinebat: mercede conduxit. & confidebat in multitudine cō-
ductorum. hungaros autem non multos habebat. q̃ plurimi. n.
Salomonem filium suū secuti fuerāt. & ex hiis qui remāserāt:
plurimi ad ducem **B**elam confluerant. Nunciatum est autem
Bele q̃ **R**ex **A**ndreas maximā haberet multitudinē cōdu:toꝝ
elegitq; magis mori ī bello: q̃ sine pugna ab exercitu regis de-
clinare. **T**unc intrepidus concitatū duxit exercitū sup **A**ndreā
regem uersus tysciā. **V**ilhelmus uero & **P**oth duces: teutōico
furore concitati: cū agminibus suis festinanter tysciā trāsierūt.
& commisso prelio: ab utraq; parte fortiter est pugnatum. sed
adiuuante dño dux **B**ela uictoriam obtinuit: fere omnibus teu-
tonicis ibidem interfectis. & ducibus eoꝝ comprehēsis. **P**orro
hungari qui erant apud **A**ndream regem: uidentes uictoriam
fecisse ducem **B**elam: dimisso **A**ndrea rege: uersi sunt ad ducē
Belam. **R**ex aut **A**ndreas fugit uersus teutoniā. sed euadere nō
potuit. **C**aptus est enī ad portas musun. & negligenter detētus
in silua bokō ad uillam suam que dicitur scirioch mortuus est.
Sepultus est aut in monasterio sancti **A**mani cōfessoris. quod
idem **R**ex construxit in tyhon iuxta lacū balatun. **S**ed & dux
bohemoꝝ captus ē & cecatus. **V**ilhelmus uero & **P**oth duces
adducti sunt ad **B**elam ducem: qui eos libere abire permisit.

De coronatione. uita. & morte regis Bele pmi.

Tigitur dux **B**ela uocatus benyn: uictor cum triumpho: uenit
in ciuitatem albam. ibiq; regali dyademate inungentibus eū
epis: feliciter est coronatus. **T**enuit autem regnū pacifice sine
molestatōe hostium. & quesuit bōa gētī sue. **I**nter cetera siq; dē
peritiē sue argumenta ostēdens: fecit fabricari numos magne
monete ex purissimo argento. & precium rerum uenaliū scdm
certam quantitātē iusto moderamine discrete rōnis cōstituit.
Non. n. pmittebat mercatores & numularios per detestabilem

auaricie uoraginem a simplicibus & rusticis superfluū lucrum
congregare. **H**ec est enī causa: que maxime solet populos pau-
pertatis & iopie piculis obuoluere. sed statutū preciū unusq;sq;
uendebat & emebat sine iniuria & circūuentione. **I**ste etenī oīa
fora in die sabbati constituit p uendendo & emendo. bizancioq;
currere iassit per districtum regni sui. argēteos etiam denarios
ut superscriptum est cudere fecit quoz quadraginta bizancius
census erat. **V**nde & nunc denarii quadraginta aux; appellant
non q; sint aurei. sed q; tot denarii bizantiū ualere illo tempore
uidebantur. **O**mibus enim diebus uite sue in tota hungaria non
est mutata mōeta. **M**ulta etiā alia fecit sempiterna digna me-
moria. quapropter hungaria q; plurimū locupletata sup omnes
circūadiacentes regiones caput extulit: uincens eas diuitiis. &
tūc in ea paupes locupletabant. & diuites gloriabant. **M**isit
etiam **R**ex clemētissimus per totam hungariam pcones: ut de
singulis uillis uocarentur duo seniores facundiam habentes ad
regis consilium. **Q**uo audito: non tantum hii qui uocati fuerāt
sed etiam omnes rustici & serui: cum uniuersa plebe hungarie:
uenerunt ad regem in albam. **R**ex autem & episcopi cunctiq;
proceres uidentes immensam multitudinē: timuerunt ne forte
irruerent in eos. & intrantes ciuitatē obseruauerūt eam. **P**lebs
autem constituit sibi prepositos: quibus prepauerūt orcistrum
de lignis. unde possent ab hominibus uideri & audiri. **P**repositi
uero miserunt ad regem & ad pceres nuncios dicētes. **C**ōcede
nobis ritum patrum nostrorum more paganisr c uiuere. epōs
lapidare. p̄sbiteros exenterare. clericos strāgulare. decimatores
suspendere. ecclesias destruere. & campanas confringere. **H**is
auditis contristatus est **R**ex. & petiuit inducias trium dierum
ad deliberandū sup negotio. **I**nterim uero prepositi in eminēt
residentes: predicabāt nephanda carmina contra fidem. **P**lebs
autē tota congratulanter affirmabat. fiat. fiat. **C**um autē tertia
die responsum expectarēt: milites armati ex precepto regis ir-
ruerunt super eos. & aliquos ex eis obtruncauerunt. p̄positosq;

ab altis precipitando contriuerunt. reliquos autē ligatos diris
uerberibus flagellauerunt. & sic occidendo. ligando flagellando
seditionem eorū inilitēs uix edomuerunt. . **P**ostq̄ enim sanctus
Rex **S**tephanus conuertit hūgariā ad xpm. bis ad paganilmū
uerſa eſt. ſemel tempore regis **A**ndree. ſecundo uero tempore
regis **B**eſe. ſicut nunc ſcriptum eſt. **P**iſſimus autē **R**ex **B**eſe.
cōpleto regni ſui anno tercio. in demes regali alodio corruēte
ſolio: cōſractus corpore irremediabilr cepit egrotare. duxerūq̄
eum ſeminecem ad riuulum kyruſna: propter quaſdam regni
neceſſitates. & ibi migravit a ſeculo. **S**epultus eſt autē in mo-
naſterio ſcī ſaluatoris: qđ ip̄e cōſtruxerat ī loco qđ dīr zūgzard.

De coronatione. & uita regis **S**alomonis.

Rex autem **S**alomon audita morte **B**eſe regis: acceſſit ad
ſocerum ſuū imperatorem teutonicorum. rogauitq̄ eum
ut regnū hungarie ſibi reſtitueret. **C**uius precibus **I**mperator
gratanter acquieuit. & cum illo nobili romāe arcis exercitu. &
illuſtri cetu impialis glorie **S**alomonem in hungariā reduxit.
Interim **G**eyſa filius regis **B**eſe ſicut erat prudens & circum-
ſpectus: cum duobus fratribus ſuis adoleſcētibus: aſſumplit ſe
ſeorſum in partes polonie. non enim poterat impetū **S**alomōis
tunc ſuſtinere. **R**ex itaq̄ **S**alomon ſine difficultate intrauit in
hungariam rege orbatam. & ſecurus uenit ī ciuitatem regiam
albam. ibiq̄ ab omni clero & populo totius hungarie honorifi-
centiſſime ſuſceptus eſt. **C**ōcionatus eſt autem **I**mperator ad
uniuerſum cetum hungarorū pro genere ſuo rege **S**alomone.
pacemq̄ inter eos reſormatā iuriſiurandi religione interpoſita:
confirmauit. **R**egem autem **S**alomonem in p̄no ſolio glorioſe
coronatum: cum aſſenſu & clamatione totius hungarie ſedere
fecit. **I**pſe **I**mpator diuite gaza hungarie a rege **S**alomōne lar-
giſſimē remuneratus: proſpere rediit ad propria. **S**tatim autē
ut **I**mperator diſceſſit: **G**eyſa illinc quo ſe caute contulerat: in

hungarij accessit. **R**ex autem **Salomon** tanq̃ nouus: & necdū
in regno roboratus: timens ne forte **Geyla** cū exercitu polōico
super eū irrueret: paulisp̃ retrocessit cū suis. & in castro m̃ ulun
munitissimo tuta statione reledit. Porro enim & alij uiri cum
episcopis religiosi: satagebant inter eos pacē cōponere. Maxie
autem **Desiderius** ep̃us delinitiuīs amonitionibus: & dulcibus
allocutionibus suis mitigauit animū **Geyse** ducis: ut **Salomōi**
q̃uis iuniori regnum cum pace redderet. & ipse ducatū quem
pater eius prius habuerat pacifice teneret. Cuius salubribus p̃
luasiōibus **Geyla** deposito rācore paruit. In festo aut̃ **Fabij**
& **Sebastiani** **Rex Salomon** & dux **Geyla** coram hungaris in
gyur pacem iuramento firmauerunt. Deinde festum dominice
resurrectionis ambo simul cū plena curia quinquecclesius ce
lebrauerūt. ubi **Rex Salomō** ipso die pasce assistentibus regni
proceribus: per manus **Geyse** ducis honorifice est coronatus.
& in regiam beati **Petri** principis apostolor̃ basilicā: audiendā
missam gloriose deductus. Vniuersa aut̃ multitudo hūgaror̃
uidens pacem regis & ducis: & mutuam inter eos dilectionē
laudauit deū pacis auctorē. & facta est leticia magna ī populo.
In eodē aut̃ āno ducibus ibidē existētibus: ecclesia horribiliter
est cōbusta.

De eo q̃ **Salomon** & **Dauid**
frater eius liberos nō habuerūt.

Rex autem **Salomon** & frater eius **Dauid** liberos nunquā
habuerunt. & in ipsis semen regis **Andree** defecit. quod ideo eē
diuinitus credimus factum. quia q̃n **Andreas** p̃mo ī hungariā
reuersus est cum **Leuente** fratre suo: p̃pter hoc q̃ ipse regnum
posset obtinere: p̃misit **Vatā** p̃phanū & alios pessimos multor̃
sanctorū sanguinē fundere. Dux autē **Geyla** genuit **Colomanū**
& **Almum**: ac filias. Viguit aut̃ tranquilla pax inter regem &
ducē circiter annos tredecim. Interim bohemi supbia inflati
irruerunt uersus urbem **trenchen**: & magnam predā hominū
& ceterorum animalium rapiētes: abduxerunt. **Rex** autem &
Dux pro magna iniuria hoc reputantes: cum suis exercitibus

bohemiā inuaserunt. & bohemi ad conflictum uenire non
audentibus: hūgaris fere totā bohemiā igne ac gladio uastauerūt.
Ibi Opus Martini filius quendam bohēmū ad instar gigantee
magnitudinis corpus habentem: in certamine singulari uiriliter
prostrauit. propter qđ memoriale factum: semper postmodum
apud regem & omnes optimates hūgarie gloriosus emicuit.
Rex itaq; & dux iniuriā suoz: sup bohemos grauitē iudicātes
cum maxima praeda captiuoz bohemoz: in hūgaria gaudētes
sunt reuersi.

De aduentu Cunoꝝ.

Post hec autem pagāi cuni: a superiori parte mezes: ruptis
indaginibus irruerunt in hūgariam. totamq; puinciam **Nyr**
usq; ciuitatem byhar crudeliter depredantes: infinitam multi-
tudinē uirorum ac mulierum: ceterorumq; animalium: secum
trabentes. per amnem lapus: & fluēta zornus: inopinabiliter
transēntes: remeabant. **Rex** igitur **Salomon** & dux **Gey** sa cū
fratre suo **Ladizlao** collecto exercitu: festinatissime accelerarūt:
ut per portam mezes transēntes: priusq; cuni mōtes & siluas
transcenderēt. in urbe doboka pene per totam septimanam ibi
aduentum paganoz expectarūt. Quidā autē de speculatoribus
nōmine **Fānciska**: qui erat de nouo castro: certificauit regem
& duces ī qnta feria qđ exercitus cunoz appropinquaret. **Rex**
autem & duces cum exercitu equitauerūt illuc: usq; pperantes:
& in nocte illa descēderunt ppe cunōs. **Surgentes** autē summo
diluculo sexta feria omnes eucharistie cōmunionē seipsos mu-
niuerunt. **Et** ordinatis agminibus suis ad confliendū contra
paganos pcesserūt. Quod cū uidisset pnceps milicie paganoz
nomine **Oslu**: qui fuit seruiens **Gyule** ducis cunorum: sicut erat
plurimū inflatus superbia. ac nīmium de se presumens: inquit
suis. **V**adant iuuenes super inermes hūgaros: & cum eis ludi
simile bellum committant. **Nullos** enim credebat esse: qui cū
eis congredi auderent. **Procedentes** autē pagani cōtra hūgaros
uiderunt terribilia eorum agmina. & ppropere renūciauerūt
Oslu principi suo. **Qui** coadunato cōducto exercitu cunorum:

festinanter collegit se in superciliū montis altissimi: putās hoc
 sibi fieri p̄ maximo tutamento. **E**tenim ascensus grauissimus
 montis illius. qui ab incolis uocatur kerieleis. **C**ongregatus est
 autem uniuersus exercitus hungaroz ad radicē mōtis eiusdē.
 milites enim regis **S**alomonis omnes pariter gestabāt uexilla
 sua de sindone facta. **P**agani aut in cacumīe mōtis iā collocati
 fuerant. ex quibus fortiores & andaciores sagittarii descēderēt
 in medium diuexi montis: ut hūgaros ab ascensu montis pcul-
 abarcerent. **C**eperunt itaq; tempestuosis ymbribus dēsissimaz
 sagittarum in turmas legionū regis & ducis deſeuire. **Q**uidā
 incliti milites hungarorum: irruerunt super illos sagittarios: &
 q̄plures ex eis in latere eiusdē montis occiderūt. & ualde pauci
 equos suos arcubus suis uerberādo urgētes: uix ad socios suos
 ascendere potuerunt. **R**ex aut **S**alomon acerrime aīmositatis
 audacia: fremebundus per grauissimū ascensum cū agmīe suo
 quasi reptando ad paganos ascendit. qui sup̄ eum densissimos
 sagittarum ymbres effūdebāt. **D**ux aut Geyſa sicut erat semp
 prouidus: per leuiorem ascensum ascendēs sagittis irruit super
 cunos. **C**uius frater **L**adizlaus quatuor ex fortissimis pagais:
 primo impetu interfecit. & a quinto eorum sagitta grauiter est
 uulneratus. & eodem mox ibidem interfecto. postmodū diuina
 miseratōe a uulnere illo cito est sanatus. **P**agai uero atrocissia
 mortis illatione ab hungaris coartati miserabiliter fugiebant.
Quos hūgari celerius persequentes: acutissimos gladios suos:
 & sitibundos in sanguinibus cunoz inebriauerūt. **C**apita qppe
 cumanoz nouiter rasa: tanq; cucurbitas ad maturitatē nōdum
 bene perductas gladiatorum ictibus disciderunt. **V**idit deniq;
 beatissimus dux **L**adizlaus unū cunū: qui super dorsum equi
 sui ducebat uuam puellam hungaram speciosam. sanctus ergo
 dux **L**adizlaus: putans illam esse filiam ep̄i uaradien. & q̄uis
 esset grauiter uulneratus: tamen illum celerrime persecutus ē:
 super equū illū quem zug nomine bat. **C**ū autem attingeret ut
 eū lacearet: minime poterat. quia nec equus eius celerius cur-

rebat. nec equus illius aliquatulum remanebat. sed quasi brachium hominis erat inter lanceam & dorsum cuni. Clamauit itaque sanctus dux Ladizlaus ad puellam & dixit. Soror speciosa accipe cunum in cingulo & iacta in terram. quod & fecit. Cuius beatus dux Ladizlaus procul illum laceasset in terra iacentem: uoluit eum interficere. quem puella ualde rogauit ne eum interficeret. Unde in hoc notatur quod in mulieribus fides non sit. quia forte amore stupri illum liberare uoluit. Sanctus autem dux diu cum eo luctando: & absciso neruo: illum interfecit. sed illa filia episcopi non fuit. Rex igitur & gloriosi duces: fere omnibus paganis interfectis. & omnibus christianis a captiuitate liberatis. una cum felici embola totius hungarie cum triumpho uictorie gaudentes redierunt. Facta est autem leticia magna in tota hungaria. & in ymnis & confessionibus benedicebat dominum qui dedit illis uictoriam.

De pugna hungarorum cum grecis bulgaris & bessis.

Factum est autem tercio anno post aduentum cunorum besseni per albam bulgaricam uenientes. transnatauerunt flumen zaua: in campum bozias. & non modicam gentem captiuorum & predam diripientes in suam terram abduxerunt. Rex autem & dux imposuerunt crimen traditionis albe bulgarice. eo quod pace defraudata uoluntarie permisisset latrunculos bessorum depredari hungariam. Collectis itaque exercitibus: conueniunt in zalonkemen. ubi consilio deliberantes decreuerunt albam traditricem obsideri oportere & expugnari. Inde castra mouentes: descenderunt circa flumen zaua in directo nandurfeyruar. Exiit autem edictum a rege & duce: ut uniuersus exercitus hungarorum quatenus possit transiret flumen zaua in bulgariam. Greci autem & bulgari nauigantes in celonibus suis: per ingenia sufflabant ignes sulfureos in naues hungarorum: & eas in ipsis aquis incendebant. Victi sunt autem igniuomi greci ab hungaris pre multitudine nauium: quibus flumen peruerat. Fugientibus autem grecis ac bulgaris. transierunt hungari & terminos bulgarorum occupauerunt. Rex autem & dux secunda feria transierunt zauam. & mane facto ordinauerunt acies suas.

& plenis manipulis uniuersaliter per turmas suas insertis um-
bonibus obsederunt ciuitatem. **G**reci itaq; & bulgari timentes
ex obsidione periculum sibi imminere: rogauerunt bessenos per
clandestinos nuncios: ut sine pauore uenirēt in adiutoriū ip̄oz
eo q̄ nec **R**ex nec dux ciuitatem eoz obsedisset. sed t̄m comes
Vyd cū bachien militibus eos inuasisset. **B**essi aut fraudulētis
bus uerbis eoz seducti: festinanter uenerunt in adiutoriū ip̄oz.
& cupiditate prede allecti: quā de comite **V**yd deuicto spabāt
se habere: precipites irruerūt super agmina soproniensū. quoz
rektor erat comes **I**an nom̄e. **H**ic autem insultus bessenorū
uiriliter & fortiter cum soproniensibus supauit. plurimis eorū
ibidem in ore gladii p̄stratis. residuis autem ipsorum in capti-
uitatem subactis. Princeps uero bessenorū nom̄e **K**azar: cū
paucissimis fugiendo manus hungaroz nix euasit. **R**ex igr̄
& dux eidē militi **I**an munera regalia: cōdignasq; grates regia
liberalitate contulerūt. eo q̄ ip̄e multa milia bessenorū tanq̄
lapis limpidissimus uasa fictilia cōtriuisset: pulsq; **R**ex & dux
cum exercitu suo de gentaculis capita leuassent. **R**egi autem &
ducibus **G**eysa & **L**adizlao: sup rupem que eidē ciuitati p̄xia
est residentibus: ceperunt hūgari presentare captos bessenos &
capita interfectoz. & equos & suplectilia. que i quarta feria
a mane usq; ad inclinationē meridiē plene p̄ficere nō potuerūt.
Hoc autem ideo factū fuit: ut greci & bulgari qui obsidebātur:
uidentes bessenos in quibus sperabāt: tam crudelē ab hūgaris
obtruncatos timerent. & semetipsos cū ciuitate regi & ducibus
traderent. Porro **R**ex & duces ad expugnandam ciuitatē cō-
uenientiora loca prospicientes: preceperunt carpentariis: ut ibi
turres ligneas octo altitudinē muroz duplo supātes fabricarēt:
unde milites in medium ciuitatis lapides & sagittas sup hoīes
iacularent. **I**nter turrez uero totidem tormenta ad destruendū
muros erexerūt. longos etiā pluteos ad defendendos introitus
turrium. ceteraq; instrumenta bellica composuerūt. **I**n qbusdā
itaq; locis destruxerunt muros eius usq; ad fundamentum. sed

ciuitatem capere non poterāt. quia eam intrinsecus fortissimi bellatores defendebant. **O**bsederūt ciuitatem duobus mēlibus: infra quos sepe congressi sunt cū sarracenis de ciuitate egredientibus. & ex eis alios occiderunt: alios autē fugauerunt. **I**n tercio uero mense obsidionis: quedā puella hungara: olim illuc per captiuitatem abducta in quarta feria ciuitatem succendit. flabat autem subsolanus uehementissime. cunctaq; edificia occupauerunt incendia. **E**xercitus itaq; hūgaroy irruit ī ciuitatē ea parte qua muri eius per tormenta iam corruerāt. & grecos sarracenos atq; bulgaros crudeliter trucidārt. **Q**ui autē residui remanserunt: cum **N**ichota dūce eoy fugerunt in arcē. **H**ūgari ergo capta ciuitate sequenti die postq; ignis resederat: uidētes scrobes grecorum descendentes: tulerunt exinde aurum multū & argētum. lapides precōsos. gēmasq; prelucidas. & thesaurum fere inestimabilem. **N**ullusq; fuit ex hungaris q; ibi locupletatus non fuisset. **P**orro in arce inclusi: rogauerūt regem & duces: ut si eis uitam & libertatem donarent: arcem autē & uiuersa sibi uendicarēt. **M**āibus itaq; regis & ducū in fidei pignus extēsis q; eos ulterius non lederent: omnes qui in arce erant descēdērūt. **A**t dux **N**ichota argēteam yconam sanctissime genitricis dei semper uirginis **M**arie cū magna multitudine ueniēs: ī pātē ducis **G**eyle contulit. **S**ciebat enim **G**eysam ducem eē deuctū deo. & captiuos seu afflictos misericordie uisceribus resouentē. **A**d manus autem regis **S**alomonis pauci uenerūt. q; nouerāt ipm esse austeꝝ. & pessimis consiliis **V**yd comitis in omībus ascultantem. qui **V**yd & deo & hominibus detestabilis erat. **C**unq; uidisset **R**ex plures ad ducem ex illis cōfugisse: paucos autem ad se. plurimū indignatus est. & eos qui ad fidei manus uenerāt uolebat diuidere in tres ptes. & duas sibi tollere. terciā uero duci. **D**ux autem non pmisit hec fieri. **H**ec ergo fuit causa malorum & seminarium discordie inter eos.

De discordia regis Salomonis & ducum.

Interea **I**mperator grecoꝝ audita liberalitate ducis **G**eyle

misit ad eum nuncios ad firmadam pacem & amicitia. **Dux** autem remisit ei omnes captiuos. & oēs q ab arce descēderant & ad eum confugerāt. Ad regem aut **Salomonē Rex** grecoꝝ nequaq̃ misit. **Vnde Rex Salomō** super **Geysam** ducē iuidie facibus magis ac magis exarsit. **Comes etiā Vyd** pnicaciter instigabat regē: ut ducē **Geysam** expelleret. & ducatu eius sibi uendicaret. & hoc facile fieri dicebat. eo q̃ **Rex** multo plures milites q̃ dux hēret. nec hoc differendū. sed magis accelerādū esse suggerebat. **Seducebatq̃** regem hoc puerbio. q̃ sicut duo gladii acuti in eadem uagina contineri non possent. sic nec uos in eodē regnō conregnare potestis. **Rex** ergo uenenosis uerbis comitis **Vyd** tragefactus odium & rancorē concepit. **Exinde** itaq̃ querebat oportunitatem: aut capiendī ducem **Geysam** p insidias: aut bellādī. **Dissimulabat tñ Rex:** & simulata amicitia dimisit ducem abire in ducatum.

De dolositate regis. bellisq̃ duobus ducū
contra regem. & de uictoria eorundem.

Post hec itaq̃ misit **Rex** ad utrūq̃ ducem: ut ambo simul ad regem uenirent cum exercitu: ut cum expeditōne super nys castrum grecorum p̃fiscerentur. **Rex** enim dolose intendebat eos pdere. ut si ābos improuisos capere posset: decetero securus fuisset. **Duces** autem insidias regis percipientes. sibi caute cōsuluerunt. **Ladizlaus** igitur cum medietate exercitus in ptibus nyr remāsit. **Geysa** uero cum rege p̃fectus est. nec ausi sunt qd molestie eidem inferre. quia **Ladizlaus** in manu ualida fratris ultorē fore non dubitabant. **Interea** uiri de nys multā pecuniā in auro & argento & preciosis palliis regi & duci habundanter obtulerunt. & que pacis sunt obtinuerunt. **Deinde** reuertentes ab urbe keue: **Rex** & dux abinuicē sunt diuisi. **Ladizlaus** autē de ciuitate byhor consilio fr̃is sui iuit in ruscīā: querere auxiliū amicorum suoꝝ: ut contra machinamenta regis sese p̃munirēt. **Iam** enī om̃ibus innotuerat iniuria & discordia regis & ducū. **P**ost hec collectis exercitibus: nūciisq̃ frequēter missis: tādē

Rex & dux uenerunt in strigoniū. ibiq; ex cōducto uterq; eorū
tū cum octo hominibus: inter ep̄os & principes nauigauerunt
in insulam ciuitati p̄ximam ad colloquendū. ubi diu semetip̄os
incusantes & excusantes. tādē roborato federe pacis: **G**eysa
reduiit ī ducatum. Porro eo tempore **R**ex celebrauit natale dñi
in loco qui uocatur geminū castellum. Deinde uenit zalam: ubi
Marchart dux teutonicoz cum comite **V**yd instigauē regē
ut ducē expugnaret. **L**actatusq; & emulsus **R**ex pessio consilio
Vyd perfidi: mouit exercitū super ducē. dux uero uenabatur
in ygfan. auditoq; aduentu regis super eum: misit **L**adizlaum
fratrem suū in bohemiā: qui iam nec reuersus erat de ruscia:
ut rogaret ducem **O**ttōnem sororium eorū: ut ip̄lis in necessitate
positis auxiliaret. **G**eysa uero collecto exercitu obuiā egit **S**a-
lomonī ī kemey. cuius p̄ncipes imo traditores: miserūt clāculo
nuncios ad regem dicentes. q̄ si **R**ex eos in dignitatibus suis
teneret: & in gratiam suam susciperet: ip̄i relicto duce in bello:
omnes pariter ad regem confugerent. **R**ex autem certificauit
eos: super hoc prestitū iuramento. & tūc securus trāsiuit tysciā
super ducem. ac ducem auxilio suorū fraudulenter destitutum
supauit. sed & de ip̄lis traditoribus fugā simulātibus: uix pauci
euaferunt. & utina ex eis nullus euasisset: qui benefactorē dñm
suū sceleratissime tradiderunt. **D**ux uero **G**eysa q̄uis maxima
parte sui exercitus eēt destitutus: non tamen abhorruit: uno tū
agmine stipatus contra triginta salomonis agmīa seuissimum
prelium committere. **O**m̄ibus autem militibus suis p̄utibus:
declinauit a bello: transiuitq; tysciā in chotoid. **C**unq; eq̄tasset
ultra uaciā: obuiāuit fratri suo **L**adizlao. & **O**ttōi duci sororio
eorum cum ualido auxilio ad eum uenienti. **R**ex autem & dux
ante quadagesimam pugnauerunt in kemey: quarta feria post
dominicā qua cāitur: **E**xurge. **I**n hoc aut bello: **O**pus filius
Martini de genere **V**ecellini miles gloriosus: militē ductis noīe
Petrū audacissimū super equū submirteñ: ceterosq; p̄cedentē:
radiante lorica: & deaurata galea perspicuū: atq; ad conflūm

milites puocantē: singulari certamine superauit. **N**ā de agmine
 Salomonis ad predictum militem solus **O**pus super giluū equū
 in lorica cucullata euulsus in modum fulmis: ictu lancee rupta
 lorica per mediū cor transfixit. **I**n eodē etiā bello tāta stragem
 crebris ictibus gladii sui fecit **O**pus: q̄ p̄ nimia reciprocatione
 ictuū: dextra eius obriguerat. **R**ex autem **S**alomō & maxime
 teutonici mirabant de potētia & audacia **O**pus in prelio. **R**ex
 autem uictoria potitus: transiuit tyſciā congelatam in chotoid.
 & descendit in curia filii Petri. ibiq; audiuit **G**eyſam obuiasse
Ladizlao & **O**toni ducibus. cū ualida multitudine pugnatoy
 ad se ueniētū. **V**y d uero detestabilis urgebat regē his uerbis.
Nouiter exercitū eius cōuicimus. nobiliores occidimus. timorē
 ei immisimus. & nūc seruos congregauit mēssores coadunauit
 & eoy agmē se stipauit. **N**ichil ergo de eis debemus dubitare
 quin eos in momento deuorabimus. **B**ohemicum uero agmen
 oibus consodalibus meis acquiescētibus: ego cum bachiesibus
 premature mortis periculis afficiam. **R**ex ergo in uerbis eius
 confidens: festinauit cū exercitu suo. & in quarta feria descendit
 i rakos. **S**ed & duces **G**eyſa **L**adizlaus & **O**tto: ac totus exer-
 citus hungarorum qui erant cum eis: descenderunt circa uaciā.
Fuit aut ibi magna silua. & nemo in ea māserat: preter unum
 heremitam nomine **V**ach sancte uite. ex cuius noīe dux **G**eyſa
 illi ciuitati postea ibi constructe nomen imposuit. **C**um igitur
 exercitus p̄dictus **S**alomōnē cōtra se expectāret: duces quodā
 mane in equis causa consiliandi stabant in loco: ubi modo est
 capella lapidea beati **P**etri apostoli: tractātes qualī sint pugna-
 turi. & dū ibi starent clara die: uidit beatus **L**adizlaus uisionē
 de celo. & ait ad **G**eyſam ducem fratrem suū. **V**idisti aliquid:
Qui respondit. nichil. **T**unc beatus **L**adizlaus subiunxit. **D**um
 staremus hic in consilio: ecce angelus domini descendit de celo
 portans coronam auream in manu sua: & impressit capiti tuo.
Vnde certus sum: q̄ nobis uictoria donabitur. & **S**alomō exu-
 sūgiē debellatus extra regnum. regnū uero & corōa tibi tradet

a domino. **C**ui **G**eysa ait. **S**i dominus deus fuerit nobiscum: & custodierit nos ab inimicis nostris: & uisio hec fuerit adimpleta edificabo hic in loco isto ecclesiā: i honore sacratissime uirginis **M**arie genitricis sue. **H**oc dicto castra mouerunt: & descēdērūt in alodio quod dicitur zyngotha. **M**ons autem quidā nomine monyorod interiacebat exercitum. & lucente quinta feria: uolebāt preliari: sed densissima obscuritas supuenientis nebulæ eos impediuit. **N**octe uero i sequēti: dextrarios suos p habenas in manibus tenebant: & ortum solis prestolabant. **I**n diluculo autē sexte ferie: **R**ex ordinatis agminibus suis equitauit trans uerticem montis monyorod. & precepit salmariis ut in latere eiusdem montis remanerent. q̄tū hostes uidētes turmas illoꝝ non sarcinas: sed in p̄sidio cōstitutos esse putarēt. **S**ed & duces summo mane suas acies ordinauerunt. **D**ux autem **L**adizlaus ante exercitum suū super arduū equū residēs: gratia exhortādī suos & animādī: in gīꝝ flexit habenas. **C**unq; tetigisset uepres lancea: quedam hermellina albissima mirum in modum lancee eius infēdit: & super ipsam discurrendo: in sinū eius usq; deuēit. **C**um autem cōmissum esset prelium: **V**yd comes & bachien: in p̄mo ictu a bohēmis miserabiliter sunt prostrati. **L**adizlaus autem dux cōmutauerat signa cum uexillo ducis **G**eyse sua. ea intentione: q̄ **S**alomon audacius inuaderet illud agmen i quo signa **G**eyse gestabantur: putans esse agmē **G**eyse quem nuper deuicerat. **D**ux enim **L**adizlaus affectabat custodire fratrem suū **G**eysam ducē ab īsultu **S**alomōis. & ideo p̄mos impetus belli in se uoluit expiri. **R**ex itaq; cū uēisset ad agmē **L**adizlai ip̄o cognito: timore eius perterritus p̄cepit signiferis declinare labia super agmina **G**eyse ducis. **L**adizlaus autem uidēs regē pre timore diuertisse a se: ip̄e primitus oīm truit super agmē regis. cunctiq; milites sui impetum fecerunt super eum a tergo. **S**ed & exaduerso **G**eysa dux cum suis acriter inuasit eodē. **M**ilites autem **L**adizlai agmina **S**alomonis: tanq; incertinis retro respicientia terribili timitu gladioꝝ in morte cōcluserūt

crudeli. Sed & ex aduerso: milites Geyle pocula dire mortis
eisdem ppinarunt. ceduntur teutonici. fugiunt latini. locūq; fuge
non inueniunt. & cadunt ante hungaros ut boues in maccello.

De fuga & expulsionē regis Salomonis.

Rex autem Salomo fere omnibus suis interfectis: aufugit. &
in zigethseu danubiū transiens: cum Opus Martini filio: uenit
tandem in musun ad matrem suam & uxorem. Persecutusq; est
eum exercitus ducum & suos: a mane usq; ad uesperā. In pfato
nanq; prelio non solū teutonici aut latini ceciderunt. sed maior
pars milicie regni hungarie dicitur corruisse. Duces autē Geyfa
& Ladizlaus triūpho uictorie diuitus sublimati: sup cadauera
interfectorum: deo ter laudes proclamauerunt. Dux autē La-
dizlaus sicut erat sp eximie pietatis: uidēs tot milia iterfectoz
q̄uis inimici eius fuissent: tn cōmota sunt oīa uiscera eius sup
illos. & defleuit eos amare: scīdēs sibi genas & capillos plācū
magno: tāq; mī i funere filioz. Postea de spoliis illoz cōstructa
ē ecclesia de mony orod. Marchart uero dux teutōicoz. & Zue
tepolug dux sclauoz: capti sunt: militibus suis iterfectis: & ipsi
grauiter uulneratis. Dux autē Otto q; aīam suā p aicis posuerat
copiosissime remuneratus a ducibus repatriauit. Iā. n. cogno-
uerat Rex Salomō: q; non auxiliaret ei dñs in bello. & in eadē
nocte collegit se festināter in musun & poson. que castra iāpdē
munierat. matrem quoq; & uxorā suam quando in preliū iuit:
illic reliquerat. ob quam causam uictus in prelio: ob timorem
ducum ibi se recepit.

De uicto effugatoq; Salomone: Geyfa dux
in ciuitate alba corona regia coronatur.

Porro duces Geyfa & Ladizlaus cū exercitu albā uenerūt.
deide castz porte bobuch & albā: ac alia castra fortissioz
militum presidio munientes: dimissiq; exercitu habitabant in
hungaria. Tunc Geyfa dux magnus compellentibus hungaris
coronam regni suscepit. Post coronationem autem ueniens in

locū ubi facta uisio fuerat: & ceperunt cum fratre suo **Ladizlao**
proponere de loco fundamētū ecclesie: ad honorē uirginis **Marie**
fabricande. & dum ibi starent iuxta uaciam: ubi nūc ē ecclesia
beati **Petri** apostoli: apparuit eis ceruus: habens cornua plena
candelis ardentibus: cepitq; fugere coram eis uersus siluam. &
in loco ubi nunc est monasterium fixit pedes suos. Quē dum
milites sagittarent: precit se in danābiū & eū ultra nō uiderūt
Quo uiso beatus **Ladizlaus** ait. Vere non ceruus: sed angelus
dei erat. Et dixit **Geysa Rex**. Dic michi dilecte frater: qd fieri
uolunt oēs candelę ardentes uise in cornibus cerui? Respondit
beatus **Ladizlaus**. Non sunt cornua: sed ale. non sunt candelę
ardentes: sed penne fulgentes. Pedes uero fixit. quia ibi locum
demonstrauit ut ecclesiā beate uirgini nō alias nisi hic edificari
faceremus. Vt autem locus prime uisionis nō sit sine edificio
a **Geysa** rege & a fratribus suis decretum est: ut ibi capella in
honore beati **Petri** principis apostolorū fundaretur. **Rex** igit
Geysa fundauit ecclesiam uacien. & dotauit illā prediis multis
& possessionibus. Non solum ecclesiam illam: uerū etiā buden.
cui constituit tributū in pesth. & tres uillas in symigio. ac or-
namenta preciosa. **¶** Eo tempore **Besseni** unanimiter rogauerūt
Regem Geysam: ut si eos libertati donaret: ipsi insultus regis
Salomonis oīno cohercerēt ita q; nec auderet exire de musun
& poson ad depredandā hungariā. **Rex** aut **Geysa** se petitioni
eorū condescensuz. pmisit: si ipsi hoc qd pmiserāt adimplerēt.
Besseni itaq; cum principe eorū **Zolta** nomine: equitauerūt sup
regem **Salomonem**. cum autem uenissent ad conflictū: **Besseni**
fugerunt a facie **Salomonis** sicut cera a facie ignis. & multis ex
eis interfectis & in stagnū ferteu submersis: pauci cū **Zolta** fugi-
endo euaserunt. Postea autem **Rex Salomō** metuens **Geysam**
regem & ipsius fratrem: cum rebus & familia stiriam introiuit.
& in claustrō agmund m̃re & uxore relictis: ī musun ē reuersus.
uolens collecto exercitu inuadere ambos fratres. Cūq; de die
in diem **Salomon** deficeret. sed illorum p̃cessus reciperet felicia

Intercurrentibus itaq; nunciis. & super hac re diuersis diuersa
sentientibus: consumptio reconciliationis effectum fortiri non
potuit. **I**nterea **R**ex magnus in grauem egritudinem incidit.
& septimo kald. maii: uiam carnis uniuersae uir uirtutibus ad-
ornatus est ingressus. **E**rat. n. fide catholicus. deo deuotissimus
& princeps xpianissimus. **R**egnauit aut tribus annis. & uacue-
rumulat i ecclesia beate uirginis: qua ipse construxit & dotauit.

**De coronatione sancti regis Ladizlai: fratris
Geyle: filiiq; Bele pmi. & de uita & morte eius.**

Au data uero morte regis magni. conuenit uniuersa mul-
titudo hungarorum nobilium ad fratrem eius Ladizlaū.
& eum cōmuni consensu pariliq; uoto: & consona uoluntate: ad
suscipiendum regni gubernaculum concorditer elegerunt. imo
uere magis affectuosissimis & instātissimis precibus cōpulerūt
Omnēs enim nouerant ipm esse uestitum consumatōe uirtutū.
fide catholicum. pietate precipuū. largitate munificē. caritate
cōspiciuū. **E**micuit qppe quali stella matutina in medio nebule
fugans tedia tenebrarū. & quasi luna plena in diebus suis. uelut
etiā sol refulgens: sic effulsi in populo suo. quasi adeps sepatas
a carne. & cū leōibus & ursis lusit quasi cū agnis cuiū. **N**ungd
non occidit gigantem? & abstulit opprobriū ex israel? **C**ōuertit
enim iūmicos suos undiq; & extirpauit aduersaries populi sui.
Erat enim magnus scdm nomen maximū. nā si ethymologia
nominis alludamus: **L**adizlaus quasi laus diuinitus data dicit.
laus enim populus interpretatur. doys aut dans uel datio siue
datum. **P**rima enim silba nominis eius laus est per pagogen.
Postq; aut diuina dispensatione regni suscepit gubernacula:
non mundanam gloriam: caducam & transitoriam. sed celestē
patriam & diuinā gloriā: toto cordis affectu pmereri studuit.
Semper enim timorem domini pre oculis habuit in omnibus
iudiciis suis: & maxime in causis criminalibus: in quibus ultio

sue pena sanguinis irrogatur. diuina qdē inspiratōe illustratus:
sciebat q̄ **Rex** non tā regat q̄ regat̄. unde in omnibus iudiciis
suis mitigata legum seueritate: semper utebatur misericordie
lenitate. **Erat** enim consolator afflictorū. subleuator oppressorū.
pius pater pupillorum. & p̄tector orphanorū. **Qui** etiam uictor
honoratus: inclitus: augustus extitit. non tam nominū p̄petate
q̄ rerum ueritate. adauxit enim rempublicā hungarie. **Iple** qdā
primus dalmaciam atq; croaciam sue mōarchie iure perpetuo:
iubingauit. **Cum** enim **Rex Zoromerus** sine liberis decessisset
uxor eius soror regis **Ladizlai**: ab ūimicis uiri sui multis iuriis
pregrauata: auxilium fratris sui regis **Ladizlai** in nomine **Ihu**
xpi implorauit. **Cuius** iniuriā **Rex** grauiter uindicauit. & cro-
aciam atq; dalmaciam integraliter sibi restituit. quapropterea
predicta regna suo subdidit dominio. quod non fecit p̄pter cu-
piditatem. sed quia secūdum legalem iusticiā sibi competebat
bereditas. qm̄quidē **Rex Zoromerus** in p̄mo gradu affinitatis
eidem attinebat. & heredem nō habuit. ¶ **Porro Salomō** erat
in poson. reuerendissimi autem ep̄i laborabant pacificare eos.
Rex autē **Ladizlaus** q̄uis sciret **Salomonem** nimis eē trucem
& impatibilem: uictus tñ pietate: & maxime iusticia cōpellēte:
quia ius legitimū **Ladizlaus** non habebat contra eum. sed oīa
ex facto fecit: non de iure. quarto anno regni sui pacificatus est
cum **Salomone**: donans ei stipendia ad regales expensas suffi-
cientia. **Optimates** autem regni futura pericula bellice cladis:
caute precauentes: non patiebantur regnū partiri cū **Salomōe**.
ne nouissima fierēt peiora poribus. **Salomonis** autē cauteriatā
conscientiam preconcepte iracūdie amaritudo laniabat. **Cepit**
itaq; fremebundus estuanti animo machinari dolos in perniciā
innoxii sanguinis **Ladizlai**. sed incidit in foueā quā fecit. **Rex**
enim **Ladizlaus** deprebenso flagitio: cepit **Salomonem**. & in
uilegrad retrusit ī carcerē. sed postmodū dimissus ē de carcere
in eleuatōne corporum sancti regis **Stephani**. & beati **Emerici**
confessoris. **Et** fugiens adiit ducem eunorum qui uocabatur

Cutelsk. cui iurauit q̄ transiluaniam prouiciam pprietario sibi
traderet. & filiam eius in uxorem acciperet: si ille in auxilium
eius super **L**adizlaū uēret. **D**ux autē **C**utelsk inani spe seductus
cū magna multitudine cunorū inuadens hungariā: deuenit usq̄
i puicia castroz hunḡ & borsoa. **Q**uo audito **R**ex **L**adizlaus
irruit super eos. & contriti sunt a facie eius. cecideruntq̄ in ore
gladii multa milia cunorum. **R**ex autem **S**alomon & **C**utelsk:
sicut anates auulsis pennis ab unguibus austeris fugiētes eua-
serunt. **R**ex itaq̄ **L**adizlaus tulit spolia eorum. & in ymnis &
cōfessionibus benedicebāt deū. q̄ dedit eis gloriosam uictoriā.
Fecit autē **R**ex construi ecclesiā ad honorem omnipotentis dei.
At **R**ex **S**alomon cum latrunculis cunorū inuasit bulgariā
& confinia grece. ubi ab exercitu impatoris grece miserabiliter
sunt percussi. e q̄bus ualde pauci euaserunt. **R**ex ergo **S**alomon
fugiens euasit cum paucis. & facili cursu transiuit danubiū: q̄a
glaciatus erat. **C**unq̄ uenisset ad quoddam nemus maximum:
dixit suis ut p̄ recreandis equis paululum pausarent. ipse uero
deposito scuto fixit se cōfestim reuersus. & abiit i opacas ptes
siluarum: suis nichil tale opinantibus: absentauit se ab illis. neq̄
unq̄ ultra comparuit. **F**ractus quippe tot aduersis: uisitatus ē
a spiritu salutari. quia ex ipsis aduersis non est effectus durior.
nec contra iustissimam dei ueritatem libero pugnans arbitrio:
sed manū misericordie corripientis dei sentiens: in recordatiōe
commissorum ingemuit. **E**t quantū iuste humanitatis arbitriū
pensari potest: cum cordis contritiōe & satisfactiōe de peccatis
suis penituit. **V**ere felix necessitas que cōpellit ad meliora. **E**n
nobile corpus regis **S**alomonis: regalibus deliciis educatum:
iacet i puluere & cinere fatigatum. **E**t qui prius pugnabat pro
temporalibus: nunc solum intēdit celestibus. **T**otū. n. tempus
uite sue in peregrinatiōe & orōne. in ieiuniis & uigiliis. in labo-
ribus & obsecrationibus consumauit. **V**isus est etiam semel in
hūgaria tempore regis **C**olomāni. sed statim delituit: nec unq̄
amplius comparuit. **M**igrauit autē ex hoc seculo ad dominū.

& sepultus est pole in ciuitate ystrie. **V**xor autē eius & mater
in agmund requiescunt. **A**t Rex **L**adizlaus in anteriora se
semper extendens. & de uirtute in uirtutem proficiscens. quasi
uirgula fumi ascēdens ex arōatibus mirre & thuris: & uniuersi
pulueris pigmentarii. qui non solum in hungariam: sed etiam
in uniuersa regna xpianitatis resperlit odorē suauitatis. **V**nde
mortuo romanorū imperatore. duces & tetrarche teutonicorū:
cunctiq; barones & optimates cōmuniter & cōcorditer roga-
uerunt eum: ut susceperet imperium. **Q**uia uero ipse nō sua sed
que **I**hesu xpi sūt querebat: illud diuinū oraculum mēte sedula
reuoluebat. **N**on trāsgrediaris termios antiquos quos posuerūt
patres tui. **R**egnauit autem decē & nouē annis. & mēsibus
tribus. **M**igrauit autē ad dominū: **A**nno dñi millesimonona-
gesimoquinto: quarto kald augusti: feria pma. **C**uius scissimū
corpus in suo monasterio uaradini deuotissime ueneratur.

De coronatione regis Colomāni: filii regis
Geyle pmi. qui fuit filius regis Bele pmi.

Ost ipm autem regnauit Colomānus filius regis Geyle.
Ipse enim Belam filiū **A**lmus ducis. filii **L**ampti ducis.
filii Bele regis dicti benin: adhuc infantem de quorundā consilio
extractū de mris gremio excecauit. **S**ed q̄a sibi consanguinitate
attinebat: ideo ipm non interfecit: sed priuauit lumine. ut non
sit dignus portare coronam sancti regis. **I**ste Colomānus ep̄s
fuit uaradiēn. sed quia fratres quos habebat morte sunt puenti
ideo summo pontifice cum eo dispensante: regnare cōpellitur.
q̄ ab hungaris kunues **C**alman appellatur. eo q̄ libros habebat
in quibus horas canonicas ut ep̄us persoluebat. **I**ste dalmacie
regnum occiso suo rege **P**etro noīato in montibus petergazia:
hungarie adiunxit. **G**aleas quoq; uenetorum & naues solidans
& allocās pecunia maxima: exercitum copiosum in apuliā de-
stinauit. **Q**ui apulia spoliata: per tres menses in ea permansit.

ubi etiā milites exercitus monopolim & brūdusiū expugnātes:
uenetis ad tenendum pro utilitate regis Colomāni reliquerūt.
ipsi aut in hungariā abinde sunt reuerſi. Quae qdē ciuitates per
galiotas piſanoꝝ miſſos p̄ cesarē: expulſis uenetis sunt rehabitae.
Regnauit aut Rex Colomānus ānis decē & octo. mēſibus
ſex. & diebus quinq̄. Migrauit ex hoc ſeculo. Anno dñi milleſi-
moeentesimodecimoquarto. tercio nonas february. feria tertia
Cuius corpus albe quieſcit.

Mortuo rege Colomāno: Stephanus ſe-
cundus filius eius in regem conſecratur.

Qui ſucceſſit Stephanus filius eius. Qui regnauit annis
decem & octo: & mēſibus quinq̄. Migrauit aut ad dñm
Anno domini milleſimocēteſimotriceliſimoſmo. Cuius corpus
uaradini quieſcit.

De coronatione ſecundi Bele cecī: filii Almus ducis:
filii Lamperti ducis. qui fuit filius regis Bele primi.

Poſt ip̄m uero regnauit Bela cecus. Impletum eſt in ipſo
illud propheticum. Dñs ſoluit compeditos. dñs illuminat
cecos. Et itē. Inite conſilium & diſſipabit. loquimini uerbū
& non fiet. Creuit autem puer cecus regnante Stephano filio
regis Colomāni. & mortuo ipſo. coronatur quarto kalēd maii
feria tertia. Et genuit quatuor filios. ſ. Geysam. Ladizlaū. Ste-
phanū & Almus. Quo regnante: regina habito conſilio regis &
baronū fidelium fecit congregationē generalem in regno iuxta
arad. Illa igitur diē dicte congregatōis dum Rex ſediſſet ſup
ſolium regni ſui uenit regina cum filiis ſuis & ſedit circa regē.
Dixit autem ad populū uniuerſum. Om̄es fideles nobiles ſenes
& iuuenes: diuites ac pauperes audite. Cum unicuiq̄ ueſtrum
deus uiſionem dederit naturalem uolo audire: Cur dñs ueſter
Rex ſuis oculis ſit priuatus? & quoz cōſilio hoc ſit actū modo
michi p̄palate. & eos fideliter in hoc loco uindicantes: nobis de

ipsis finem date. **E**cce enim deus regi uestro pro duobus oculis
dedit quatuor. **F**acta igitur hac uoce. irruit omnis populus sup
illos barones quorum cōsilio **R**ex fuerat obcecatus. & quosdā
ex ipsis ligauerunt. quosdam uero detruncauerunt. **S**exaginta
autem & octo pphanos ibidem crudeliter occiderunt. **E**t omnes
successores eoz tam uiri q̃ mulieres eodem die sunt registrati.
Insuper omnis illorum possessio ecclesiis cathedralibus ē diuisa.
& sic omnes uille conditionales donationes regū nominantur.
Regnauit autem ipse **B**ela cecus annis nouē. & mēsis. xi.
& diebus duodecim. & fuit pius **R**ex. **M**igrauit autē ad dñm
Anno domini millesimocentesimoquadragesimoprimo. ydibus
februarii feria quinta. **C**uius corpus albe quiescit.

Mortuo rege Bela ceco: Rex Geysa secundus
filius eius primogenitus coronatur.

Regnauit autem post eum **G**eysa filius eius. qui corōatus
est quarto kalē marci: in dñica inuocauit me: transactis
duobus diebus post mortem patris. **R**egnauit autem ānis. xx.
mensibus tribus. & diebus undecim. **E**t genuit quatuor filios. s.
Stephanū & **B**elam. **A**rpād atq; **G**eysam. **M**igrauit autem ad
dominū. Anno domini millesimocentesimosexagesimoprimo
pridem kalē iunii. feria quarta. **C**uius corpus albe quiescit.

De coronatione Stephani tercii filii Geysae secundi. Et
de coronatione pmo Ladizlai secudi. deinde Stephani
quarti filioz Bele ceci: uiuēte adhuc Stephāo tercio.

Loco eius coronatur **S**tephanus filius eius. **E**t regnauit
annis undecim. mensibus nouem & diebus tribus. **I**n
cuius imperio: dux **L**adizlaus filius regis Bele ceci: usurpauit
sibi coronā dimidio āno. **M**igrauit ad dominū Anno domini
millesimocentesimoseptuagesimosecundo. ix. kld februarii feria

prima. Cuius corpus albe quiescit. ¶ Post hunc Stephanus frater eius usurpauit sibi coronam mensibus quinque & diebus quinque. Coronatus est autem tercio ydus februarii: i dominica Exurge. Deuictus est aut in festo sanctorum Gerualdii & Protasii feria tertia. ubi multi nobiles hungarorum corruerunt. Post hoc expulsus de regno: obiit in castro zemlen: Anno domini millesimocentesimo septuagesimo tercio: tercio ydus aprilis feria quinta Cuius corpus albe quiescit. ¶ Dicitur uero Rex Stephanus filius Geyle sine herede migravit ad dominum: Anno domini millesimocentesimo septuagesimo tercio: quarto nonas marci: feria prima. Cuius corpus strigonii quiescit.

De coronatione regis Bele tercii: fratris Stephani tercii, & filii Geyle secundi.

Istea regnavit Bela frater eius: qui fures & latrones persecutus est. & petitionibus loqui traxit originem: ut romana habet curia & impii. Qui coronatus est ydibus ianuarii feria prima Regnavit annis uiginti tribus. mense uno. & diebus decem novem. Obdormiuit autem in domino: Anno eiusdem millesimocentesimononagesimo. nono kalendas maii feria tertia. Cuius corpus in albe ecclesia tumulatur.

De coronatione Emerici regis: filii Bele tercii: filii Geyle secundi.

Qui successit Emericus filius eius. Et regnavit annis octo mensibus septem & diebus sex. Huius uxor domina Constantia filia regis aragonie cesari Frederico per consilium apostolici copulatur. & genuit filium nomine Ladislaum. Migravit autem ad dominum: Anno domini millesimoducesimo: pridem kalendas decembris feria tertia. Cuius corpus requiescit in ecclesia agriensis.

De coronatione regis Ladislaui tercii: filii regis Emerici.

Post eum regnavit **L**adizlaus filius eius. & coronatus est septimo kalend̄ septembris feria quita. Regnavit autem mensibus sex: diebus duobus. **M**igrauit autem ad dñm Anno eiusdē millesimoducentesimo nonis maii. Cuius corpus albe quiescit.

De coronatione regis Andree
secundi filii regis Bele tercii.

Hic successit **A**ndreas filius **B**eale tercii. qui **A**ndreas coronatus ē uicesimoseptimo die post obitū regis **L**adizlai: quarto kalē iunii: i pēthecostē. Cuius uxor fuit dñā **G**erdrudis de almania. de qua genuit **B**elam **C**olomānū **A**ndreā & btām **E**lizabeth. **S**ed prochdolor humāi generis inimico. pculdubio suadente: uxorem **B**ankbani magnifici principis: dñā mēorata ui tradidit cuidam suo fratri hospiti deludēdam. Quā ob cām idem **B**ankbanus de genere **B**or oriundus: suū gladiū in regine sanguine miserabiliter sauciando cruētauit. & diro uulnere sauciātam: anno dñi millesimoducentesimo duodecimo interfecit. Cuius corpus in monasterio griseorum mōachorum de pelys tumulat̄. Pro cuius morte uox flebilis insonuit i tota pānonia & in omī genere **B**ankbani execrabilis & horrēda ē sanguinis effusio subsequēta. **P**ost hec **R**ex **A**ndreas terram sanctam uisitauit ad mandatum pape. quod mandatum acceperat dum esset adhuc dux. sicut habetur de uoto & uoti redemptōe. extra. **L**icet uniuersis. quia ipse compleuit & redemit uotum patris. Et ibi in terra sancta super exercitum xpianoy: contra soldanū babilonie capitaneus & dux preficitur. & mox uictor efficitur gloriosus. **M**ansit autem ibi tribus mensibus. **R**egali deniq; thesauro exposito: diuersorum sanctoy per ipm reliquie comparantur. **C**aput uidelicet sancti prothomartiris **S**tephani. & caput beate **M**argarete uirginis & martiris. dextra bti **T**hōe apostoli. & sancti **B**artholomei. **I**tem de uirga **A**aron: & una de sex ydriis illis: in quibus xpus mutauit aquam in uinū & alie

multe quas potuit tunc congregare. reuersusq; est in hūgariam cum preciosis thesauris sanctoꝝ. **R**egnū autem suū reinuenit in p̄pero statu. non tamen hoc suis meritis: sed sanctoꝝ quorū reliq̄as afferebat ascribi uoluit. **I**n occursum ergo regis: **B**enedictus filius **E**ga cancellarius regine: omnes prelatos ecclesie compellebat. **M**odo autem illas reliquias sanctas: specialr̄ ille ecclesie habent: quarum prelati regi uenienti obuiā occurrerūt. **T**ransactis itaq; nouem ānis: **R**ex generosam **E**lizabet̄ filiā suā: nobili **L**udouico: uiro illustri: turigie lāthgrauio copulauit. qui post multos annos limilr̄ cruce signatus: deuote ierosolimā pergens: ibidem migrauit ad xpm̄. **C**uius festum ierosolimis deuote celebratur. **M**igravit autem **R**ex **A**ndreas ad dñm Anno domini millesimoducētesimotricesimo quinto: tricesimo āno regni sui. **C**uius corpus uaradini ad pedes sancti **L**adizlai requiescit.

De coronatione regis Bele quarti: filii
Andree secūdi. & de diffortunio eius.

Rex **B**ela post eum filius suus coronatus est: pridie ydus octobris feria p̄ma qua cantatur: Da pacem: ī cathedrali ecclesia beati **P**etri albe: quam ipse consecrari fecit. **C**olomāno duce fratre eius ensem regalē ad latus ipsius honorifice tenēte. **D**aniele uero duce ruthenorum equū suū ante ipm̄ summa cū reuerentia ducente. **R**egnauit autem trigintaquinq; annis.

De primo aduentu tartaroꝝ in hungariā.

Tempore autem istius **B**ele regis: Anno a natiuitate domini millesimoducētesimoquadragesimop̄mo: māgali sue tartari cū quinquies centenis milibus armatorum: regnum hungarie inuaserunt. **C**ontra quos **B**ela **R**ex iuxta flumē sayo p̄has uincit. **I**n quo prelio fere extinguitur milicia regni hungarie uniuersa. **I**pso uero **B**ela rege ad mare fugam faciente: tartari usq; ibi eū

crudeliter insecunt. **M**anserunt enī ipī tartari in regno hūgarie
tribus annis. **E**t quia seminare in illis temporibus nō potuerūt:
hungari: ideo multo plures post exitum illorum fame perierūt
q̄ illi qui in captiuitatē ducti sunt & gladio ceciderunt. **P**ost
hec autē **R**ex **B**ela reuersus de maritimis partibus: ducē austrie
Fridericū bellicosum: ante nouam ciuitatem gens occidit hū-
garorum in prelio: per maxillam transfigendo. **L**icet tamē idē
dux ceciderit in hoc bello: **B**ela **R**ex cum hungaris triumphū
perdidit. **P**ost hec autem **A**nno domini millesimoducentesimo
sexagesimo: idem **R**ex **B**ela congregauit exercitum copiosum.
contra **O**thocarum regem bohemos circa morauiam: una
cum filio suo **S**tephano: & **A**lpra: duce cumanorum. sed uictus:
fugit circa haymburg tercio ydus iulii. **E**rat enī **R**ex **B**ela uir
pacificus. sed ī exercitibus & p̄liis minime fortunatus. **I**p̄ius
etiā tempore **A**nno dñi millesimoducentesimo sexagesimo tercio
plebs flagellis se feriēdo: uniuersaliter discurrebat. **O**biit autē
Anno domini millesimoducentesimo septuagesimo: quinto nonas
mai: feria sexta: in festo inuentōis sancte crucis: ī insula budeñ.
Et sepultum est corpus eius strigonii in ecclesia fratrum minoꝝ:
constructa ad honorē uirginis gloriose. quā ipse dñs **R**ex **B**ela
adhuc uiuens sumptuoso opere & pulchro fecerat inchoari ubi
cum domina regina cōsorte sua **M**aria nomie filia impatoris
grecorum. & duce **B**ela filio suo carissimo feliciter regescit. uir
uirtutibus plenus. cuius memoria quasi mel dulcorosum usq̄
in diem bodiernū in ore omniū hungarorum: & aliarū pluriū
nationum suauescit. **Q**uius corpus **P**hilippus archiepiscopus
strigoniensis de ecclesia memorata auferri exhumando fecerat
cōtra iura: & in sua ecclesia cathedrali indebite tumulari. **S**up
quo facto coram summo pontifice causa diutius uentilata: frēs
minores cum honore maximo rehabere ex integro inuerunt.
& coram uirginis ara gloriosius condiderunt. **V**bi hī pulchri
uersus continentur.
Aspice rem caram: tres cingunt uirginis aram.

Rex dux regina: quibus assint gaudia trina.
Dum licuit: tua dum uiguit **Rex** Bela potestas:
Fraus latuit. pax firma fuit. regnauit honestas.

De coronatione regis Stephani
quinti: filii regis Bele quarti.

Post ipm ano dñi millesimoducētesimoseptuagesimo pmo
cepit regnare filius eius **S**tephanus super totā būgariam.
qui **O**thocarum regem bohemorum in hungariā cū bohemis
australibus & banburgenfibus cū potentia uenientē: ac ceteris
mixtis gentibus ante fluuiū rabcha deuicit uiriliter ac fugauit
Postea bodun ciuitatē bulgarorum: & bulgaros supans: regem
eorum sibi compulit deseruire. **R**egnauit autem duobus annis
& mortuus est i ano tercio regni sui: i magna insula. & sepultus
est in ecclesia beate uirginis in insula budeñ: in loco beginay.

De coronatione regis Ladizlai quarti:
filii Stephani quinti.

Qui successit **L**adizlaus filius eius. & corōatus est eodem
anno quo mortuus est pater eius. uidelicet: Anno domini
millesimoducētesimoseptuagesimotercio. Qui **R**ex **L**adizlaus
ano domini millesimoducētesimoseptuagesimosexto impatore
adiuuante: circa morauiam occidit regem **O**thocaz supradictū
in prelio. **P**ostea cū ano domini millesimoducētesimoseptu-
agesimosecundo: **O**ldamur dux cumanie congregato exercitu
cumanorū: circa lacum hood uocatum uolens hostiliter regnū
inuadere hungarorum: ut suo dominio subiugaret: contra eum
Rex **L**adizlaus ut fortis **I**osue pro gēte sua: & regno pugna-
urus accessit. In cuius exercitu **L**orandus filius **T**home miles
strenuus: contra cumāos lanceauit cum impetu uirtutis sue. &
laudabiliter pcussit plurimos & pstrauit. **P**ostea cum prelium
committeretur inter partes fortissimū: subito & inopinate ex

diuina clementia pluuia grandis exorīt contra faciē paganorū.
& qui in arcubus sperabant & sagittis: ppter ymbriū dēlitatē
iuxta ppheticū facti sunt ut stercus terre. & sic **Rex Ladizlaus**
uictoriam obtinuit diuino fretus auxilio.

De secundo aduentu tartarorū in hungariā.

Tandē postea pauci de ipsis cumanis qui euaserant: ad tar-
taros fugientes. quorum instinctu tartari Anno dñi millesimo
ducentelimo octuagesimo quinto: secūda uice in hungariam ad-
uenerunt: & usq; pestib; uniuersa miserabiliter cōbusserūt. **I**ste
enim **Rex Ladizlaus** filiam regis **Karoli** de apulia in coniugiū
habebat. sed spreto thoro cōiugali: filiabus adhesit cumanorum.
Eduam **Cupchech** & **Mandulam** uocatas: ac alias q̄plures in
cōcubinas habebat. quarum aōre cor eius ē merito deprauatū.
& a suis baronibus: & a regni nobilibus odio habebatur. **H**inc
insuper contra eum quia cumāice & non catholice cōuersabat:
Philippus **F**irmanus sedis apostolice legatus aduēit. q; barbas
radere: crines detruncari: contra mores hungaricos: et pileos
cumanicos: quorum usus in hungaria iam in consuetudine ha-
bebatur: abicere demādebat. regē etiam anathematis uinculo
feriēs ut paganos odiret. ritumq; xpianorum diligeret. & thoro
uiueret coniugali. sed nichil in rege pficiens repatriaui. **P**ost
in breui ipse **Rex** Anno dñi millesimoducentelimononagesimo
feria secunda pxima ante festū **M**argarete uirginis: ppe casty
kyriszug ab ipsis cumanis quibus adheserat: & specialiter ab
Arbuz **Turtule** & **Kemenche**: ac eorū cognatis & complicibus
quibus cōmunitas cumāorum habitis plurimis tractatibus &
cōsiliis cōmiserat: ī suo tētorio medio silētio noctis: oportūitate
captata diris uulneribus sauciatus: miserabiliter est īterfectus.
In quo rege quia sine herede decessit: defecit semē masculinū
sanctoy regū. **P**ro cuius nece **Myze** palatinus olim sarracenis
tunc tamen gratiam baptismatis consecutus: audita morte dñi
sui p̄dicti regis **Ladizlai**: ad uindictam tanti sceleris se uirif

ponens. elapsis aliquibus diebus post mortē ipsius regis: una cū
Lyzē fratre suo: & **N**icolao fratre uterino iam dictē **E**due cō-
cubine: una dieꝝ ad descensum predicti **A**rbuz ueniendo quasi
in aurora p̄dictos **A**rbuz & **T**urtule cepit. & ipm **A**rbuz diuidi
fecit in duas partes. **T**urtule uero dimēbrari. alios aut cumāos
de genere eorundem: ac omnes ad eos pertinētes: & quod plus
est: etiā infantes ī cunis seu cunabulis iacētes: quos app̄hendere
potuit: iussit decollari. **T**empore enim istius regis **L**adizlai
incepit hūgaria a sua magnifica reflecti gloria: in casus flebiles
& euētus. ceperūt in ea intestina bella consurgere. ciuitates cō-
fringi. uille per cōbustiones ad nichilū redigi. pax & cōcordia
penitus cōculcari. diuites deficere. & nobiles rusticari: p̄ inopia
paupertatis. **I**n illo tēpore biga scilicet duarū rotayꝝ uehiculū:
a regni incolis currus **L**adizlai regis dicebatur. quia p̄pter cō-
tinua spolia: animalia uehicula trahentia defecerant in regno.
sed hoies more pecoyꝝ bigis iuncti: aīmalīū uices impendebāt.
Idemqꝫ **R**ex **L**adizlaus sepultus esse dicitur chanadini.

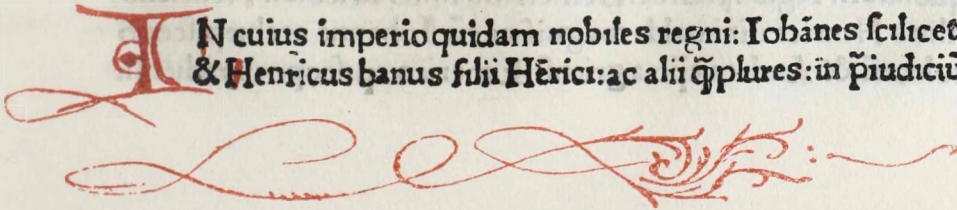
De coronatione regis Andree tercii:
qui fuit nepos regis Andree secundi.

Post cuius regis mortem eodem anno decimo octauo die
Andreas dux dē uenetiis coronatur. **Q**ui uiuēte adhuc
Ladizlao rege adductus in hungariam fuerat. **Q**uius **A**ndree
regis ortū & originem uideamus: qua ratiōe meruerit coronā
regni accipere. **C**um enī **R**ex **A**ndreas secundus: pater quarti
Bele regis & **C**olomāni ducis: mortua prima uxore sua: uel po-
tius interfecta: ut superius dictū est: mare ad mandatū ecclesie
transfretasset in terram sanctam ad expugnandum p̄ sepulchro
domini: ubi uictor existens reuertebatur feliciter cum honore:
tandem ī italiam applicuit. & quadam uice apud marchionem
estēsem est magnifice hospitatus. Ille uero marchio cognoscēs
regem esse uiduum: filiam suam excellenter pulchram & bene

ornatā: conspectui regis fecit astare ad mēsam. Rex uero uidēs
eam pulchram: & suis oculis graciosam: cum absq; hoc ducere
uellet uxorem: cum eadem domicella eodem die contraxit ma-
trimonium. & in hungariam secum duxit. Mortua uero rege
Andrea: domina ista uolens redire ad parentes suos: cōuocatis
principibus regni hungarie archiepiscopis & ep̄is: se grauidam
prole māifestis indiciis demonstrauit. & sic reuersa est in terrā
suam estb uocatam. & ibi apud patrem suum puerū masculum
peperit: quem in baptismo **Stephanū** uocauerūt. Qui nutritus
& educatus sub hoc titulo: q̄ esset filius regis hūgarie. Tandem
ad ultimam etatem deueniens usurpare dolose marchionatum
uoluit aui sui. sed idē auus suus p̄uales ip̄m remotius auugauit.
Et sic ipse **Stephanus** abiit in hispaniam ad **Iacobum** regem
aragonie: qui habebat in uxorem sororem istius **Stephani**: filiā
regis **Andree** regis hungarie. & ibi aliq̄ diu commoratus: itex
in italiā ueniens: electus est a ciuibus potestas in rauenna. Inde
fugatus uenit uenetias. Ibi autem uir quidam ciuis uenetensis
ciuitatis potior & ditior: cognoscens & sciēs ueraciter hunc esse
filium regis hungarie: tradidit sibi filiam suā in uxorem. & oīm
bonorum suorum participem eū constituit. Ex illa aut̄ habuit
Stephanus filium quem **Andream** uocauit: nomine patris sui.
Qui **Andreas** auxilio & consilio auūculorum suorum: qui erāt
infinitarum diuitiarū: uiuente adhuc rege **Ladizlao** in hūgariā
subintrauit. eo q̄ esset dux qui deberet habere portionē i regno
regis **Andree**: titulo aui sui. Cū aut̄ fuisset occisus **Ladizlaus**:
a baronibus regni feliciter coronat̄. Qui anno secundo regni sui
cum exercitu maximo austriam debellauit.

Quomodo in preiudiciū regis **Andree** **Karolus**
puer per papam in hungariā pro rege mittitur.

IN cuius imperio quidam nobiles regni: **Iohānes** scilicet
& **Henricus** banus filii **Hērici**: ac alii q̄plures: in p̄iudiciū

regis Andree a papa Bonifacio octauo: regē ut dixit petierūt.
Quorum instantiam Papa admittens: quendā puez undecim
annorum nomine Karolum: anno domini millesimoducētesī,
mononagesimonono uiuente adhuc Andrea rege: in hungariam
destinauit. Cuius quidem karoli generatio & origo tali modo
habetur. Rex Stephanus quintus filius Bele regis quarti: regis
hungarie: inter alias filias habuit unā nomine Maria uocatā.
quā karolo claudio filio karoli magni: qui ex donatione ecclesie
fuit Rex sicilie: tradiderat in uxorē. qui Rex karolus claudus
ex illa filia Stephani regis genuit Karolū Marcellū uocabulo.
Karolus uero Marcellus ex filia imperatoris Rodolphi Cle-
mentia nomine: genuit filium quem pmo in terra sua uocauerūt
karobertum. quasi karolum robertum. in hungaria autē ablato
roberto ipm hungari karolum uocauerūt. Vt aut iste karolus
regnare ualeret: & contra Andream regē potestatem acciperet:
Papa prefatus legatos unū & aliū de latere suo: cōtra Andream
regē pro karolo destinauit. Qui nichil agere ualentes ad ppria
redierunt. Interim Anno dñi millesimotricentesimoprīmo
in festo sancti Felicis in pincis: idem Rex Andreas in castro
buden requieuit ī dño. & sepultus est in ecclesia sancti Iohānis
euangeliste apud fratres minores.

Mortuo rege Andrea: Ladizlaus uel potius Ven-
cezlaus filius regis bohemie cōtra karolū ī hūgariā
inducitur: & in alben ciuitate honorifice coronat.

DPostea mortuo rege Andrea: barones regni in duas partes
eodē anno celerius diuidunt. ita q̄ Matheus: Omodeus
& Vgrinus potētissimi ī regno: ac alii nobiles q̄plures Karolo
puero adheferunt: & eum regem nomiabant uerbo sed nō facto.
Dñicus uero filius Stephani dicti porch: magister tauarnicoꝝ
quondam regis Andree: Demetrius filius Nicolai: Henricus
filius Henrici: uiri ualde magnifici: cū Iohanne archiepiscopo
colocen. & Andrea epō agriensi: Emerico episcopo uaradiensi:

Habebat episcopi uacien: **A**nthonio episcopo ebanadien: **N**icolao episcopo
bozne: & **I**acobo episcopo scepusien: cui usque uitam concessus fuerat
episcopatus: in mense iulio uersus bohemiā processerunt ad regem
Vencezlaum: ut regni susciperet gubernacula hungarorum: ne
regni libertatem amitterent: in susceptioe per ecclesiam dati regis.
Ad ipsum autem regem bohemie ob hanc causam posuerunt gressus
suos. quia **R**ex **O**thocarus qui per **L**adizlaū regem fuerat in-
terfectus: sicut est superius enarratum: habuit in uxorem filiam
domine **A**nne filie **B**ele regis quarti qui ex ea genuit filium nomine
Vencezlaum: qui regnauit in bohemia patre mortuo multis
annis. **Q**ui **V**encezlaus uenire noluit. sed filium suum ex filia
imperatoris **R**odolphi precreatum & genitum: nomine similiter
Vencezlaum: in quadam uilla godyn uocata circa morauiam:
ex parte bohemie: ubi prefati nobiles & episcopi conuenerunt: in regem
hungaris tradidit naturalem. & ipsi confectis instrumentis litterarum:
& roborato fidei firmamento unanimiter susceperunt. **A**bbinc
te deum laudamus altissime proclamantes: ad albam ciuitatem regiam
deuenerunt. ubi **I**ohannes archiepiscopus colocen: cum episcopis aliis superius
nominatis honorifice coronati. **S**edes namque tunc archiepiscopatus
strigonien: uacabat. inde budam uenientes: ibique **I**ohes archiepiscopus
obdormiuit in domino. & **I**acobus episcopus scepusien: quieuit in pace.
tumulantur autem in ecclesia sancti **I**ohannis apud fratres minores
Postea rege iamdicto quem hungari **L**adizlaum uocauerunt:
in buda degente: nullum castrum: nullum ius regale: nulla potestas:
seu potestas sicut **K**arolo puero ex parte barcnum restituantur. sed
una pars regni karolum: altera **L**adizlaum regem appellabant
nomine tamen: sed non effectu regie potestatis. **T**unc **R**ex **V**encezlaus
pater **L**adizlai nouiter coronatus: uidens & considerans palliatas
uersutias hungarorum: **A**nno domini millesimo tricentesimo tercio
cum multitudine exercitus pannoniam est ingressus. & iuxta
danubium circa pestum aliquantulum residens: **L**adizlaū filium
suum cum corona regni accipiens: & **L**adizlaum filium **V**ernheri
rectorem seu iudicem buden: & quosdam alios capiens: in suum

regnum i pace reuertitur. **E**odem tempore frater **Nicolaus** de ordine fratrum predicatoru epus hostien cardinalis: apostolice sedis autoritate suffultus: in hūgariam pro karolo aduenit. qui bude residendo diebus plurimis: uidens se nichil posse pficere: reuersus est in curiā: & ibi mortuo **Honifacio** octauo: i summū pontificem eligitur & creatur. & **Benedictus** appellatur. **I**n suo autem recessu ciues ciuitatis buden pro quodā casu i interdicto reliquerat. **I**nterdictum quippe religiosis & plebais stricte seruantibus: surrexerunt quidam pseudo sacerdotes & perfidi: qui manifeste diuina populo celebrabant. & sacramēta ecclesiastica ministrabāt publice in interdictis. **I**nsup malū malopniciosius cumulantes: conuocato populo: accensis lucernis summū pontificem xpī uicariū: archiepos & epōs uniuersos regni hūgarie ac uiros religiosos communiter excōmunicatos altis uocibus promulgabant. **H**oc factum est in castro buden: quodam dicto **Petermanno** regente buden ciuitatem: quē p **Ladizlao** captiuo **Rex** prefecerat **Vencezlaus**.

Quomodo Otto dux bauarie in regnū contra Karolū inducit. coronat. captiuat & expellit.

Nter sum uero filii **Henrici**: & quidam alii nobiles: **Ottone** ducē bauarie subintroducunt in regnū hungarie. **Q**ui ueniēs & coronam regni a **Vēcezla**o ablatam petiuit sibi dari: ac secū ferens: **A**nno dñi millesimotricentesimoquinto albam regalem ciuitatem petiit: ut ibi coronaretur legitime in regem. quem **Benedictus** epus uesprimien: & frater **Anthōius** epus chanadien in regem unxerūt. & dicta corona regia coronarūt. **I**nde budā ueniens: & in die solemni i decore regio coronam sanctā habēs in capite: p omnes plateas & uicos incedebat eques: cū populo copioso. ut cunctis se esse regem legitimum publicaret. **Q**ui in breui terram erdeel cum **Beke** filio **Thome** censuit uisitare. ubi **Ladizlaus** uoyuoda ipm captiuauit: & i castro suo tenuit uin/ culatū multis diebus. qui tam miserabili fortuna sibi occurrēte

de regno expellitur hungarorum. **Nec hoc pretermittendū est:**
q̃ cum sancta corona per dictū **Ottonē** ad hungariā portaret:
propter timorem hostium fecit illā includi per artē tornatoriā
in flasconem. **Cum** autem equitaret cum suis sub noctis silētio
in strata publica ī qua plurimi uiatores transiebāt: casu de selle
corrigis ubi erat flasco ille ligatus: quasi uas uinariū nullo ui-
dente cecidit resolutus. **Postmodum** uero luce clarescente dum
uidissent non esse thezaurū illū preciosum: quocitius potuerunt
timore percussi: retro celeriter cucurrerunt. quam coronā inter
multos transeūtes ī terra iacētē in medio publice strate inuētā
a nemine reperierūt. **Forſitan** ceciderat in p̃ma uigilia noctis.
reinuenta est autē sequēti die circa tēpus non dubiū uesp̃tinū.
Mirum certe & miraculum non tacendum. **Quid** enim p̃ hoc
q̃ illa corona cecidit intelligo: nisi quia dux ille usq̃ uitā suā
portare non potuit hanc coronā. sed amisit de capite coronā
ipsā pariter & honorē. **Quid** est q̃ a nullo inuētā: sed ab ip̃is
qui portabāt: nisi q̃ ne pānonia sibi data corona ab āgelo p̃ua-
retur. **Quo** facto in eisdē euentibus **Ladizlaus** filius **Vernheri**
de captiuitate regis **Vencezlai** anno fere tercio liberatur. & cū
Iohanne filio **Chaak** castrum **buden** per portā que iuxta sy-
nagogā iudeorum est: feria quinta post festū beate **Petronelle**
uirginis: noctis in silentio subintrauit. & quosdam ciues **buden**
suos aduersarios & p̃ditores inuasit subito & destruxit. **Peter-**
mannus autem iudex ciuitatis: nudus fugiēs: uix euasit. **Duos**
enim ex ip̃is ciuibus: scilicet **Marcum Hermā:** & magistrum
Martinū iuratos ciues de duodecim: in caudis equorū p̃ uicos
& plateas ciuitatis crudeliter trahi fecit. & ossa eorum ignibus
concremauit. bona eorū obtinuit & possedit. **Sacerdotes** insup̃
illos p̃fidos superius m̃ēoratos: manibus cathenatis & pedibus
Thome strigoniē archiep̃o destinauit. quos idē archiep̃iscopus
carceri mancipauit. & in eodem tristem spiritum emisit.

5. Expulso Ottone: Karolus ī regē suscipiit. & corōat.

Quoniam igitur puer Karolus absque regni solacio in hungaria moraretur: frater **G**regorius tituli sancti **M**artini in motibus presbiter cardinalis: de ordine fratrum minorum: ex autoritate summi pontificis plenaria: Anno domini millesimotricentesimo octauo pannoniam introiuit. uno siquidem anno in pace transacto: Anno domini millesimotricentesimonono constitutione terribili promulgata: nobiles regni anathematis uinculo innodauit. pauperibus uero & diuitibus uniuersis diuina strictius interdixit. & hec fecit illis nobilibus: qui iura regalia & reginalia nolebant restituere regi karolo supradicto. & qui eum regem nunc appellaret. **L**adizlaus uero uoyuodam transiluanum speciali excommunicatione feriens: eo quod coronam regni: quam ab **O**ttone duce dum eum captiuauerat receperat indebite detinebat. Et quia filiam suam idem **L**adizlaus tradiderat filio **S**tephani regis serue scismatico in uxorem. Quapropter cum prefati nobiles extra cimiteria corpora iacentia conspicerent defunctorum: amaro spiritu perturbati: anno domini millesimotricentesimodecimo congregati in campum rakus circa pestum: Karolum sepedictum in regem concorditer susceperunt. & albam propter festum feria quinta in octauis sancti regis **S**tephani solemniter cum leticia coronarunt: cum sancta corona a **L**adizlao uoyuoda restituta.

Incidentia.

Anno eodem Papa **C**lemens quartus: per cruciferos sancti Iohannis: inter christianos mundi huius: inestimabilem thesaurum fecit sagaciter procurari: ad passagium generale pro terra sancta expugnanda: tradens dictis cruciferis gratiam generale: pecuniam largientes: ab omnibus criminibus absoluenti: usque ad continuos quindecim annos. sed postea de illo tanto thesauro nichil factum uidimus effective. **A**nno domini millesimotricentesimoduodecimo cum Rex Karolus regale castrum sarus uocatum: a **D**emetrio filio **N**icolai: ex mandato **M**atheus potentissimi principis possessum suis uiribus obsideret: idem **M**atheus filius **P**etri de trinchinio: mille & septingentos milites lanceatos conducticios: & omne penitus posse suum contra regem in adiutorium **D**emetrii destinauit.

ut ipsum regem de subcastro pcul pelleret ppotenter. Principes
autem exercitus **Demetrium** supradictum & **Abbam** dictum
pulchrum siue magnum constituit. Quorum aduentum **Rex**
audiuit: putas se no posse resistere: i scepus se recepit. cui scepus
sien: equites pariter & pedestres fideliter cōcesserunt. cū qbus
Rex hostes suos audacius est aggressus. Qui quidem iterdū
ciuitatem cassa uocatam expugnare ceperat p morte **Omodei**
palatini: quem in cassa cassenses teutonici: uel potius saxones
peremerant innocentem. Quibus cū exploratores cōclamarēt
regis aduentū: dimissa ciuitate. intrepidi obuia regio exercitui
pcesserunt. & ad locum pugnandi magis aptōrem **Rex**: & ipi
plurimū festinabant. quem locū ipsi primitus occuparūt. **Rex**
interim in quadam ualle circa barnald cum exercitu cōfessione
sacramentali premissa: & absolutōne accepta susceptoq; domici
corporis sacramento a cruciferis supradictis: mori se per omnia
parauerunt. At ipsi durissimi pacis hostes bellica arma induti:
de cuiusdā montis cacumie in uallem prefata ptinus certaturi:
regi obuiam descendebant. & in latere dicti montis feria sexta
in festo sanctorum **Viti** & **Modesti** prelium durissimū ē cō
missum: quale a tempore tartarorum in hūngaria non contigit
celebrari. In quo prelio de familia regis **Kokos** filius **Stephāi**
dicti porch: & **Stephanus** filius **Bagen**. **Ladizlaus** filius **Thōe**.
Iacobus filius **Aladarii**. **Michaelq;** filius **Gyurke** & **Petrus**
castellanus de beregh: preclari nobiles corruerunt. **Gyurke** sub
uexillo regis uexillarius existens occisus est. quo uexillo cadēte:
Rex sub uexillo cruciferorum pugnauit. Ex parte uero altera:
Demetrius filius **Nicolai** & **Abba** principes exercitus: ac duo
filii **Omodei** mortis iaculo uulnerati prepropere ceciderunt. &
alii q̄ plures letaliter sauciati: ibidem & alibi mortis debita p
soluerunt. Et licet ex parte regis plures ceciderunt: tamē **Rex**
uictoriam obtinuit gloriose. quod factum a deo eē credimus et
fatemur. **Anno** domini millesimotricentesimodecimo septio
domina **Maria** prima consors dñi regis natione polona: filia

ducis **Kazmeri**:tercio die post festū sancte **Lucie** in temesuar
uite cursum feliciter terminauit.& in alba regali in ecclesia btē
Marie uirginis terre grēmio cōmendat. ¶ Anno domini mil/
lesimotricentesimodecimooctauo accepit **Rex** dñam **Beatricē**
filiam regis romanorum: sororem regis bohemorum: de terra
lucelburgeñ. que in reuolutione eiufdē anni obdormiuit in dño.
& uaradini ī ecclesia chathedrali tumulat. ¶ Eodē āno ecclesia
beate uirginis albeñ: que frequenter incēdio uexabatur seu de/
uastabatur: incepit **Rex** tegere plumbeis tegumentis. & cum
gloriosa testudine decorare. insuper etiā columnis firmissimis
stabilire. ¶ Anno dñi millesimotricentesimouicesimo accepit
Rex filia **Ladizlai** regis polonoꝝ **Elizabeth** noie: de qua anno
dñi millesimotricentesimouicesimopmo: habuit **Rex** filiū noie
Karolū. q puer mortuus est eodem āno quo natus est. & ī alba
sepultus. ¶ Anno dñi millesimotricentesimouicesimoquarto:
in uysegrad ī festo sancti **Remigii**: de eadē regina **Rex** genuit
filium nomine **Ladizlaū**. ¶ Anno domini millesimotricētes/
imouicesimoqnto inchoauit dominus **Rex** fratribus mīoribus
edificare ecclesiā in lyppa ad honorem beati **Lays**: noui sancti
episcopi tolosani & cōfessoris. qui fuit frater carnalis patris sui
scilicet pmogēitus regis sicilie: filius **Marie** regie: filie **Stephāi**
regis hungarie: filii **Bele** quarti: professor uoto & habitu ordinis
fratrum minorum. & positum est fundamentum p sanctuario:
in festo translatōis beati **Frācis**i. ¶ Anno dñi millesimotri/
centesimouicesimosexto:tercio non. marci: natus est eidē regie
filius: quem noie huius sancti cōfessoris consanguinei sui **Lays**
pre gaudio appellauit. ¶ Anno domini millesimotricentesimo
uicesimoseptimo feria quarta ante dominicam ramis palmar:
ecclesia beate uirginis de alba regali: q̄uis plūbo tecta fuisset:
contra incendiū ut superius memini: tamē flebilr ē combusta.
& tota materia plūbea in laminas pducta: de tecto eius a facie
ignis uehementis fluxit liquide sicut cera. excepto uno cāpanili
quod est supra sacristiam: ubi sanctoꝝ reliquie q̄ plurime posite

conseruantur. quod nemo dubitet eorum meritis remansisse. sed
eadem ecclesiam **Rex** postea iterum plumbo textit. **Eodem**
anno i festo sci **Andree** apostoli: natus est ei filius que **Andreā**
appellauit. **Anno** domini millesimotricetesimouicesimonono
mortuus est **Ladizlaus** filius eius. & i alba terre gremio com-
mendatur. **De ferocitate Feliciani.**

Cum autem iisdē temporibus regnu hungarie pacis optate
tranquillitate gauderet: & securū esset ab hostibus circūquaq;
pacis emulus: & inuidie semiator diabolus: misit i cor cuiusdā
militis nomie feliciani: de genere **Zaach** inueterato dierum: &
canicie iam respersum: ut dñm suū regem **Karolum**: & dñam
Elizabeth reginā: & duos filios eius. uidelicet **Lays** & **Andreā**
occideret gladio una die. **Qui Felicianus** per **Matheū** de trin-
chinio quondā palatinū fuerat exaltatus: tandē relicto **Matheo**
uenerat ad regē. quē **Rex** regio fauore diligēs: securo ingressu
regis ianua absq; obice sibi patebat. Porro dum **Rex** una cum
regina & filiis suis p̄fatis: anno dñi millesimotricetesimo. xxx.
decimoqnto kld maii: feria tertia post octauā pasce i suburbio
castri uysegrad in domo sua pranderet: ate regis mēsam clam
subintrando: idem **Felicianus** astitit. & euaginato acutissimo
gladio: uehemētissio impetu more canis rabidi: imisericorditer
regē: reginā: filiosq; uoluit iugulare. sed misericordia misericor-
dis dei prohibente: quod uoluit non potuit effectui mancipare.
tamen **Regis** manum dextram leniter uulnerauit. **Sed** pch-
dolor piissime regine dextre manus quatuor digitos: quos ipsa
paupibus & miserabilibus atq; abiectis personis misericorditer
in elemosinis extēdebat: p̄tinus amputauit. cum quibus etiam
digitis innumerabilibus ecclesiis paramēta uaria consuebat. et
altaribus sacerdotibusq; ornamenta de precōsis purpuris trās-
mittebat: & calices indesse. **Cum** etiam pueros regios ibidem
astantes uellet occidere: pedagogi puerorū: uidelicet **Nicolaus**
filius **Gyule** de keuesich. & **Nicolaus** filius **Iohannis** palatini
se interponentes: eūadentibus pueris mēoratis: letalr in capite

uulnerant. **T**unc **I**ohānes filius **A**lexātri de comitatu potokā
bone indolis iuuenis uicedapifer regine tunc existens: in ipsum
Felicianū quasi in cruētā bestiam irruit. & cum bicello inter
collum & scapulā fortiter feriēdo transfixit. & ad terrā deiecit.
Hic & ide postea gladiatores milites regis: gladiis terribilibus
membratim miserum laniantes: quasi quoddā monstrū gladiis
effecerunt. **C**aput eius budā mittitur. manus & pedes aliis ci-
uitatibus destinant. **D**ēiq; filius eius unicus adolescēs: & unus
sibi fidelis famulus fugam capiētes: euadere minime potuerūt.
in caudis equorum uite terminū perceperunt. **Q**uorum omniū
cadauera canes in platea cum ossibus corroserunt. **E**t dignum
quippe erat: ut **F**elicianus q; multos xpīcolas mēbris suis feralī
mutilando priuauerat: ipse mēbris omībus iusto dei iudicio
priuaretur. **E**t qui fuerat tortor pauperū indefessus: a cōmuni
morte hominū exclusus: morte canina & subitanea moreretur.
ut quasi canis cum canibus perciperet porcionem. **F**ilia quoq;
eius **C**lara uocabulo: uirgo pulcherrīa: de aula regia extrahit:
& naribus cū labiis turpiter mutilatis: solū dentibus patefactis
& octo digitis ambarum manūū amputatis: pollicibus saltem
remanētibus: per plurium ciuitatum uicos & plateas perducta
in equo: semiuiua & misera pclamare compellitur ī hec uerba.
Qui regi infidelis est per omnia percipiat talionē. **A**ltera insup
filia ipius **F**eliciani maior: nomīe **Z**eba: cuidam nobili nomīe
Kopey matrimonialiter nupta: ante castrū leua iussu **E**merici
dicti de beche familiaris regis: castellani ipius castri: capite de-
truncatur. & ipse **K**opey in captiuitatis uinculo mortis debitū
persoluit. **F**ilii eiusdem insuper in insulam marinā trāsportant
nunq; terram natiuā decetero reuisuri. **M**ulti deniq; de ipsius
genere **F**eliciani nobiles trucidātur. **S**ic igitur hic **F**elicianus
infelix: lese maiestatis crimen incurrit. turbauit regnū. extinxit
semen ppriū. suam gentem infamauit & perdidit. esca canum
effectus. solutus a seculo. ligatus ē ī baratro ac sepultus. mūdo
extitit fabula. & infidelibus disciplina. **T**am enorme factum uno

die uix creditur accidisse. Hucusq; quo istud accidit: **Rex Ka-**
rolus uentis prosperis nauigauit & crispantia maris equora ad
uotū sulcauit. sed iam fortuna uertibilis: auersa facie ualefaciēs
terga uertit. quia undiq; bellis insurgētibus sua expeditio uin/
cebatur. Pedum etiam ac manū dolore nimio torquebatur.

De pugna regis contra Bazarad uoyuodā ulachoy.

Q Nam anno eodem quo **F**elicianus indigne memorie periit:
uidelicet Anno dñi millesimotricētēsimotricesimo: cum **Rex**
copiosum exercitum congregasset: non tamen totum suū posse.
quia ad confinia regni sui ī diuersas expeditiōes. contra aduer/
sarios eiusdem regni q̄ plurimos destinauerat pugnatōes: **I**pse
per zeurim in mense septembris transtulit se in terram **Bazarad**
uoyuode ulachorum: ad inductōem **Dionisi** filii **Nicolai** filii
Ioanka. que terra ē inhabitabilis genti ignote. & ut de ip̄a terra
ip̄sum **Bazarad** **Rex** expelleret. aut certe terrā ipsius uni ip̄oy
insultantium traderet possidendam. cum tamen ipse princeps
censum debitum: regie maiestati semper fideliter persoluisset.
Cum autem **Rex** zeurim & castrū ip̄ius recepisset: **Dyonisio**
tradidit memorato omnia: cum dignitate banatus. Quo facto
Bazarad regi sic mandauit nūcios per honestos. **Q**uia uos dñe
mi **Rex** laborastis in cōuocatione exercitus: laborem uestrum
recompensabo septem milibus marcarum argenti. ipsam etiā
zeurim cum suis attinentiis que nunc habetis pre manibus: p̄
potentiam: pacifice uobis tradam. insuper censum quo teneor
uestre corone: fideliter p̄solui faciā omni anno. & nichilominus
unū ex filiis meis uestre curie ad seruiendū deputabo: cū meis
pecuniis & expensis: tantū modo reuertimini in pace uestra. &
personarum pericula p̄cauete. q̄a si ueneritis ulterius: periculū
minime euadetis. Quo audito **Rex** cōminando in tale uerbū
prorupit: nunciis sic dicens. **S**ic dicite **Bazarad**. **I**p̄e est pastor
ouium mearum. de suis latibulis per barbas suas extrahā. **Tūc**
quidam fidelis baro **Donch** nomine comes de zolio & de lipto
sic ait regi. **D**omine cū magna humilitate uobis: & ad honorem

uelit: ipse **Bazarad** loquitur. idcirco regie benignitatis fauorē
& plenam dilectionē gratie: sibi uelitis p uestras lrās remādare.
Tunc Rex uerbum asperioris cōminationis superius ppositū
iterauit. relicto cōsilio saniori: ptinus ultra pugnaturus pcessit.
Et cum suis & sibi in terra ignota inter alpes & montes siluaz
uictualia inuenire nequirent: famis inedia ipse **Rex**: milites: &
equi sui laborare ptinus incepterunt. **Quo** facto: treuga orōiata
cum **Bazarad**: & data fide ut ipse regi pareret. & securitatē regi:
cum suis omnibus redeundi preberet. & iter rectum ostēderet.
Rex reuertebatur securus. confidens de fide perfidi scismatici:
uenit ī quandā uiam cum toto exercitu: que uia erat ī circuitu
& in utraq; parte ripis preeminētibus circūclusa. & ante unde
erat dicta uia patentior: indaginibus in pluribus locis fortiter
fuerat circūsepta per ulachos. **Rex** autem ipse & sui oēs: nichil
tale quid penitus opinantes: in ripis undiq; ulachoz multitudo
innumerabilis: superius discurrendo iacula iaciētes super regis
exercitū: qui erat in fundo depresso uie. que uia nec dici potest.
sed quasi nauis stricta. **V**bi ppter pressuram cadebāt dextrarii
fortissimi cum militibus circuquaq; quia nec ad ripas utriusq;
lateris uie ppter precipitiū ascendere poterant contra ulachos.
nec ultra procedere. nec fuge locum habebāt: ppter indagines
ibi factas. sed erant omīno sicut pisces in gurgustrio: uel in rete
comprehēsi. cadebant iuuenes & senes: pncipes & potentes sine
deletu. **Durauit** quippe sic iste miserabilis euentus: a sexta feria
usq; ad secundam feriam. in qbus diebus collidebātur inuicem
milites electi: sicut in cunis mouentur & agitantur infantes. uel
sicut arundines que a uento mouent. **F**acta est autē ibi strages
maxima. & cecidit principum & militū incomputabilis mul-
tudo: feria sexta ī uigilia beati **M**artini. & post in sequēti feria
secunda. quorum quidem miserabilem euentū: iuuenes & senes
domine cum ancillis ī castro themesuar: qd idē **Rex** fundasse
perhibetur: deplanxerunt. & conturbata est illō die & hora felix
pānonia. **Pro**chdolor ppinauit illis amaritudinē cuius mēoria

flebilis est. **N**ā ibi occubuerūt tres prepositi: uidelicet magister
Andreas prepositus ecclesie alben: uir ualde uenerabilis: uiceca
cellarius regie maiestatis existēs: cum sigillo regis periit. Item
Michael prepositus de posoga. & **N**icolaus prepositus de alba
transiluania. Item **A**ndreas plebanus de sarus. & frater Petrus
de ordie p̄dicatoꝝ uir honestus: dire mortis poculū accepunt.
quia ī cerebra capitum eorum: ligneos clauos miserabiliter af
fixerunt. Quidam etiam sacerdotes qui erant capellani regis:
sunt occisi. **C**umanoy deniq; corruit inestimabilis & plurima
multitudo. **C**adauera enim omniū tam uirorum ecclesiasticoy
nobilium: ī loco certaminis ibidem tempus resurrectionis ge
neralis expectant. nec cari eorum potuerūt suos dilectos ppter
hostium incurfus aliquatenus rehabere. **T**ulerunt enim ulachi
multos captiuos: tam uulneratos: q̄ illos. & acceperunt plu
rima arma. uestesq; preciosas omniū elisorum. pecuniamq; in
auro & argento. & uasa preciosa & balteos: multaq; marsubia
grossorum & florenorum. ac equos multos cum tellis & frenis
que omnia portauerunt & tradiderunt ipsi Bazarad uoyuode.
Rex autem mutauerat armorum suorum insignia: quibus in
duerat **D**eseu filium **D**yonisii. quem putātes esse regē crudelē
occiderunt. **R**ex uero ipse cum paucis per tuitionem suorum
aliquorum fidelium uix euasit. **S**tabant enim in circuitu eius
quasi muri lapidei: magister **D**onch cum **L**adizlao filio suo: &
cū militibus aliis de familia regis. & magister **M**artinus filius
Bereud. qui omnes ictus gladiorum & sagittarum super se re
cipiebāt: uelut ymbres pluuiay: ut regis uita a mortis impetu
seruaretur. **C**adebant etiā in circuitu exercitus de canina mul
titudine ulachorum: quasi musce que perdiderunt suauitatem
ungenti. cum xp̄ianum populum: & unctos christi sacerdotes:
im̄ misericorditer percusserunt. quorum ulachorum numerum
ibi per hūgaros occisorum: subtilis solūmodo infernalis com
potista collegit. **R**ex autem cum tali euētū uenit ad temesuar.
& sine mora uenit deinde ad uysegrad. **P**orro cum hungari

fortissima & durissima p̃lia ubiq; gessissent: istud eisde accidit
ne ppter uictoriam frequentem superbirent. uel certe post sup-
biam precedentem corripereutur. ut humilitatem discerent &
doceret. quatenus diuine dilectionis gratiam: per paterne cor-
rectionis flagella uberius mererentur. quia illos corrigit deus
pater quos diligit. ¶ Anno domi millesimotricentesimotricesi-
mo secundo in festo sancti **S**tephani regis: habuit **R**ex filiū quē
Stephanū nuncupauit. ¶ Anno domini millesimotricetesimo
tricesimotercio: egressus est **R**ex de uysegrad cū **A**ndrea filio
suo: puero sex annorum in mense iulii: & perrexit cum bona co-
mitiua militum per zagrabiam ultra mare: ut filium suum per
uoluntatem summi pontificis: domini scilicet **I**ohannis. xxxii.
& ad instatiā & petitionē iclitissimi regis **R**oberti: regis sicilie
regniq; eiusdem coronaret in regem. In cuius regis comitiua
societate: profecti sunt **C**hanadinus archiepiscopus strigoniē.
Andreas episcopus uaradiē. & **I**acobus lōgobardus: phisicus
episcopus chanadiē. & magister **D**onch supranominatus. &
alii nobiles plurimi de regno. Qui **R**ex rediit cum sospitate in
mēse marci: & cum sanitate omniū suorum: qui ipsum fuerāt
comitati. **F**ilium autem suum ibidem reliquit: non tamen co-
ronatum sicut optabat. sed sub tutamine: & protectione regis
Roberti patreus sui. Qui **R**ex **R**obertus erat **R**ex regni si-
cilie: uir magne scientie & sanctitatis. sed decrepitus iam etate:
uolebat renunciare seculo & regie dignitati: ut contemplationi
uacaret: & puer in regnum succederet memoratus. sed interdū
altiori usus consilio: noluit descendere de culmine dum uiueret
regie maiestatis. post mortē uero eius: recipiat coronam regni:
puer de iure sibi succedēs. quia heredem quē habuit **R**ex **R**o-
bertus: mortis debito prepropere obediuit. ¶ Anno domini
millesimotricentesimotricesimo qnto circa festū sancti **M**artini
Iohannes **R**ex bohemorum: cum **K**arolo filio suo: & **R**ex po-
lonorum: uenerunt ad regem **K**arolum in hūgariam ad castrū
uysegrad pro perpetue pacis concordia componenda: quod et

factum est. **O**mni die enim ad prandium regis bohemosum ex
magnificencia regis hungarie expendebantur duo milia & quingenti panes. & de cibis regalibus copiose. **P**abulum etiam equis
suis per singulos dies uiginti quinque garlete. **A**d prandium uero
regis polonorum: mille & quingenti panes. de cibariis etiam ha-
bundanter. **D**e uino autem expense sunt: centum & octoginta
tunelle. **R**emunerauit autem **R**ex hungarie regem bohemosum
diuersis & preciosis clenodiis: uidelicet: quinquaginta uasis ar-
genteis. duabus pharetris. duobus balteis. & una tabula per scacis
mirabili. duabus sellis inestimabilis precii. uno bicello ualente
ducentas marcas argenti. & una concha margaritarum mirabili
opere composita. **I**tem quia **R**ex polonie erat regi bohemosum
censualis. & quia rex hungarie karolus habebat sororem regis
polonie in uxorem. **D**edit ei **R**ex hungarie idem **K**arolus. ad
redimendum eum regem de solutione censuali regi bohemosum
quingentas marcas auri purissimi. **E**t ibi ordinatum est: ut quicumque
ipsorum regum: uel regna eorum hostis inuaderet aliquis: ceteri
debeant in sui adiutorium & iuuamen festinare. **E**t istud fuit
confirmatum inter eos cum magno federe iuramenti.

Incidentia.

Anno domini millesimo tricentesimo octauo: circa festum
apostolorum **P**etri & **P**auli: dominus **L**othka dux ruthenorum
uenit in uysegrad cum electo populo militum suorum ad regem
karolum hungarie: promittens ei omnis amicitie incrementum.

Incidentia.

Anno domini millesimo tricentesimo nono: **K**azmerus
Rex polonie in mense iulii uenit in uysegrad: ad karolum regem
hungarie: cum episcopis & baronibus regni sui. & de consensu
& uoluntate omnium illorum: regnum polonie libere resignauit
domino **L**odouico filio regis karoli: filio sororis sue. eo quod non
haberet filium. **E**t ad hoc confecerunt euident instrumentum.

Incidentia.

Anno domini millesimo tricentesimo quadragesimo: tribus

annis subsequētibus: uidelicet quadagesimo pmo: & quadagesimo secundo: infinita multitudo locustarum ingressa est per syriam in omnem partem regni hungarie transiens turmati uolitando & gradiendo: in terra super omnia uirentia in arboribus segetibusq; ac graminibus potestatem accipiens: preter folia uinearum. Post trienniū autem in circumiacentia regna: scilicet polonie: bohemie & austrie recedentes: se diuiderūt usq; ad italiam & franciam. & sic morte perierunt.

De morte regis Karoli.

Heu me quia huius mūdi decus & gloria: a primeuo tēporis spacio: nunq; in uno statu permanens: sed semper uariādo uersaliter atq; caduce se protendēs: in nichilū tanq; aqua decurrēs incedit. nam omnia que a terre gremio usq; circūferentias celī ambitu orbis continentur: dilabuntur ī terram. & quia nec ulli mors impia parcendo: nullaq; pacis tramite simulādo miserēt: cadit uita humana pre timore ipsius: dum stare putatur: quasi flos: & protinus aret. **M**ors que per excessus delictōz ueteris parentis prothoplasti: morsu pomi noxialis: diabohce fraudis instigante nequicia preconcepta: serpentino ueneno uirus iniquitatis infundens: inferendo in orbem terre. filios eiusdē prothoplasti: impauida non timens: neq; uerens: dolo fraudis repleta: diripiendo ac deuorando intrandi semitas primitus queritasti. Mirum est: q; tāta gulositate insatiabili: rapacitate latrocinah: cadauera mortuoz deglutiendo non satiaberis. & cur de corpe fetidissimo mortuoz q; uiuoz congaudendo gratularis? Nō. n. ad domū cōuiuii & cuiuslibet solemnitatis festum: sed ad locū luctus plus festias temere properare. neq; casas pauperum: neq; aulās seu atria regum nullo nuncio mediante: adire formidas. nec non coniugatos ex uera dilectione matrimoniali inuicē copulatos: diuortionis uinculo innodare non pauescis. filiū a prē patrem a filio separando. **N**onne amaram: duram: crudelem & impiam te fore ostendebas: dum Anno domini millesimo tricētesimo quadagesimo secūdo sequēti die diuisionis apostolorū

decimoseptimo kalend̄ augusti cast̄ fortissimū inestimabilis
altitudinis: & muros eiusdem inexpugnabiles. cui nec uis: nec
potentia huius mundi poterat quoquo modo dñari: tue uulpie
dolositatis astutia clandestine inuisibiliter introire nō expauēs.
& ibidem hostilitatis arma potentissimi principis dom̄i **K**aroli
dei gratia regis hungarie: cuius potētie altissimo talr disponē
te: dalmacia: croacia: rama: seruia: gallicia: lodomeria: cumania
bulgaria: totaq; hungaria: salernaq; ac mons sancti āgeli: & alia
regna puta poloniē: bohemiē: austriē: circūquaq; adiacētia
trepidando abhorrebant: imminere non metuens. ip̄mq; qua
draginta duobus annis & non pluribus: uite comitem regnare
permisisti. sed acriter tua dolositate consueta: de medio regni
colarum manifeste cernentibus: felicissime recordationis pium
regem nostrum famosissimum ac potentissimum. non gazis ac
preciosis uestimentis: gēmis & preciosis splendidis margaritis
adornatis: auro & argento desuper contextis: sed spiritu uiuifi
cato spoliādo subtraxisti. & ip̄ius splendētes honores in nichilū
in terram humando obumbrasti. **N**ouissime uero uidentes ip̄m
regnicole esse pium ac exaltatum sicut cedrū libāi. transiētibus
& querentibus eū suis regnicolis: & ecce non erat. **Q**uapropter
tuū grande factum nepbarium: omnibus re uera dilectissimis:
catholice fidei cultoribus. pariter fidelitati semitarum adherē
tibus: pium ut ipsum dominū regem **K**arolum oporteat flere.
& ipsius obitū prochdolor lamentabiliter condolere. **Q**uātus
fletus. quāta lamenta prelatorum. procerum. baronum. nobiliū
uirginū. dominarum. & cuiusuis status & conditōis hominū.
specialiterq; dom̄ie **E**lizabeth serenissime regine: carissime cō
sortis eiusdē. & dom̄i **L**odouici nunc regis: ac **S**tephani ducis
filiorum suorum ploratus: eiulatus & ululatus prorupit ī diem
decessus ipsius ministrarūt. **Q**uis cōsiderasset: & considerare
antea premeditādo debuisset: q̄ tam ineffabile gaudium: & hi
laritas uultus serenissime domine regine tā crudeliter asp̄itatē
lachrimaz; sic iam mutatus: & riuulis gurgitū ad instar aquaz;

ab oculis eiusdem usq; ad terram a tempore obitus ipsius incessanter currentibus humefactus. ac orgaica uox clamoris et gemitus eiusdem i suorū regnicolarū: ad orbis celi summitatē perueniendo ethera: quasi eidē compatiendō. imo sol sui optimi coloris radios plurimum uidebatur obfuscare. Tandemq; die sequētī ob preceptum dicte domine regine: archiepiscopis: ep̄is prelati: barōibus: presbiteris: fratribus: clericis: om̄ibus simul conuenientibus: lachrimabiliter processive pergētibus: quorū preexcellens multitudo lachrimarū ut dictum est amarificata: ad dictum castrum adeuntes: & preciosissimum caput ipsius: iuxta decētiā regni sui: honoris corona aurea. corpusq; ipsius splendidissimum tunica scarletina. ac etiam caligis lotularibus gemmis preciosissimis cōtextis. & desuper calcaria aurea pulcherrimis pedibus sue excellentie annēclendo induētes: de predicto castro inexpugnabili: in ecclesiam parrochiale m uirginis gloriose in uysegrad ciuitate constructam: planctu magno deferendo. plāxitq; eū uniuersus populus ciuitatis plāctu magno ualde. Peractis autem ibidē diuinis institutionibus: & missarū solemnibus: corpus ipsum super chymbā per decursus aque danubialis: i ciuitatem famosissimā: budā uidelicet ē delatum. antecedebat autem flebiliter ipsam multitudinem prelatorum: baronum: in regnicolarū uexillo triūphali: miles famosissimus atq; manu fortis **L**aurētius sclauus: cuius intererat tēpore uite ipsius domini regis ex officio eidem incumbētī: uexilla regalia ferre loco oportuno. **V**bi oēs ciues dicte ciuitatis famosissime: sacerdotes: & clerici ac uiri religiosi: ipsamq; inhabitantes: alii processive pergentes: condolēdo oculis lachrimantibus: uestimenta lugubria portātes: obuiā ipsius corpori usq; ad danubiū processerūt. & dū in dictam ciuitatē adduxissent: supra corpus ipsius cātica psallere: & alia diuina officia ut mos est p expiratis eorundem per totam noctē preces offerre cantando nō cessant summo creatori. **T**ercio nāq; die obitus ipsius: in eadē ciuitate medio tēporis spacio: quousq; diuina officia uel misteria incepta

& missarū solemnitates more debito peragerentur: tres solēnes
dextrarii ipsius domini **R**egis **K**aroli: suis falieratī purpureis
eoperimētis: super quos milites strenui armis eiusdem domini
regis induti: ante fores ecclesiē stantes: quorum quidem militū
super uno ipsorum dextrariorum cum armis tournamentalibus
regie excellentie competendis. & alter ad hastiludium aptus.
terciūsq; dextrariorū preciosior existens cum armis bellicis ad
intrandum etiam exercitus pro regia maiestate competēdis.
quorum quidem trium militum dictos tres dextrarios conle-
dentiū signa in galeis: forma strucionis auis cū coronis aureis
circundatis: que per ipsum dominū regem uita sibi comite hñi
& ferri consueuerant: habebantur. **V**niversa nanq; ferramenta
streparum & habenarū seu rudibularū: & alia eidem spectātia:
de argento aureato iuxta decentiam regie excellentie fabricata
existebant. corrigiarumq; cinguli & frena: ac similia alia cum
antenis & postenis serice substātie cōtexta fuerāt. **N**obilissimis
nanq; picturis purpureis: gemmis & lapidibus preciosissimis:
dicti trini dextrarii & milites in persona & spiritu eiusdē domi
regis super ipsis dextrariis tegebantur. quos ut dum cuiuscūq;
conditionis homines aspiciebant transeundo: & dicta signa re-
galia intuebantur: eo qđ idem dominus **R**ex hactenus imperiū
regni hungarie: habitis premissis signis & dextrariis: feliciter
gubernauerit: mox prorupēbant in fletus. & ualidissimis ethera
ululatibus propullantes. **P**eractis tandē diuinis institutōnibus
& missarum solemnitatibus. non more aliorum quorundā regū
dudum defunctorum: quos felicissime recordationis scripture
aliarum epistolaz uenerabilis commēdat autoritas. nō uelata
facie: nec corpore eius alicuius diei spacio celato: prout abusua
consuetudo aliis uicibus quorundam regum funeribus phibēt
astruxisse. sed manifeste omnibus presentibus facie ad faciem
manifeste cernentibus: ad albē ciuitatem deferabatur dictum
corpus tumulandum. **I**n deferendo autē corpus ipsius: ad quā-
cūq; mansionis uillam deueniebat omnes homines: tam uiri q̃

etiam mulieres lachrimarum fletu condolentes: clamore maximo
in amaritudinem conuersi: ethera propulsando resonabant. dūq;
alben ciuitatem dictum corpus peruēiret nitidissimum: modo
quo supius allegatur: prelati: presbiteri: clerici: alioq; regnicole:
at ciues dicte ciuitatis extra ciuitatem celeriter pgentes: ipm q;
corpus uiuificato spiritu spoliatum amarissime circūspiciētes:
in inenarrabiles fletus se eo uiso prumpētes: illud intra ciuitatē
detulerunt. **I**lli quoq; sacerdotes & clerici per totam noctem
ymnos & psalmos deo decantantes: in uigiis pausando: de-
duxerunt noctis prolixitatem. dieq; lucente: inceptis diuinis
& missarum solemnitatibus: quouq; diuina misteria incepta: &
missarum solemnitates: more debito eodem die peragerentur:
antedicti trini dextrarii ipsius domini regis: modo pmissio fal-
lerati: purpureisq; coperimentis decorati: super quos prefati
milites strenui: arma eiusdem domini regis induentes: ante fores
ipsius monasterii ut est premissum: steterunt perdurantes. &
demum eisdem digne completis consumatisq; i eodem die ce-
lebrari debentibus in supmo monasterio: ubi sanctissimi regis
Stephani: & **E**merici ducis filii sui: sanctissima corpora diuersis
coruscantia uirtutibus & miraculis: i domo feliciter reuescūt:
& summa pietatis opera ipsa benigne implorantibus misericor-
diter partiuntur: iuxta altare magnum in uestimento regali ad
hoc sibi debito: per pdictos enarratos dominos archiepiscopos
episcopos: p̄latos & abbates sacris uestimentis indutos extitit
tumulatum. & omnes unanimiter planxerūt eum simul in unū
diues & paup: i tantū ut marmorei lapides dēsitare lachrimarum
plurimū fuerant humefacti. **T**unc enim tam maximo clamore
gembundi omniū circūstantiū fauces rauce facte sunt. oculiq;
ipsorum pre tātis lachrimis uisibus naturalibus fere defecerūt.
Vbi etiā uenerabilis in xpo pater dominus **C**hanadinus: stri-
gonien archiepiscopus de obitu ipsius domini regis salubri ac
pio sermone: intentos animos & pia corda circūstantiū liniuit
cōdecenter. **Q**uius qdē lacrimositate innumerabilis mesticie

pretextu creditur: eos qui reges tumulari non conspexerunt: de
acerbitate doloris instillatiōeq; lacrimarum: quasi impticipes
& inscios fore & extare. Attamen nimirum q̄ omnes creature
carne & pelle uestite ut est preactū per lapsum ueteris parētis
prothoplasti in culpam: sint morituri. nam in omnē posteritatē
moriendi legem condidisse uidetur generalem & incōmutabilē
adeo: ut altissimus proprio filio suo licet deitate uestito parcere
noluit. sed pro nobis omib; tradidit illum. **N**on igitur quicq;
indignando creatori propter factum mortis inuitabile & incō-
mutabile potest obuiare. & q̄ non est sapientia: neq; prudentia
neq; fortitudo neq; consiliū contra dominū. sed potius ferēdus
est grauis euētus necis patienter. q̄a quod donauerat dominus
accepit. & in die illa surrecturum in ipso. **T**unc ibidē predictū
supremum monasterium cum alijs ecclesijs: innumerabilibus
muneribus regalibus: & oblationum maximis quantitatibus:
extitit donando remuneratū. & tandem antedicti trini dextrarii
solemnes: cum armis & coperimētis omnibus ipsorum glori-
fissimis seu attinētis: cū sartaneo curru seu mobili: aut ostilario
regnali: signo regio desuper forma auis strucionis deaurato: &
gemmis adornato: cum septenis nodulis globaribus argenteis:
& similē deauratis: ob planctus memoriā ineffabilis: & luctus
amaritudinem: iam dicti domini regis in posterum semper in
memoriam reuocandi: cum innumerabilibus supradictarum
quantitatū pecuniis dicto monasterio dati & concessi extiterūt.
Cuius quidē donationis & oblationis maxima quantitas ibidē
die tumulationis facta: data & cōcessa. in presenti scriptura se-
natim non ponitur. ne calamis scribentium: pariterq; legetibus
fastidiū multiplicatiōis generaret sua prolixitate. **D**einde uero
potētissimi regis obitū: famosissimus **R**ex **K**azmerus polonie
proximus eiuldem & marchio morauie: in uylegrad ueniētes:
condolēti animo celebrauerūt. **D**emūq; triginta diebus com-
pletis: quarta feria proxima ante festum assumptionis uirginis
gloriose: tricesimū diē ipsius regis **K**aroli cū magna solēnitate

missarum altissimo domino omnium creatori. uel ut superius
exitit enarratum: prelati: episcopi cum baronibus q̄ pluribus:
albam ubi corpus ipsius domini regis **K**aroli solēniter in dño
requiescens extiterat tumultatum: accedentes. ibiq̄ albe: & in
uysegradiē ciuitate domia regina cū filio suo **L**odouico: tūc
rege coronato sibi predilecto: aliisq̄ p̄latis: episcopis. presbiteris
barōibus: & plurimis xp̄ifidelibus. funeris obsequas deuotissime
celebrarunt. & totius regni uniuersales: etiam in toto regno dif-
fuse eodem solemnitatis uoto: & missarū solemnitatibus dictū
officiū celebrantes cōpleuerunt. **I**mplorāda ergo est unanimi
consensu clementia dei omnipotentis. pro eodem domino rege
Karolo ut cū anima ipsius clemēter dispēset: eidē indulgendo.
& in numerum ipsius anima ac cetum sanctorum confessorum
omniū: ac regū **S**tephani & **L**adizlai digne collocare. & put
q̄ in presenti seculo regali triumpho uixerit: ita etiam in futuro
seculo cum angelis ualeat exultare.

Metra de morte karoli regis.

Supreme **R**ex x̄pe: finis hominis exitit in te.

Ergo propicius sis nobis omnibus unus.

Tolle peccatum nostrum deleq̄ reatum.

Et **K**aroli regis: qui cessit mensibus istis.

Augusto primo cum sol uersatur in cancro:

Sequenti festo quod est dimissio primo

Atq̄ die: numerum compleuit anima notum.

Quod pepigit quisq̄ **R**ex princeps rusticus uere.

Tenetur modico hoc corpus tempore dico:

Non maius longum spacium trium q̄ dierum.

Sic feria sexta dominus sepelitur in umbra.

Suscepimusq̄ deus regnum cepit **L**odouicus.

Anno milleno trecenteno fore noto:

Ita completo finit hic quadragintaq̄ secundo.

Asilum suum scit **R**ex supremus quoq̄ regum.

De coronatione exercitibus multis. & de uita
& morte regis Lodouici: filii regis Karoli.

Mortuo tumultatoq; glorioso principe domino Karolo rege
hungarie: dux Lodouicus filius eius sequenti die dominico
proximo: in urbe albergalis de magnatum: procerū: baronum
militum: ac cōmunitatis nobilium regni hungarie uoluntate
unanimi & fauore precedente: presentibus domina Elizabeth
matre eius regina hūgarie: ac dño Thoma uoyuoda trássilúao:
Dominico Villermo palatino: ceterisq; iam dictis baronibus ac
regni nobilibus uniuersis congregatis: per dñm Chanadinum
archiepiscopū strigonien: astantibus sibi dominis episcopis. s.
Nicolao agrien: Ladizlao qñq; ecclesien Petro syrimien: fratre
Vito nitrien: & Laurentio bozneñ: cum solemnitate magna &
gloria corona sancti regis Stephani coronatus est. Et cum eidē
genitori suo in regni solio iure nature debito successisset ac in iu
uenili flore regnare incepisset: natiuitatem iuuentuti preferens:
crescēdo bone uidolis iuuenis discretiōis rationem amplexatus
fuiſſet: magno uirtutum creuit augmento. reminiscens qā n̄ ulti
uiri fortes pro patria sanguinem suū fundendum esse dixerunt
nec fundere dubitauerunt: quo gloriam etiam apud posteros
post mortē haberent. cogitare cepit & in aīo discutere: quē mō
& qualiter iura regni sui per confines uicines & principes oc
cupata: ac p̄ rebelles seu infideles: de regno temeraria p̄sumptōe
in preiudiciū sacre corone distracta & usui pata: ad statū de
bitum diuino fretus auxilio reuocaret. & etiam reintegraret.

De primo exercitu regis contra
saxones partis transsiluanie.

Interea accidit: q̄ quedā gētes saxonū ī eius regno ī ptibus
transsiluānie: quasdam commictiones fecissent: & censum con
suetū ac iura regalia soluere denegassēt. copioso moto exercitu
idem Rex cū suis barōibus: militibus: nobilibus & regnicolis
ad conterēdam ipsorum proteruiam personaliter accessit. & eis

refrenatis: ac ad obedientiam reductis: laudabiliter triūphādo remeauit.

De obedientia Alexandri uoyuode trasalpinī.

Cum autem esset in partibus memoratis: quidam princeps seu baro potētissimus Alexander uoyuoda trasalpinus: ditioni eiusdem subiectus: qui tempore predicti Karoli regis p̄ris sui: a uia fidelitatis diuertendo rebellauerat: & per multa tempora in rebellionē permāserat: audita pietatis ac etiam ptātis eiusdē regis Lodouici fama: ad ipsum spōte personaliter ueniēs: circa confinia ipsoꝝ partiū: ad pedes regie maiestatis humotenus ē prostratus. & ad obedientiam ac fidelitatem debitam reductus & integratus. sollemnia munera & clenodia presentando: & suū dominiū sub sancta corona recognoscendo: cū gaudio & leticia ad propria remeauit. & ab illo tempore fidelitatem cōseruauit.

De peregrinatione regine Elizabeth.

Rex autem Andreas i apulia nondum regnabat. dñā igitur Elizabeth regina hungarie: mater regū predictoꝝ: post mortē regis Karoli: habens deuotionem uisitādi sanctorum reliquias & apostoloꝝ Petri & Pauli honorandi limina. quā non retraxit femineus sexus. nec terruit prolixus labor itineris. nec timorem incussit ei multiplex maris periculum. sed uirili animo fulcita: ac diuino presidio rapta: celestiq; deside incensa: de uysegrad in festo beatissime trinitatis: anno domini millesimotricentesimo quadragessimotercio iter arripuit uersus italiam cum honesta familia: & multitudine dominaꝝ. & nobilium puellarū. baronū militum & clientū: cū multo & magno apparatu iuxta magnificentiā regiam iuit & p̄cessit. habēs secū p̄ expensa uigintiseptē milia marcarum puri argenti. & decemseptem milia marcarū purissimi auri. Dominus autē Lodouicus Rex hungarie filius suus. misit post eam quatuor milia marcarū auri electi. Habuit etiam secū de florenis fere cū media garleta. de denariis uero paruis usq; ad exitum regni multum. Cui regine etiam ueneti honestum ualde & utile seruitiū prebuerunt. nam cum duabus

galeis propriis sumptibus in toto transitu maris dicte domme diligentius famulati sunt. **T**ransito autem mari multū pacifice peruenit in apuliam. **C**ui obuiavit **R**ex **A**ndreas filius suus cū consorte sua dñā **I**ohanna regina: & dominā **E**lizabeth reginā cū magna solēnitate & gloria receperūt. & ita neapolim cūctis gaudentibus in uigilia sancti **I**acobi apostoli perduxerunt. **C**ū igitur in neapoli hec regina hūgarie resideret: ducto consilio ad apostolicam sedem solennes nuncios: **N**icolaum .s. palatinum **P**aulum comitem curie regie. **T**hōmam ruphum. fratrē **V**itū episcopū nitriē. **T**hōmā filiū **P**etri. necnon & archiepiscopū beneuentanū. ac alios q̄plures nobiles destinauit: ut dominus apostolicus sua benedictione dñm **A**ndreā regē faceret corona regia decorari. **I**nterea dñā **E**lizabeth regina uolens cōceptam deuotionem ad deum & ad sanctos effectui mancipare: ad uisitada btōy **P**etri & **P**auli apostolorū limina: in festo exaltatōis sacte crucis de neapoli egressa cū tota familia: & archiepiscopo neapolitano: ac pluribus nobilibus de apulia aggreditur uersus **R**omam. transiebat autē per ciuitates & castella cū magna tranquillitate & pace: nulli suo cuiuscūq; uolentiam seu iniuriam inferentes. **A**udiētes autem terrigene reginam **E**lizabeth uirtutibus mox: honestate & deuotōe continua ut sidus p̄fulgidū radiare: ac suos cū omī modestia p̄transire: currebant in uicos & plateas ad ipsam aspiciendam: & diligentius intuendam. & uidentes eā cum admiratiōe & gaudio: deū unanimiter collaudabant. q̄ tam nobilis dñā & tam illustris regina: relicto regno & domo: uenit a finibus mūdi tanq̄ regina **S**abba: ad querēdā & p̄merendam clementiam saluatoris. **C**um autem romam in terra paucos dies feliciter puenisset. cōmota ē uniuersa ciuitas in eius aduentu. **I**lli etiā de columpna ex una parte tiberis: & ursini ex alia parte: receperunt reginam maximo cum honore. **V**ulgus autem reliquū: ac populares magni & parui: mulieres & puelle currebāt ubi trāsiebat regina: & alta uoce clamabant uinat regina hūgarie. & resonabat terra in uoces eoy. & ppter

rem alias insolitam: uidebant oēs populi cōmuniter ex aspectū
eius quendam spirituale iubilū reportare. **P**erueniens autē
ante fores ecclesie beati Petri apostoli: totum collegiū romanū
recepit reginam processionaliter cum magna gloria & honore.
Obtulit deniq; ad altare beati Petri apostoli: & ad reliquias so-
lemnia munera: in calicibus: ornamentis insignibus: & florenis
iuxta magnificentiā reginalē. **M**ulta etiā monasteria: ecclesias
& sanctorum limina uisitauit. que largis donariis et offertoriis
honorauit. **I**maginem etiam xpī seu ueronicam: his per scalam
ascendendo permissa est clarius uisitare. ad quam cū deuotiōe
accedens: summo honore & humilr adorauit. **H**is itaq; gestis
atq; perfectis ualefaciēs: infra octauas sancti **F**rancisci reuersa
est neapolim: cum exultatōe & gaudio. **S**ua. n. deuotio cūctis
claruit in exemplū. **C**um igitur hec regina in neapoli resideret
& uidisset nurum suā dñam **I**ohannā superbā & ambiciosam.
ac ultra humanū modum cōsuetū incedere: mundani honoris
auidam. nec regi **A**ndree marito suo exhiberi honorem regium.
ac totū uelle ymo ultra posse suū nisi est ipm corona & regno
priuare. sicut postmodū exitus rei p̄bauit. **C**ōmota sunt enim
omnia uiscera eius acri doloris aculeo compungente. **C**ū itaq;
ambasiatores & nuncii longam morā contraberēt in auinione
propter dissimulationē domini pape: nolētis prebere cōsensum
dicti regis coronatōi. **V**isumq; est ipi dñe regine: & suo cōsilio
fore utilius repatriare: q̄ ibi incassum & frustra: ac cum tedio
permanere. **A**nno domini millesimotricentesimoquadagesimo
quarto relinquens filium suū regem **A**ndream in apulia sanum
& incolumē: circa festū btī **M**athie apostoli recessit de neapoli
cum omnibus suis uersus hungariam. & diuertens in barum.
adorato ibi btō **N**icolao. & donis & muneribus honorato: circa
mediū quadragesime peruenit māfordiā: & propter defectum
nauium & galearum compulsa est festum pasce ibidē solēniter
celebrare. **S**equenti autem die uenerunt quatuor galee misse p̄
regem **A**ndream pro seruitio illustris regine hungarie matris:

matris sue. que in eis recepta cū omībus rebus suis & familia:
ac aliis pluribus nauibus mare adriaticū transfretauit. & uēit
uisceniam dñō concedente. **R**edit autem regina de apulia in
hungariam tempore supradictō. & peruenit in domū suam in
uysegrad: in anniuersario sui recessus. **E**t receperunt eā filii sui
scilicet dñs **L**odouicus **R**ex hungarie: & dñs dux **S**tephanus:
ac proceres regni: cū magna exultatōe & gaudio. **I**nterea nūcii
domini regis **L**odouici: & dñe matris sue: apud dñm **P**apam
Clementē sextū: **A**ndree regis iura ecclesiastica: ac leges ciuiles
in consistorio pponentes: ac coram aliis iudicibus delegatis p
omnia iura probātes: q regnum sicilie iure successionis regalis
ad dñm regem penitus pertinebat. laborantes tamen nichil de
negociis profecerunt. **E**t q non poterant ut uolebāt antedicti
nuncii eorum ambasiata per uiam iusticie terminari: sciētes q
munera & dona alliciunt etiam animos sapientū: ignorantibus
domino **L**odouico & dñā regīa matre eius: sponderūt dare:
se iuramento firmitus constringētes: ad cameram domini pape
quadragintaquatuor milia marcarū: ut pmerēt **R**ex **A**ndreas
regni sicilie gubernacula possidere. **C**urrente autem hac relatōe
in hungariam ad dominū regem & ad dominā reginam puēt
hoc pactum. qui hoc percipientes non modicum turbabantur.
quia ius regni quod ad ipsos scdm deum & iusticiā ptinebat:
sibi per pecuniam uēdicarēt. se d ne mahgnis & pueris hōibus
daretur occasio & materia iniuste eos in aliquo iudicādi. & ni
chilominus detrahendi: quod ad regium honorem per auariciā
& cupiditatem impenderent: solutōnem antedictē pecunie fieri
permiserunt. ne etiam nuncii crimine mendacii notarent. **C**u
currerunt igitur exactores ad omēs comitatus & nillas regias
& regiales: per totum regni circulum predictam pecuniam ex
integro exegerunt. & exactam per certos nuncios ad cameram
domini pape **C**lementis sexti fideliter transmiserunt. sperantes
firmiter de coronatione regis **A**ndree: sine dilatione pmissionis
fieri complementum. **O**ccupatis autem se predictis nunciis in

auinione circa causam eis commissam determinandā. Interim dominus **L**odouicus inclitus **R**ex hungarie decenti comitiua anno dñi millesimotrecentesimoquadragesimoquinto transiuit in bohemiā ad socerum suū: cuius filiam iam acceperat noīe **M**argaretam. & ducto consilio cum rege bohemorum antiquo & dicto socero suo predicti regis filio: congregauerūt miliciā fortem & ualidā: & circa festum beate **M**arie uirginis: transierunt pelagus super glacies uno die naturali: contra lithuanos paganos. uolentes eorum terram igne & gladio deuastare. sed flante austro dissoluebantur glacies: & ex mora illis periculum imiebat: ideo cōcitius retrocesserūt. & sine fructu uacui redierūt.

De exercitu contra tartaros.

Item cum gentes tartarorum in regnum hungarie seuientes confinia partis transsiluanī: & siculos sepe infestarent: **R**ex ipse strenuū & bellicosum uirum **A**ndreā filium **L**achk uoy uodā transsiluanī: contra ipsos tartaros cū siculis nobilibus: & ualida gente destinauit. qui terram in qua habitabant potenter subintrantes cum principe eorum nomine **A**thlamos: ad resistendū eisdem cum magno exercitu in campo obuientes debellarunt. & ipm principem eorum decapitauerunt. ac multa banderia: & captiuos tartaros regie maiestati in uysegrad transmiserūt. **P**ost hec etiam siculi eosdem tartaros etiam sepius inuasērunt: & cum magna preda ad propria redierunt. **Q**ui autem ex ipsis tartaris remanserunt: ad partes maritimas longe distantes ad alios tartaros fugerunt.

De exercitu contra croatos.

Tandem cōmunicato consilio suoz principum: militum: & baronū: disposuit cōtra suos īfideles & rebelles: **G**regoriū filiū **C**uriacii & **N**ihptium. croatos. qui regna croacie & dalmacie ac magnā partem sclauonie usurpando: in preiudiciū sacre corone detinebant cum exercitu copioso: & principibus aliarū partiū. specialiter cum magnifico & potēte principe **S**tephano bano bozneñ: pro obtinendo & expugnādo eodē regno croacie

processit: & usq; opidum byheg puenit. ppe quod supra caput
riuuli galgocbfeu castrametatus est. in quo loco diutius cum
suo exercitu paulando nec ulterius se mouendo: iidem tiranni:
& rebelles: **G**eorgius filius **C**uriacii & **I**uan filius **N**ihptii mor
tuo patre suo: ad obediētiā sacre corone uenire sunt compulsi.
& cum fidelitatem seruare iurassent: aliquibus castris restitutis
rege cum suo exercitu ad propria redeunte: idē **G**eorgius filius
Curiacii rebellauit. contra quē altera uice idē **R**ex **L**odouicus
barones suos & milites cū exercitu ingente transmisit. q; eiusdē
rebellis proteruiam: conterendo: ipm cū aliis suis adherētibus:
regno croacie restituto: regie maiestati obedire: & se gratie sub
mittere compulerunt. & cū leticia ad ppria remearunt.

De exercitu contra uenetos ad regnū dalmacie.

Consequenter tempore procedēte idem **R**ex ad expugnādū
dalmacie regnū: quod p uenetos a diuturno tēpore detiebatur
occupatū: exercitum mouit copiosum. & cū multis picipibus
circumpositorum regnoz: ac barōibus: militibus & regnicolis
suis usq; ciuitatem iadriē peruenit. que se prius ad obediētiā
reddiderat regie maiestati. **E**t quia ueneti per suos stipēdarios
teutonicos gallicos & latinos eam ciuitatē obsidebant. & cōtra
ipsam quandam munitionem quam sticatum appellabant fir
mauerāt: gētibus armigeris ī ipsa collocatis. & diuersis machis
& ingeniis: tam in ipsa munitione. q; etiam in galeis per mare:
ipsam ciuitatem fortissime expugnabant. circa quam idē **R**ex
in campo cum suo exercitu resedit. & machinis ac aliis diuersis
ingeniis applicatis & erectis: ipam munitionem uenetoz: uolēs
oblidionē ipius ciuitatis iadriē rēuere: fortiter expugnabat.
& milites ac gētes regis continuis insultibus hostes aggredi
ebantur: & acerrime adinuicem pugnam cōmittebant. **E**t quia
hostes intra munitionē erāt conclusi: per ictus balistaz multos
de gente regis uulnerabant. & etiam gētes regis usq; ad muros
appropinquantes: ipsis uices repēdebant. & cum oportunitatē
captabant: clam gētes uenetorum de munitione subito egressē

eum militibus & gentibus regis dimicabāt. & ex utraq; parte
multi corruiebant. ubi etiā strenui milites **B**artholomeus filius
Laurētii toth: & harsandorfer teutonicus de pte regis in pugna
sunt occisi. Quāuis aut exercitus regis ad expugnādā ipam
munitionē fortiter laborassēt: ipam tñ qā nimīū erat fortificata
& munita: expugnare minime potuerunt. **E**t hoc uidens idem
Rex: non sine magno damno personarum & rerum: cum suo
exercitu ad propria est reuersus. **C**eteros autem uenetorum tam
in ipsa munitione: q̄ etiam per mare in galeis obsidionem cō-
tinuantes: per traditamentum aliquorum de ciuitate: ciuitatem
eamdem obtinuerūt: & multos ciues & nobiles de eadē decolla-
uerunt. & diuersis tormentis: cruciatibus & penis afflixerunt.
Multos tam uiros q̄ etiam femīas nobiles & puellas: uenetas
in captiuitatē deduxerunt. & heu miserabiliter deū non uerētes
nec etati nec sexui compatiētes: ipsas seīas & puellas: & alios
captiuos in persona fame & siti: solum uita ipsis miserrima re-
seruata: cruciārūt. & postea successiue ī carceralibus penis ipos
peremerūt. **D**e quo facto idē **R**ex anxie dolens: se uindicaturū
firmissime proposuit: tempore se ad hoc offerente.

De morte Andree regis.

Postea uero breui tempe decurso: qā nichil pene in semetipso
manet stabile: sed currit tempus: semper multas euoluēs mu-
tationes: quas neq; preuidere facile est: nec predicere. & nil est
qđ mutabilitatē non sentiat. & bellū in media pace confurgit:
accidit casus lamentabilis & enormis: de morte quondā incliti
principis domini **A**ndree ierusalē & sicilie regis: fratris uterini
eiusdem **L**odouici hungarie regis. qui per sceleratū **C**onradū
de kathāciis: & alios proditores ex pcuratōe mulieris **I**ohāne
in aula ipius regis **A**ndree morātis ī ciuitate auersa: que utinā
fuisset submersa: extitit iugulatus & interemptus. & factus est
placētus magnus & luctus in hungaria. **I**pi tamen proditores
reatus sui penam & nepharie pditionis sue premiū sumplerūt.
quia potens & magnificus comes nouelli: cognatus **R**egis &

fidelis: ipsos super earram ligari fecit: & per oēs uicōs ciuitatis
pertrahi. & eorum corpa cū forpicibus ferri ignitis euelli fecit:
carnificari & laniari morte turpissima: & extrāo supplicio per
rimendo. Super quo euentu mortis fratris sui: idem **Rex** **Lodouicus** ultra modū dicendi uehemēti dolore cordis sauciatus:
cōdolēs & anxius cepit cogitare & tractare de uindicta: ne tam
execrabile scelus impunitum pertrāsiret. Et primo **Nicolaum**
filium **Laurentii** toth: qui postea konth fuit cognominatus: ad
tractandum cum magnatibus: comitibus & baronibus illarum
partiū: illuc destinauit. qui ī aquilam ciuitatem famosam sup/
ueniens: cū **Lallo** uiro prudēte: & de morte ipius regis **Andree**
multū anxio: capitaneo ipius ciuitatis habito tractatu: dominiū
ipius obtinuit. & protracta mora ibidem: q̄ plurimos una cum
Lallo ad regis hūgarie obedientiam confortauit & perduxit. &
cum eidem regi per litteras intimasset:

De exercitu uersus neapolim.

Rex congregato ualido exercitu per partes italie transitū fa-
ciens: in qualibet ciuitate p domos & cōmunitates hōnorifice
susceptus: & largiflue in suo transitu hospitatus: uersus ciuitatē
neapolim festinauit. Ex quibus dominis ciuitatum: dominus
Maletesta de maletestis: **Franciscus** de furlino: **Philippus** de
mantua: et quidam alii cum pulchra gente armata: ipsum usq;
neapolim sunt secuti. & ab ipso rege honore & cingulo militari
insigniti.

De fuga Iohanne regine: & Lodouici eius mariti.

Auditoq; eius aduentu: **Iohanna** regina cum **Lodouico** de
tarento eius marito: qui pro rege se gerebat: clandestine fugiē-
tibus: & in tribus galeis per mare uersus prouinciā & aui-
nionem ob metum regis pperātibus: **Rex** ciuitatē neapolitanā
intrauit. ubi cum magna solemnitate & gaudio susceptus nst. &
extunc titulo regnorum hungarie: ierusalem: & sicilie utebatur.
& ibidem morā faciens: cepit inuestigare qui essent participes
& culpabiles in morte fratris sui **Andree** regis pnotati. Et capi

fecit regales infra scriptos: ducē duracii cum duobus fratribus
suis **L**odouico & **R**oberto. **I**tem etiam alios uidelicet p̄ncipē
tarentinū: & **P**hilippum puerū: fratres dicti **L**odouici mariti
regine **I**ohanne. **Q**uem quidem ducem duracii tanq̄ culpabilē
in auersa ciuitate in domo dicti regis **A**ndree: in qua tunc ha-
bitabat: & fuerat iugulatus & occisus: decollari fecit. & dictos
alios regales in comitatu karoli pueri filii p̄dicti regis **A**ndree:
in hungariam per certos barones & milites destinauit. pro eo:
quia criminis lese maiestatis punire neglexerunt. presumebant
enim aliquantulum tanto sceleri consensum prebuisse. iuxta illud.
Non carent scrupulo societatis occulte: qui manifesto facinori
desunt obuiare. **Q**ui deputati fuerunt in castro uysengradien-
custodiendi. & cum magna diligentia & honore: bene & laute
fuerūt cōseruati: sicut decuit sanguine cōiunctos regie maiestati.

De reditu regis in hungariam.

Denique idem dominus **R**ex **L**odouicus: uolens redire in
hungariam cum gente copiosa: ibi magnificum & strenuū uirū
Stephanū filium **L**achk uoy uodam transsiluanenē capitaneū
regni: & **V**olfardum de uolfart teutonicum capitaneum in ci-
uitate neapolitana: in persona sue regie maiestatis prefecit. &
ad hungariam remeauit.

De prelio commisso & uictoria
per Stephanu uoyuodam facta.

Post recessum autem regis quidam neapolitani: & ibidem
milites capitanei seditionem concitantes: **V**olfardū capitaneū
predictum expulerunt. **E**t superbia inflati: ad expellendum ipm
Stephanum uoyuodam insurgentes: inter auersam ciuitatem:
& neapolim: habito congressu: fortissimū preliū est cōmissum.
in quo uolēte deo ipse **S**tephanus uoyuoda cū exercitu domini
regis uictoriam obtinendo: multos comites: barones: milites:
nobiles & ciues de neapoli: aliis interfectis capti uauit. & spolia
ipsoꝝ maxima obtinuit. & gentibus domini regis cū largitate
distribuit. captiuos in magna summa pecuniarum paciendo:

liberos abire permisit. **F**retus autem ibidem uictoria: in ipso regno securus permansit.

De exercitu & pugna Stephani uoyuode cum gente Lodouici circa neapolim.

Post hec autē cum pars eiusdem Lodouici aggregata sibi gentis multitudine appreciate: & q̄ pluribus dicti regni sicilie infidelibus: in suā societate adiūctis: ipm Stephanū uoyuodā exterminare cupiens: ante ciuitatem neapolitanam dispositis aciebus: cōserto bello & sonis bellicis p̄flatis: aggredi p̄curauit. Et q̄uis longe plures idem Lodouicus de tarento pro parte sua gentes in suo exercitu haberet: & utrunq; hostiliter adinuicem prelium commisissent: tamen idem Stephanus uoyuoda zelo fidelitatis armatus: uolēs potius post mortem uenire per fame gloriam: q̄ tergū hostilitati uertere. uictoriā obtinuit adoptatā. In quo quidē prelio idē Stephanus uoyuoda q̄ plures comites magnates & potioris milites captiuaui. & cōsequēter sepe sepius q̄ plures exercitus ipsius Lodouici debellauit. ciuitates plurias expugnauit. & graua homicidia personarū periculaq; eidem Lodouico adherentibus irrogauit. sicq; potiores & nobiliores ad fidelitate regis hūgarie adduxit. & ipsius seruitio applicauit. Sicut hec & alia q̄ plura gesta sua & seruitia in p̄uilegio ipsius regis super donatione castroz ontrogo & Chaktornia uccatoz circa fluuiū draua existentū. in remunerationē premissorū sibi concessio plenius cōtinetur. Gentes etiam seu incole dicti regni quoscunq; ex hūgaris cōprehēdebant: uiuos excoriabāt. & aliis tormentis seuerissime affligebant.

De reditu Iohanne regine & Lodouici.

Medio autē tēpore ipsa Iohana regina & Lodouico de tarēto eius marito in neapolim redeuntibus: & regnū sibi subiugare nitentibus: ipse Stephanus uoyuoda dictum regem hūgarie ad defendendū ipm regnū contra ipsos euocauit.

De secundo introitu regis in regnū apulie.

Qui quidē dñs Rex sine aliqua retardatione: nec expectata

expectata exercitus cōgregatione: cū quibusdam suis barōibus
& militibus: inter quos erāt p̄ncipales: **Nicolaus** filius **Gyleti**:
Palatinus cum **Iohanne** & **Dominico** militibus filiis suis: ac
ac **Iohanne** filio **Gyleti** fratre suo. Itē **Stephanus** & **Georgius**
filii **Bubek**. **Nicolaus** de sech. **Konya** filius **Thome** uoyuode.
Andreas uoyuoda cū fr̄ibus suis: **Nicolao**: **Paulo**: **Michaele**:
Lachk. Item ex prelati: **Reuerendus** in x̄po pater dominus
Nicolaus episcopus zagrabiē. qui fuit ibi in ciuitate auersana
in episcopū cōsecratus. & uenerabilis uir dominus **Stephanus**
prepositus budeñ: cum fratre suo **Iohanne** strenuo milite: filio
Laurentii de **Canisa**. ac cum pauca comitiua in una galea: &
quibusdam barcis rep̄te in aquilā transfretauit. & ad portum
mansrodonie applicuit. ipsam ciuitatem pacifice de consensu
communitatis ingressus: theanū & barletum subiugauit. necnō
ciuitatem borii ubi sanctus **Nicolaus** pontifex acquiescit: obsi-
dendo obtinuit. & intrauit. ac castro ciuitatis munitissimo: &
fortissimo sibi restituto: in eodem reledit. & stipēdium soldatis
teutonicis numero quatuor milium barbutorum: quorum ca-
pitaneus erat **Cōradus** de uolfard: frater dicti **Volfard**: copiose
& largissime diuisit.

De proditione facta per stipendarios.

Interim autem gentes sue de hūgaria per nauigia ad ipsum
confluebant. & exercitus eius nimīū & copiosissime multipli-
cabatur. quod uidentes teutonici soldati: absq; uolūtate eiusdem
Conradi de uolfard eorum capitanei: ac aliorum principalium
prodicionem & insultum fecerunt contra regem & gentem suā
hungaricam & ciuitatem: uolentes eam spoliare & derobare.
contra quos hungari insurgētes & ciuitateñ: cum cathenis per
uicos & plateas: que sub terra iter muros latitabāt cū strigētes:
magnam multitudinem soldatorū inter cathenas comprimēdo
occiderūt. & multos ex eis decaptiuaueūt. equos: ualīas arma
bāltheos & res ip̄orū abstulerunt. & nisi unam portā ipsi soldati
pro se occupatā custoditā habuissēt: uix aliqui ex eis euasissent.

Sed tandem extra ciuitatem fugientes: & in campo iacentes: multos nuncios interpositos gratiam sub tali pacto a dño rege obtinuerunt: ut de ipso regno omnes exirent. & aduersariis suis nunq̃ adhererent. & hoc suis lris: instrumentis & iuramentis firmauerunt. Ex ip̃is tamen aliquos dñs Rex qui sibi uidebant esse inculpabiles in seditōe cōcitata: ad suū seruitiū reseruauit.

De obtentione castri canosu.

Postmodum Rex qui in processu exercitus singulis diebus cotinuatis iter cateruas militū: in armis eg̃tare solebat: amoto exercitu: castrū canosii obsedit. & expugnādo obtinuit: uel potius restituēdo. Sed ibidem cum ip̃le armatus p̃ scalā ascendere festinaret: per ictus lapidum grauit̃ percussus in fossatū est prolapsus: grauēq̃ i corpore suo sustinuit passionem. de quo barōes & milites sibi nimīū impropabāt. q̃ ad talia se ingessit que non decent regiam maiestatem.

De captiuatione stipendarioꝝ Lodouici.

A binde uero certa castella occupans: lutheriam cuius muri erant diruti est ingressus: prope quam erat castrum fortissimū pro Lodouico marito Iohāne regine conseruatum. In qua ciuitate rege existente: Nicolaus & Paulus filii Lachk uix cum .l. sagittariis hungaris: centum & uiginti armatos soldados gentis pmixte Lodouici de tarento: in cāpo in pugna capiētes: hgatis post tergum manibus: equites armis indutos introduxerūt ante regem. quos Rex illa die i refectorio fratrum hospitari fecit: & refici in cena. ac die crastīa ablatis equis & armis: sicuti cōsuetudo est stipendiariorum abire permisit.

De obtentione fallerni & aliarū.

De qua ciuitate ulterius procedens: deo auxiliante: & uias eius in prosperitate dirigente: fallernū & castellum scaffad obtinuit. & inde uersus neapolim. opidum sumpnia uocatū benemunitum: in quō multi erant pedites: expugnauit.

De obsidione ciuitatis auerse: & de uulneratione regis circa eandem.

Et dehinc recedēs: ciuitatem auersam obsedit. que adhuc in muris non erat totaliter consumpta: sed de die in diem per defendicula ingeniorum construebatur & ad perfectionem deducebatur. Vbi capitaneum exercitus **N**icolaum kontb. uirum in consiliis prudentissimū: amoto **S**tephano: uoyuodam prefecit. quod factum multis displicuit. & ipsum **S**tephanū uoyuodam exacerbauit. ac processum negotioꝝ regis multū perturbauit.

Cum autem **R**ex ipam cū suo exercitu expugnare cepisset & se ad pugnam ingessisset: sagitta balestre ī pede fuit letaliter uulneratus: & uix diuīo fretus auxilio: & medicoꝝ cura: mortē euasit. Durauit autem obsidio ciuitatis bene per tres mēses. & quotidie armati teutōici soldati **L**ōdouici de tarēto de ciuitate inopinate & repente exeuntes: & insultū faciētes: cum gētibus regis teutonicis & hungaris pugnam cōmittebāt. & multis ex utraq; parte uulneratis iterato ad ciuitatem fugiebāt. Qua obsidione durante: uictualia in ciuitate defecerant. & ppter famis inediam multi homines expellebantur de eadem: & p exercitū capiebantur. propter quod soldati ulterius durare non ualentes: ciuitatem una cum castro fortissimo in quo erat capitaneus & castellanis **I**acobus de pinatariis: sub pacto securitatis psonaz & rerum suarum restituunt. **E**t dñs **R**ex castrum: & exercitus ciuitatem ingressi sunt. In quo loco multas donationes in possessionibus: baronibus militibus & nobilibus secū existentibus in regno hungarie fecit & cōtinuauit. quoꝝ agilitates & seruitia in lris donationū eis concessarum enarrantur. Tandem mora protracta in castro: **R**ex bene cōualefcens recuperata sanitate: audacē & bellicosum uirum **A**ndreā uoyuodam filiū **L**achk: capitaneū generalē in regno: **N**icolaū drugeth fratrem **V**ilhelmi palatini capitaneū ciuitatis sallerni: & fratrem **M**orialē militem ordinis sancti **I**ohannis ierosolomitani priorem anian capitaneū in eadem ciuitate auersa. qui postea infideliter agens: eandē ciuitatem cum castro in potestatem **I**ohāne regine resignauit: in sua persona preficiens. & ibidē dimittens. ppter annū iubilēū

zelo deuotionis accensus: uersus romam per ciuitatē capuanā:
in cuius porta est turre altissima ac solemniter opere fabricata: &
sub monte cassino: cuius muri per terremotum corruerunt: &
per campaniam est profectus.

De honore regi impenso per romanos.

En tribunus cū romanis p quatuor miliaria gallicana circa
centum personas ex potioribus uestibus seu pannis purpureis
ad hoc specialiter sub uniformitate aptatis solemniter induti: cū
trumbetis & diuersi generis musicay instrumentis regi obuia
uenientes honorifice susceperunt: & ad urbem romanam: cuius
platee pannis pulchre strate & decorate fuerant: introduxerūt.
& in domū romanoy susceperūt. quod tñ **R**ex acceptare re-
cusauit. & in palatio domini pape collocauerūt. singulis diebus
tribunus cum potioribus romanis ipm uisitabant: & reuerētiā
exhibebāt: ad domos eorum & ad cōuiuia cum magno gaudio
inuitantes. **R**ex autem quotidie in basilica sancti **P**etri pncipis
apostolorū missam audiebat. & singulis diebus sudariū uultus
domini ostendebant: ad magnam consolationem peregrinorū
& multitudinis gētū cōfluentiū. Pluribusq; diebus cū deuotōe
sic deductus: **R**ex autoritate domini pape absolutus: sup altare
sancti Petri quatuor milia florenoy offerri fecit & presentari.

De reditu regis in hungariam.

Exinde cū suo exercitu p partes italie reuertebāt: in qualibet
ciuitate gaudenter susceptus & honoratus: in ueronam peruēit.
dimissaq; gēte stipendiariorum aliquorum teutonicorum: cum
Volfardo & **C**onrado capitaneis: quia nondum erant stipēdiis
suis plene pagati ad expēsas ad regis rationē plēarie cōputādas
ad hungariam cū gaudio remeauit. & abinde stipendia iporum
cōplete remisit. Capitaneos ad se uocauit: & p remunerationē
suorum obsequiorum largifluis regiis donatiuis ipos exaltauit.
quoy gesta & seruitia in priuilegiis eis concessis explanantur.

De resignatione regni sicilie ad manus dñi pape.

Cum autem fere tribus ānis **A**ndreas uoyuoda capitaneus

regni generalis: **N**icolaus drugech frater **V**ilbelmi palatini ca-
 pitaneus ciuitatis sallerni. cum aliis principalibus militibus: ac
 gente dñi regis copiosa. ī regno & in ptibus illis permāssent:
 & omnia regia negocia prospe successissent: multaq; bella exer-
 cuissent: ac gētes **L**odouici sepius debellassent: & quasi anichi-
 lassēt: ita q; solū ī munitōibus & castris se inclusissent: sicut de
 gestis & exercitiis eiusdē **A**ndree uoyuode: q; causa breuitatis
 ad pñs obmitto in pūilegio sibi sup possessionariis donatōibus
 concessio poterit q; uult expiri. **V**t fides certius possit adhiberi:
 dñs **P**apa **I**nnocentius quintus per suū legatum: & primo per
 reuerendissimū in xpo patrem dñm **G**uidonē tituli scē **C**ecilie
 p̄sbitē cardialē: de latere missum: ac deinde pluribus uicibus
 per nuncios solēnes p liberatione dictōz regalium transmissos:
 & postea per dñm Bartholomeū similiter eius nūciū decretoz
 doctorem: paternaliter salutaribus mōitis institit apud regem:
 q; gentem suam de illo regno reuocaret. **A**d cuius instantiam:
 tanq; deuotus & obediens filius: ipsum regnum: necnon castra:
 ciuitates: munitōes: terrasq; quas tenebat p suos ambasiatores
 uidelicet dñm **I**ohannē electum uestprimiē: in iure canonico
 licētiatum: & alios: ad manus dñi pape assignauit. iure tñ suo
 in regno sibi competentī saluo reseruato. **R**egales etiā p̄dictos
 quos in custodia tenebat: liberauit. & usq; uenetias cum securo
 conducto honorifice destinauit ad propria remeandos. qui cum
 magna leticia. per mare in neapolim trāsfretantes: cū maxima
 solēnitate & hōre sūt recepti: ac ad ipsoz dominia & pñcipatus
 ac ducatus restituti. **H**oc non pretermisso: q; tam luculenter &
 clare rerum gestarum seriem per distinctiones annoz & dierū:
 prepedientibus interuallis tempoz referre non potui. q; aliqua
 per meipsum didici. & aliqua per alios fidedignos: rez noticiā
 habētes intellexi. & sic uenia tribuať rite exculanti: cū sufficiat
 rerum gestarum seriem enarrare. **C**etera scribenda uel narrāda
 illis relinquo: qui plura sciunt q; hic scripta sunt: de gestis eius
 tam prosperis q; aduersis scribere uel tractare.

De requisitione uenetoꝝ per regem facta
super restituendo regno dalmacie.

His itaq; gestis expeditis: ad propositum cepte materie de regno dalmacie: & ciuitatū marittimarū ē necessario redeūdū. Cum enī **R**ex principatus: tenutas & dominia regni sui sacre corone subiecta uellet conseruare: & usurpata ad statum p̄stīnū reuocare: inclitum principem **A**ndream damdulo: & cōmune uenetiārum: per ambasias solemnes: l̄ras & nuncios speciales pluries ut pacis zelator requisiiuit: & monuit: ad restituēdū sibi & sacre corone regnū dalmacie in magna parte: iadriā & ciuitates maritimas in toto per ipsos occupatas & detentas. Qui quidem dñs dux & cōmune uenetiāꝝ astinentes: se opposuerūt & resistere decreuerunt regie maiestati.

De exercitu contra ipsos moto.

Super quo facto **R**ex ipse suis uicinis: cōsiliariis: p̄ncipibus regibus: marchionibus: & ducibus: cōtra ducem & commune uenetiārum de tali iniuria grauit̄ est conquestus: ne uideretur eos indebite & iuste impugnare. Ad uindicandū & ppulsandū iniuriam sibi & regno illatā: cum ualida potentia p̄ recupandis iuribus regni sui per ipsos a multo tempore occupatis: uersus italiam contra ducem & cōmune uenetiāꝝ cum propria gente sua: necno comitibus: militibus: teutonicis extraneis sibi fauētibz & auxiliū prestātibus: quos & ipse teutonicos ydecmate ipsoꝝ conscius multum diligebat. & de stipendiis ac donariis largiflue providebat: eoꝝ ad ip̄m libenter confluebant: & fidelia seruitia exhibebant: personaliter est p̄fectus. & per terras & tenutas uenetorum circa castrum sereual transiens: coneglanum obtinuit. & abhinc ad ciuitatem ceruini ueniens: ipsam obsedit. castra & terras suorum tenutarū: specialiter asulū: in cum rocka neruis ubi ē abbacia: cuspimacū: keuerd: gorgoniā & forgoniā ac alias q̄plures expugnando: & gentes in eisdem collocādo. & sic in hungariam: dimisso ibi strenuo milite **T**homa fratre uenerabilis patris dñi **N**icolai archiep̄i strigoniē: pro capitaneo

gentis sue: armiger est reuersus.

De obsidione castri castelfrank.

Postea uero magnificum uirum & potentē Nicolaū konth predictum tunc regni hungarie palatinū: ad ptes illas trāsmisit. qui castrum castelfrank uocatum ducis & cōmunis uenetoy: cū magno exercitu obsedit. & cōtinuatis ibidē pluribus diebus quia castrum bene fortificatum: & gentibus armatis munitum erat: nil proficiens in hungariā est reuersus: ibidē dicto Thoma milite remanente. qui quidem Thomas miles et gentes domini regis: primo ante portam ciuitatis teruifine: & secunda uice in campo prope eandem cum gentibus armigeris uenetoy bellū & conflictum habuerūt: eis deuictis & multis captiuatis. Item tertia uice circa fluum brencha nauigale: contra teutonicos & stipendarios uenetoy transpassato flumie sup equos cū magno periculo propter fluminis pfunditatem: demāe subito irruētes: eosdem stipendarios deuicerunt. & captiuos deduxerunt. quos scdm mōrem stipendarioy equis & armis receptis: libere abire permiserunt. In quo flumine Paulus germanus Iohannis filii Chel miles: cum quibusdā aliis hungaris sunt submersi. Quo quidem Thoma milite per regem reuocato: & Benedicto filio Heem illic trāsmisso eidem surrogato. Idem Benedictus miles superueniens: plurima bella contra gentes uenetoy cōtinuauit: & eas supauit. Iterum aut dictus Thomas illic est trāsmissus. & uirilr & potēter castra & terras acq̄sitas sub dominio regis cōseruauit.: tā diu dōec expugnata & recuperata ciuitate iadrien que per strenuū miltē Elderbah nomine teutonicū: cū gētibus domini regis quadam nocte muros ciuitatis ascendēdo: & per pugnam maximam cum gētibus uenetoy armigeris teutōicis & gallicis durissime cōmissam. ubi idem miles letaliter extitit uulneratus: ex quo uulnere uitā finiuit tēpalē. comite uenetorū seu capitaneo in eadem constituto cum suis gentibus deuictis: & fugatis: capta fuit & expugnata. & ibi i p̄tibus maritimis in dalmacia regia potestas extitit firmata. Cuius regni dalmacie

& ciuitatum pleno regimine consecuto: **R**ex nolens ulterius occupata de tenutis uenetorum cōseruare: castra & tenutas quas tenebat ipsis restituit: gentes suas reuocādo: & ipsis in pace dimittendo. sub pacto iuramēti per ducē & consiliarios uenetoꝝ submisso: q̄ neminē de terris eis p̄ regem restitutis: offenderet pro fidelitate regis uel punirent. sed tamen postea ipsi milites: potestates & potiores terraz̄ ip̄az̄: spēaliter uero de coneglano decapitauerunt: & trucidauerunt: iuramēto eorum uiolato. ac bona eorundem confiscauerūt in displicentiā regie maiestatis. **P**reterea durante guerra inter eos & dñm regem: ducem eorū nomine Marinū in palatio ducali uenetis: cum pluribus suis consiliariis de adhesiōe regis inculpātes: suspendert. & q̄ plures etiam teruisinos propter suspicionem interfecerunt. & in exiliū effugauerunt. Post restitutionem autem ip̄az̄ terrarum: ciuitas teruisina demū per tractatus ad manus **L**epoldi ducis austriae cognati eiusdē regis se reddidit & subiecit. cuius dominiū ip̄se dux apprehendens: per certa tempora obtinendo. tandē similr per tractatus **F**rāncisco de carraria dño paduano assignauit sub certis pactis: gentem suam de eadem reuocando.

De exercitu contra lithuanos.

Cetēz cōtra lithuanos: xp̄ianis & maxime regno suo ruscie insultātes: personaliter cum exercitu pprio & militia sua ppria: necnon aliaz̄ nationū ad eum confluentiū pficiscēs: terris eoz̄ seu tenutis in magna parte deuastatis: ducē eoz̄ capto: sed sibi incontinenti promissionem de fidelitate & obedientia faciente: liberato: feliciter ad hungariam est reuersus.

De exercitu ad rusciam.

Postea una uice cum ualida gēte sua & extranea ad regnum ruscie sacre corone hungarie subiectum pro defensione eiusdem regni contra lithuāos est profectus & fugatis hostibus: ac fretus uictoria: potentes uiros: eundem **P**etrum banū priro: necnon uenerabilem in xp̄o patrem dñm **E**mericum episcopū agriēn. ac **G**eorgiū zudar: cōsequēter frēs suos: & post hec **E**mericum

bubek: ac post eum **I**ohānem de kapol: ad regendū ipm regnū uayudas seu capitaneos prefecit. qui regnum predictum bene & laudabiliter defensores: sub titulo sacre corone: & regimine eiusdem domini regis conseruarunt.

De exercitu in subsidiū dñi pape trina uice.

Item ad instantiam summorum pontificum romanorum: **I**nnocentii: **G**regorii: & **V**rbani quinti beate memorie: prima uice **N**icolaum filium **L**achk: qui multas ciuitates: oppida & castella ad obedientiam sacre romæ ecclesie reduxit: ac etiam rebellantes expugnauit: ad manus domini **E**gidii cardinalis apostolice sedis legati assignando. **E**t post eum **S**imonē filium **M**auricii: qui nichil profecit. & propter hoc displicētiā regie maiestatis incurrit. **S**ubsequenter etiam eundem **P**etrū banū tempore domini **V**rbāi pape: in defensionē ciuitatis bononiēn contra **B**arnabouem & **G**aleacium dños mediolanēn: eandem ciuitatē impugnātes: destinauit et idē **P**etrus banus ciuitatē eandem pro domio papa retinuit: & defensauit. & cum honore ad regnum hungarie remeauit.

De exercitu in subsidiū ducis austrie.

Postmodum aut in subsidiū antiqui **A**lberti ducis austrie: **P**aulum filium **L**achk ad obsidendam ciuitatem tinegmeñ: cum magno exercitu destinauit. quam per longam obsidionem obtinuit. & dominio eiusdem ducis subiugauit.

De exercitu ad terram bozne.

Item ad terram bozne similiter regie corone subiectam: ad conterendam proteruiam quorūdam rebellantium: magnificū uirum **N**icolaum konth palatinū regni sui: & uenerabilē iu xpo patrem dominū **N**icolaum archiep̄m strigoniēn: cū qbusdam aliis barōibus & militibus regni: & magno exercitu destinauit. qui intrantes: castrum sebernek obsederunt. sed minime cape potuerunt. ac cum magno damno personarū & rerū discesserūt. **I**n quo quidem exercitu: quadam nocte de tentorio eiusdē dñi archiep̄i cancellarii sigillum domi regis duplex autenticum: per

quosdam filios Belyal furtiue est subtractum. & post aliquod tempus per ipsos fures in bistricia cuidam aurifabro ueditum & confractum: sicut ueraciter est expertum. de quo tamē facto ex furtiuo euentu accidente **R**ex minime curauit: aliud sigillū autenticū preparari faciendo: & eidem dñō archiepō cācellario assignando: sub quo tamen sigillo omnia priuilegia seu lras: cū alio sigillo deperdito emanatas: confirmauit.

De exercitu in bulgariam.

Nempe regnum bulgarie sacre corone hungarie subiectum: cum magna potentia intrauit: & budon ciuitatē capiens: regnū sibi subiugauit. principem ipsius nomine **S**trachmerum: qui se imperatorem bulgaroy nominabat capiens: in hungariā transmittēs: p aliqua tpa ī castro ep̄atus zagrabien sonmech uocato sub custodia deceter & hōeste cōseruatū: in budunū ad regedū ipm regnū sub nomine & titulo sue maiestatis sub certis pactis & seruitiis cum gaudio remisit. sicut tandem etiam idē pnceps fidelitatē & obedientiā repromissam sue maiestati obseruauit.

De exercitu contra Karolum imperatōrē.

Item contra clarissimū principem dñm Karolū imperatōrē pro quibsdā displicentiis **R**ex psonaliter cum magno exercitu & potētia uersus partes morauie processit. ac ipsum impatōrē per suas lras diffidauit. & opidū trinchiniū intrauit. & exercitus circūquaq; in campis & pratis resedit. Interim uero donec cum suo exercitu se moueret morauia iuasurus: dux lindruceñ: cum certis aliis barōibus & militibus: ex parte imperatoris ad tractandum de pace in trinchiniū superuenerūt. treuga firmata ad cōcludendū de pace: **N**icolaus konth palatinus **S**tephanus bubek iudex curie: cū certis militibus in brunnā ad impatōrē ubi cum magno exercitu & multis militibus se collegerat: sunt transmissi. & interim exercitu regis disperso: sine conclusione pacis reuertuntur.

De exercitu in morauiam.

Postea etiam dñm Ladizlaum ducē opulhe: & Petrū banū:

rum gente satis ualida in morauiam destinauit. qui incendia & maxima damna ibidem intulerunt: & ad ppria reuertuntur.

De exercitu in poloniam.

Ite procedete tēpe mortuo kazimero rege polonie auūculo suo: cum ingenti exercitu poloniam intrauit. ubi in regē ex iure successionis eiusdem auunculi sui extitit feliciter coronatus.

De exercitu ad partes transalpinas.

Item ipse **R**ex personaliter per bulgaria partes trāsalpinas sacre corone subiectas inuadēs. ex alia parte ultra terrā siculoy: cum ualido exercitu: ac nobilibus: & siculis partis trassiluanie: transmisit **N**icolaum uoyuodam trassiluanenē: cū **S**imōe filio **M**auricii: & aliis ex potioribus militibus suis: ad inuadendum partes transalpinas contra **L**ayk uoyuodam partiū predictay: regie maiestati rebellantem: qui tunc circa danubiū cū magno exercitu ad impediendum ingressum regis: ex opposito regni bulgarie insidiando residebat. **Q**ui quidem **N**icolaus uoyuoda cū exercitu p̄dicto fluuiū iloncha ubi fortalicia & ppugnacula erant per ulachos firmata potenter expugnando pertransiens: cum exercitu ipsius **L**ayk uoyuode copioso: cuius capitaneus erat comes **D**ragmer ulachus castellanus eius de domboycha bello inchoato: & certamē fortissimo commisso: uictoriam obtinuit. & ipsum capitaneum multis interfectis ī fugā cōuertit. sed postmodum quia transiuit frequenter auxilia securitatis. & in eiusdem pugne conflictu debilis effectus: uariabilis fortune impetu incaute ulterius procedēs: inter indagines & ueprium densitates: ac passus strictissimos cōclusus per multitudinem ulachorum de siluis & montibus inuasus: ibidem cum strenuo uiro **P**etro suo uiceuoyuoda: necnon **D**eseu dicto uas: & **P**etro rufo castellano de kykullenuar: **P**etro & **L**adizlao siculis uiris bellicosus: & aliis q̄ pluribus militibus & nobilibus potioribus: extitit interfectus. **E**t cum gētes hungarorum de ipso exercitu terga uertissent: & se in fugam conuertissent: in locis lutosus paludosis indaginosus & conclusis: multi ex eis per ulachos occisi

extiterunt. & aliqui cum magno damno personarum & rerum euaserunt. Et funus eiusdē Nicolai uoyuode cum magna pugna de manibus ulachorum ereptum: in hungariam detulerunt ad claustrū beate Marie uirginis in strigonio tumulandū. Tandē huiusmodi infortunio aduersitatis accidente: & fortuna iterum prospante: Nicolao de gara bano de macho uiro strenuo & bellicoso in manu potenti ipm regiū exercitū ultra danubiū cōtra insultus bellatorum & sagittarioꝝ ipsius Layk uoyuode: uelut ymbres sagittas emittentium ulachorum per nauigia meniis & fortaliciis firmata transducente muniti: in fugā conuersi uelut fumus euanuerunt. & sic residui totius exercitus terram uersus zeuren intrauerunt & occupauerunt. Et tūc Rex ibidē castrū zeuren prima uice: & post aliquorum annorū curricula: castrū in brassou fortissimū treuch uocatū: circa terminos trāsalpinos edificauit. gēte armata bugātiis & balestrariis āglicis custodiā castri muniendo: in potestate sua reseruauit.

De diuersis expeditionibus contra emulos.

Item fere singulis annis: uel in quolibet tercio anno mouit exercitum contra emulos & rebelles. & sepius contra raceñ & molduanos omnimode diligentia adhibendo. & maxime circa regnū racie Dominicus filius Oslo banus de macho: cum suo Temere uicebano: & postmodum Nicolaus de gara in iuuenili etate banus constitutus: multum agilis & strenuus: ac in bellis circūspectus: labores assiduos impēderunt ad conseruandum ipm regnum sub regie ditionis potestate. Itē ipse Rex prudēs & largus admodum fuit. & bella multa feliciter gessit. multaq; regno suo recuperauit. Qui etiam post bellicā gloriā sciētia litterarū clarus fuit. & in astronomia assidue laborauit. & ppter uirtutū perfectionē etiā apud barbaros summe dilectus: nomē suū apud multas natōes exaltauit. Hic pius ī religiōe catholica. in paupes munificus. iura seruauit ecclesiarum. & ecclesiastica officia plurimū honorauit.

Sequitur de hiis que suo tempore euenerūt.

Verū quia iuxta sapientis assertionē bonorū laborū gloriosus est fructus: & recolenda memoria: que suo tempore ipso pcurate cū pietatis studio sunt pacta: hic digne nec īmerito annectant.

De iudeorū expulsiōe.

Ipse enim iudeos ad fidem catholicā cōuertere: & christo lucrari tanq̃ zelator salutis desiderans: & propter obstinatam duriciā iporū iudeorum suū ppositum ad effectum perducere non ualens: omnes iudeos per totum regnū hungarie licētiauit. & expelli mandauit. bona & res ipsoꝝ per usure uoraginē cumulatas: ut lutū spernens: noluit habere uel occupare. & sic oēs de regno hungarie in austria & bohemiā recesserunt: & dispersi extiterunt.

De ordine heremitarum beati Pauli:

& translatione ordinis eiusdem.

Deniq̃ ordo fratrum heremitarū beati Pauli primi heremite i regno hūgarie florere cepit & multiplicari. Itē corpus eiusdē beati Pauli patris dicti ordinis: de uenetiis ad hungariam est tranlatum: & in claustrō heremitarum apud beatū Laurentiū prope budā in uertice montis solemniter depositū. in quo loco & beati huius patris uenerant merita. & populorum laudantiū deum concurrat frequentia. Primo enim **R**ex **K**arolus beate memorie pater ipius regis fratres ordinis predicti introduxit. & paucos habebant cōuentus & loca. utputa. sanctū Laurētiū. sanctam crucem. sanctum spiritū. & sanctum Ladizlaū i silua de pylisio. & in aliis locis manebant laici sub noīe heremitarū uagabundi.

De constructione claustrī in naztre p heremitis.

Item idem **R**ex **L**odouicus pro ordine predicto claustrum solemnī opere construxit in naztre.

De cōstructione claustrī in leueld p cartusien.

Ceterum aliud claustrum pro ordie fratrum cartusienium in leueld in bakonia edificauit: & sufficienter dotauit.

De fundaticne duarum capellarū.

Item unam capellam in aquisgrano: & aliam in cellis ad beatam uirginem pulchro & miro opere construxit. sufficiens & largiter dotauit. ac preciosis utensilibus ad cultum diuinum: uasis: calicibus: libris: & ornamentis diuersis: ac calice de puro auro decorauit. Post hec autem propter liberalitatem suam & boni exempli operationem: multos traxit ad deuotionis studium impendendum: barones milites & nobiles: & quosdam ex prelatibus: qui loca dicto ordini contulerunt. & claustra construxerunt: & dotauerunt: ad laudem dei: & gloriam sancti Pauli.

De conuersione cumanorum ad fidem.

Sic etiam gentem cumanorum ritu tartarico inuolutam: apud sedem apostolicam deuotius insistendo: exemplo beatissimi regis Stephani: quem ad componendum noue fidei fundamentum in regno hungarie prudentia diuina elegit. & qui corda credentium post apostolos spiritualiter quasi ymbribus celestibus irrigauit: ad ad laudem nominis domini: ut ampliaretur religio christiana: ad fidem catholicam conuerti procurauit. Cui quidem genti iam in fide christiana erudite: fratres de ordine minorum autoritate eis a sede apostolica commissa: curam animarum: iura parochialia: & sacramenta ecclesiastica administrant. & de die in diem in fide confortantur.

De baptizatiōe paterinorum de bozna.

Item paterini de bozna qui nimium erant multiplicati: & diuersis erroribus implicati: per dominum Peregrinum episcopum boznenis ordinis minorum uirum magne deuotionis & scientie: ad fidem regis promouente conuertuntur & baptizantur.

De baptizatiōe sclauorum.

Item sclauus districtus de lippua dure ceruicis populus: ad fidem erat conuersus & baptizatus cui sacerdotes catholici secundum translationem Hieronymi doctoris sancte matris ecclesie: sacramenta ecclesiastica ministrabant. sed nunc ut narratur in apostasiam & pristinum errorem sunt illapsi. & multo peiores essent.

De recessu Bogdan uoyuode in molduam.

Huius etiam tempore Bogdan uoyuoda ulachorum de maramorisio

coadunatis sibi ulachis eiusdem districtus in terram moldaue
corone regni hungarie subiectam: sed a multo tempore propter
uicinitatem tartarorum habitatoribus destitutam: clandestine
recessit. & quis per exercitum ipsius regis sepius impugnatus
extitisset: tamen crescente magna numerositate ulachorum in illa
terra habitantium: in regnum est dilatata. **V**oyuode uero qui per
ulachos ipsius regni eliguntur. se esse uasallos regis hungarie p
fitent. ad homagium prestandum obligant: cum censu persolvere consueo.

De pestilentia fame & terremotu.

Item etiam tempore sui regiminis pestilentie per loca particularia:
& etiam per totum regnum hungarie: & etiam in aliis uicinis regnis
uiguerunt. & fames diuersis temporibus per locustas & mures
spicas frugum & aliarum segetum corroderent: & per siccitates
temporum ac aeris tempestates inualuerunt. & pluribus uicibus
terremotus per loca factus est.

De exemptioe oduarnicorum & aliorum conditionariorum.

Huius etiam tempore multi ex oduarnicis & aliis conditionariis
curie ad diuersas seruitutes astricti: sunt exempti: & in cetum
regni hungarie nobilium aggregati. quia in donationibus posses
sionum & gratis ad omnes largus & benignus habebatur. & pro
eo ab omnibus ultra modum diligebatur.

De confortibus regis & liberis.

Estimo etiam narratioe fore dignum: quod prefatus **R**ex **L**odouicus
duas coniuges habuisse dinoscitur. **P**rimam uidelicet preclaram
Margaretam filiam excellentis principis domini **K**aroli tunc
marchionis morauie: qui postmodum ad imperium fuit sublimatus.
& ista sine prole defuncta est. **A**liam inclitam dominam **E**lizabeth
filiam **S**tephani bani prenotati. ex qua tres filias generauit. scilicet
Katherinam **M**ariam **A**duigam. **I**psa autem katherina in puericia
morte extitit preuenta. **E**t quia ad regalis progenis stirpem clara
sunt conubia exquirenda: de quibus deriuanda successio claris
fulgeat nature titulis insignita. **I**psam **M**ariam claram augens
prosapiam: illustri principi **S**igismundo marchioni brandeburgensi

in puerili etate utrinque exiit: quæ de stirpe cesarea præduxerat:
impialibus radiis illustratâ: communicato consilio serenissimæ
dominæ reginæ genitricis ac consortis suæ: necnon palatorum
& baronum regni precedere: in ternaria præse imperatrice matre
eius: & suis baronibus de bohemia: cum magna solemnitate et
leticia: matrimoniali federe desponsauit: & apud se nutriendos
conseruauit. quæ nunc conregnât in regni solio sublimati. Aduig
uero post mortem patris in reginam polonie extitit coronata.
que postmodum per magnates: barones & nobiles regni polonie
potentissimo principi lithuanorum Jagula nomine: ad fidem ca-
tholicam conuerso: & cum suis fratribus baptizato: extitit matrimoniali
federe copulata. quem in regem polonie solemniter per eos coronatum
Ladizlaum nominarunt. qui similiter cum coniuge conregnant
letanter in eodem.

Sequitur de gubernatione regni: pace & tranquillitate.

Cum autem temporibus successiuis idem Rex amplissime
potestatis esset: & floreret in regni solio: totam suam felicitatem ponens
in deo: a quo omnia procedunt: & suum principatum ac regiminis
curam illi submittens: non passione ac uoluntate cupiens principari
uelut custos iusticie existens: absque ratione & lege: nichil uoluit
acceptare. quia uigens mens industria & regnatura prudentia uir-
tualiter dominatur: gubernatione regni secundum rationem & legem
diligentius circumspecta: pollens regimine naturali: non instinctu
humano. sed potius diuino: sui desiderii propositi: in ad hec in-
clinauit: ut sequens sanctorum regum predecessorum suorum:
& patris sui uestigia: in quibus peramplius & perfectius uigebat
zelus fidei & Religio christiana: regna sua: terras & subiectas sibi
nationes in suis libertatibus consuetudinibus & legibus: in bona
pace & tranquillitate conseruauit: maxime quas in fide domino
regenerauit. & ab omnibus emulorum insidiis & incuris: præcipue a
paganorum uictoriosissime defensauit. necnon etiam ecclesias
regni sui in suis iuribus & libertatibus tenuit: & in temporalibus
bonis augmentauit.

De uita regis contemplatiua.

Considerans aut & aduertens regna sua & dominia undiq; seu circūqua; quieto & tranquillo statu florere: quīs ex cōsuetudine & delectatōe a puericia solita: uenatōes nimīū frequenter. ad ultimū tamen terrenarū rerum occupationibus: quas difficile est absq; peccatis ministrare: & curis postpositis. concupiscentiam carnale calcare: ac sibi subicere: & diuinis p̄ceptis parere uolens: quia omnis caro fenum & omnis concupiscētia eius tanq; flos feni: contemplatiuam uitam: a tumultu multitudinis hominū segregatus: ut piis operibus insistere & oīoribus uacare studiosius & deuotius ualeret: elegit. & ī hiis p̄seuerādo.

De morte regis Lodouici.

Tandem hanc uitam laboriosam derelinquens: & ad uitam perpetuā aspirans: iuxta illud psalmiste. **M**ichi autem adherere deo bonū est. ponere in domino deo spem meā: uocatione diuina ex hoc mūdo migrauit: undecima die mensis septēbris. Et paz ante apparuit cometa mirabilis. **T**antus aut luctus eo mortuo in regno fuit: ut omnes quasi mortē suam deflerent. Et sepultus in urbe albe regalis: in capella quam ipse in latere ecclesie beate uirginis collegiate construxit: **A**nno dñi millesimo trecentesimo octogesimo secūdo. **R**egnauit autem quadraginta uno annis & uiginti duobus diebus.

De coronatione Marie filie regis Lodouici.

Post obitum regis Lodouici: coronata fuit corona regia: domina **M**aria filia eius: que fuit data ī matrimoniu **S**igismundo filio **K**aroli imperatoris & regis bohēmie. **Q**ue qdē dñā **M**aria regnauit quatuor forte annis. & tradidit ius regni ipsi **S**igismundo marito suo. consensitq; se uiuente eundem coronā regia sancti regis **S**tephani coronari. **A**liquāto uero post & ipsa mortua est. sepultaq; in ecclesia uaradiē. **I**n hac regina **M**aria tandem defecit semen utriusq; sexus sanctorum regum regni hungarie.

De coronatione regis Sigismundi filii
Karoli Imperatoris & regis bohemie.

Sigismundus Rex filius imperatoris & regis bohemie: de consensu & uoluntate comuni prelatorum: baronum & nobilium regni hungarie fuit electus in regem: coronatusque uicesimo anno etatis sue. Et regnauit in toto annis quinquaginta: & mensibus nouem. Hic post obitum domine Marie que decessit sine prole accepit in uxorem **Barbaram** filiam **Hermani** comitis cilie. ex qua genuit unicam filiam **Elizabeth** nomine. quam post modum tradidit in coniugem **Alberto** duci austrie. Deinde idem Rex **Sigismundus** electus fuit in regem romanorum & bohemie. postremo coronatus **Rome** in imperatorem. Obiit autem anno domini millesimoquadringentesimotricesimo septimo: etatis sue anno septuagesimoprimo. sepultusque in ecclesia uaradiensi.

De coronatione regis Alberti.

Post regem **Sigismundum** electus fuit in regem **Albertus** dux austrie gener ipius: in fauorem **Elizabeth** filie eiusdem **Sigismundi**: uxoris scilicet **Alberti**. Coronatusque fuit in die circucisionis domini anno eiusdem millesimoquadringentesimotricesimooctauo. Et regnauit anno uno: & mensibus decem: natusque est ei filius posthumus **Ladizlaus** nomine. Obiit autem in uigilia **Simonis & Iude** Anno domini millesimoquadringentesimotricesimonono. Sepultus in albaregali.

De coronatione regis Ladizlai quinti filii regis
Alberti. & quomodo Vladizlaus Rex polonie ad
coronandum inducitur.

Quotuo **Alberto**: remansit **Elizabeth** regina contoralis eius pregnans: & nesciebat filium an filiam esset paritura. Interim prelati & barones miserunt pro **Vladizlao** rege polonie. sed atque ipse introduceretur: regina peperit filium **Ladizlaum**. & cono-

tradidit electōi de rege polōie facta. Et corōari fecit **Ladizlāu**
puerū trimestrē. Nichilominus inductus fuit **Vladizlaus Rex**
polonie; coronatusq; corona alia de capite reliq;ay scī **Stephani**
sumpta. Quibus habitis regina **Ladizlaum** filium simul cum
corona regni: tradidit ad manus **Friderici** romanorum regis:
& ducis austrie. Regnavit autem ipse **Vladizlaus** i dissensiōe
regni: annis prope quatuor. & in bello contra turcos iuxta mare
prope castrum uarna periit. Anno domini millesimoquadrin-
gētesimoquadragesimoquarto. Hic fuit pnceps optis moribus
institutus. religiosus. pius. castus. uerax & magnāimus i armis.

Mortuo **Vladizlao**: & **Ladizlao** puero in manibus
Friderici romanorum regis existente: **Iohannes de**
hunyad in gubernatorem regni eligitur.

Post **Vladizlāu**: & **Ladilao** puero in manibus **Friderici**
romanorum regis existēte: cum status regni declinaret in
periculum: electus fuit in gubernatōrē felcis memorie **Iohānes**
de hunyad: tunc uoy uoda transsiluanus. qui gubernauit regnū
annos ppe octo. multa egit prelia. sepissime profligauit turcos.
ipse etiam bina uice a turcis pfligatus fuit. & reduxit regnū in
meliores statum q̄ acceperat. Demū tradidit regimē regni in
manus **Ladizlai** regis. per quem ob merita sua creatus fuit in
comitem: bistricieñ ppetuū. Postreō repulso turcoꝝ impatore
ab obsidione arcis seu castri nandoralben: felcis uictorie cōpos
obiit ibidem in nandoralba: Anno domini millesimoquadrin-
gentesimoquinquagesimosexto. Sepultusq; est in ecclesia alben
transsiluana.

De reductione **Ladizlai** regis in hungariam.

Ladizlaus filius **Alberti** romanorum: hungarie: & bohemie
regis: circa duodecimū etatis sue annū ereptus fuit de māibus
Friderici regis romanoꝝ. corōa regni hungarie nichilominus
per eundem **Fridericū** retēta. Hic fuit iuuenis probis moribus

pollens: pudicus: fidelis: & p etate prudēs: cepitq; regere uiuēte
adhuc Iohanne gubernatore. **P**ostea cū esset in bohemia: obiit
prage anno etatis & coronationis sue decimo octauo: sepultusq;
ibidem in ecclesia kathedrali: Anno domini millesimoquadrin-
gentesi moquinquagesimo septimo.

De coronatione regis Mathie.

Post mortem Ladizlai regis electus est in regem hungarie
Mathias fe. me. filius Illustris Iohis de huny ad ppe. co.
bistricieñ Anno dñi millesimoquadringētesimoquinquagesimo
octauo: q; tam exterris ut bohemis & polois: q; nōnullis incolis
sacre corōe subiectis sibi plurimū īfidiātibus ut leo fortissimus:
inuiētissimusq; restitit. **H**ic etia cū ualidissimo exercitu regnū
bozne ingressus castrum munitissimū Iaycza noīe e manibus
turcoꝝ gloriose eripuerit: deinde uictor rediens ad hungariam:
dyademate sancti regis Stephāi qđ apud Fridericū romanoꝝ
impatorē habebat: in ciuitate alberegalis potitus est. **P**ostea
uero collecto ingēti exercitu moldauiam terram: puinciā sacre
corōe subiectam sed p id temporis rebellem ingressus est. ibiq;
habito acerbissimo conflictu triūphū preclarū atq; memorabilē
obtinit. **V**nde & uexilla pluria inclyte uictorie sue signa budā
usq; adduxit. que magna cū celebritate in prochiali beatissime
Marie uirginis ecclesia affixa hodie conspiciunt. **R**eliqua autē
preclara ac mēorabilia facinora serēissimi atq; inuiētissimi dñi.
nostri regis: quia tanta sunt q; breuiter cōprehēdi nequeunt: in
aliud tempus differenda: ac latius prosequenda erunt. Pro quo
dño nostro illustrissimē atq; gratioso optimus maximusq; deus
etiam atq; etiam rogandus est: ut eum in pace tranquilla: iusticie
obseruatione: suorum dilectione: regni incremento: & diuturna
demū uite incolumitate tenere: seruare: & augere dignetur.

Finita Bude Anno dñi. M. CCCC. LXXIII
in uigilia penthecostes: per Andrea Hels

Ex Musso-
Hungarico

Quem cras est prothurs decessit rex Lodouicus
Sigmund Rex capere hoc luxat cefi vitalis
Sceptra Sigmundi vindex Conceptio sternit.
Sigmund Rex ca-
peris, Lex luxit
Quaritur galathus Turcis lux dona nouembus cefi Vitalis.

Augusto languent virtucia funere sterna
Alberti Augusti in omnibus orbi die
Sigmund Rex ca-
Lux carbedia gressu spiritum tubuit. Ladislao
Sigmund Rex ca-

Prox praeta tibus scindis heri lasla clementis
Le clementis tante caput Ladislao rapte
Sigmund Rex ca-

Thais in celis Iohannem sidera clara
Sigmund Rex ca-

Omnia cerna caput Matthei fulgenti corona
Sigmund Rex ca-

Cisio lumen erat pendens tance suavia dolebat
Sigmund Rex ca-

Peccatum populi plangit clades vnaadimi
Dor febri factis succumbit plebs pri teucus